

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**ADALET AĞAOĞLU'NUN ÖLMEYE YATMAK İLE NAİRA
GELAŞVİLİ'NİN AYNA KIRIKLARI ROMANLARINDA KADIN
KONUSU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sopiko KONTSELİDZE

KOCAELİ 2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**ADALET AĞAOĞLU'NUN ÖLMEYE YATMAK İLE NAİRA
GELAŞVİLİ'NİN AYNA KIRIKLARI ROMANLARINDA KADIN
KONUSU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sopiko KONTSELİDZE

DANIŞMAN: Prof. Dr. Hakan Behçet SAZYEK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 07.07.2021/16

KOCAELİ 2021

ÖNSÖZ

Dünya edebiyatında kadın konusu her zaman ilgi çekici olmuştur. Farklı dönemlerin ve ülkelerin kurgusunda, tamamen farklı kadın karakterler yaratılmıştır. Bu doğrultuda kadın yüzü antik çağdan modernliğe kadar değişim geçirmiş ve çağa göre yeni nüanslar kazanmıştır.

Bundan dolayı bu konunun tartışılması da bilimsel literatür açısından büyük önem taşımaktadır. Tarihsel bağlamda sunulan, "kadın sorunu" veya "kadın sorunu" olarak bilinen bir kadının simasıyla ilgili birçok konu, farklı alanların temsilcileri için aynı düzeyde ilgi çekici ve önemlidir: filologlar, tarihçiler, psikologlar ve sosyologlar vs.

Bu çalışmanın amaçlarından biri, Adalet Ağaoğlu ve Naira Gelashvili'nin romanlarında bir kadının simasının nasıl yansıtıldığını sunmaktır. Aşağıdaki yazıda da bu nedenle kadın konusunu çeşitli açılardan tartışılmaktadır. Adalet Ağaoğlu ve Naira Gelashvili'nin romanlarından yola çıkarak, Gürcistan ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki kadınların Sovyet rejimi dönemindeki sosyal statüsü tartışılmakta ve o döneme ait toplumsal reformlarla ilgili bilgiler verilmektedir. Bu dönemde kadınların karşısında duran engeller, zorlukları ve çelişkiler tartışılmıştır.

Her iki romanda yazarların cinsiyet eşitsizliğiyle nasıl yüzleştikleri ve verdikleri mücadeleler açıkça gözler önüne serilmektedir. Roman aynı zamanda toplumun, kadının sosyal rolüne karşı tutumunu da göstermektedir. Her iki romanda da yazarlar, kadınların bağımsız, özgür ve tam teşekküllü vatandaşlar olmasına izin vermeyen toplumu eleştirerek, o dönemin kadınlarına karşı tavrın ne düzeyde olduğunu kısmen de olsa göstermektedir. Bu bağlamda, Cumhuriyet dönemindeki kadının rolünü ve Atatürk'ün kadının toplumdaki rolünü artıran reformlarını dikkate alınması gerekli görülmüştür. Ayrıca Sovyet rejimi ve kadınlara yönelik Stalin'in reformları: Bu bize o dönemdeki kadınların durumuyla ilgili genel bir bakış ve bilgiye sahip olunmasına olanak sağlamaktadır. Yazarların romanlarından, tüm bunların Adalet Ağaoğlu ve Naira Gelashvili'nin çalışmalarını nasıl etkilediğinden yola çıkarak aynı konuya da değinecek ve bu değişimlerin yazarın eserlerine nasıl yansıdığı gösterilmektedir.

Bu literatürün iki komşu ülkelerdeki sosyolojiktik ve kültürel durumu açıkça gösterebileceği de belirtilmelidir. Çoğu zaman edebiyatın bir ülkenin aynası olduğu

ile ilgili hiçbir şüphe yoktur. Bu yazının temel gayesi, Türk ve Gürcü yazarlar tarafından romanın ana karakteri konumunda ki kadınların durumunu tartışma yolu ile Türkiye ve Gürcistan'daki kadınların durumunu gözler önüne sermektir.

Bu çalışmada iki farklı, fakat komşu ülke olan Türkiye ve Gürcistan'ın yazarlarının eserlerini ele alarak kitaplardaki başkarakter olan iki kadınla ilgili ortak konulara değinmek ve bunları açığa çıkarmak da amaçlanmıştır. Bunlar: kadının eğitimi, kadın intiharları, kadına geleneksel bakışı ve batı kültürüne doğru yönelmelerdir.

Çalışmanın giriş kısmında, her iki yazarında kısa bir biyografisi mevcuttur. Bu iki yazarın da özel hayatlarının bir tür resmini çizen, onların karakterleri ve yaşam durumlarını ele alarak onlar hakkında bir ölçüde fikir sahibi olunmasına kolaylık sağlamaktadır. İlk bölümde, Cumhuriyet ve Sovyet döneminde kadının eğitimi, kadının toplumdaki yeri ve ailedeki rolü tartışılmaktadır. İkinci bölümde ise modern Türkiye ve Gürcistan'da kadınların rolü konusu ele alınmıştır. Her ikisi de kadının eski ve yeni dönemdeki durumunu göstermeyi amaçlayan, o dönemdeki kadının hayatından günümüze bir değişiklik olup olmadığı gibi temel soruları cevaplar aranmaktadır. Kadınların kamusal alandaki konumu ve rolünün iyileşip iyileşmediği de açıklanmaktadır. Bu da, çağımızda kadının rolünün gelişmesi, büyümesi ve kısmen de olsa ön plana çıkması hakkında fikir oluşturulmasına olanak sağlamaktadır.

Hem Gürcistan'ın hem de Türkiye'nin ataerkil bir kültüre sahip olması da bu durum için önemli ve dikkate değerdir. Bu nedenle kadınların erkekler tarafından her zaman ayrımcılığa uğradığı görülmüştür. Toplum insanı, aile ve kamusal yaşamın temel taşı olarak görür ve bu nedenle çalışma, kadına yönelik geleneksel tavrı, her iki ülke örneğinde yola çıkarak onları inceleme ve tartışma üzerinden sunmaktadır: Kadının aile içindeki rolünü hem eski hem de modern-çağdaş yaşamda tartışılmaktadır.

Teorik olarak materyal ve ardından kitaplardan hareketle kadının rolü tartışılmıştır. Her iki romanda da kadının toplumdaki yerini ele alarak açık bir şekilde tasvir edilmiştir. Kadın erkek eşitliğini amaçlayan reformlara halkın muhalefeti nedeniyle kısmen de olsa engel olunmuştur.

Kadın konusu yüzyıllardır büyük bir önem taşımaktadır. Bu romanlarda cumhuriyet sonrası dönemi ve Gürcistan'da Sovyet dönemindeki kadınların rollerini farklı açılardan gösterilmektedir. Eser, iki yazarın, yani Adalet Ağaoğlu ve Naira Gelashvili'nin temel amacı bu iki farklı ülkenin yazarlarının yaşamını, onların ortak yönlerini, benzerliklerini göstermek, onların imzalarını taşıyan kitaplarının analizine dayanmaktadır. Bu konudaki akademik makaleler de analiz edilerek, kadınların toplumsal yaşamdaki rolü ve öneminin ortak bir resminin görülmesine katkı sağlayacaktır.

Çalışmada kullanılan yöntem ve tekniklerden yola çıkarak, bir kadının özgür bir bireymiş gibi davranması ve karşı cins gibi eşit olanaklardan yararlanma hakkına sahipmiş gibi bir görüş olmasına rağmen denilebilir ki; toplumda kadının sözde geleneksel siması hakkında klişeler vardı ve hala vardır. Bu kısıtlı haklar anlamına gelmektedir. Bu da kadını toplumdan, olanaklardan mahrum bırakmakta, rolünü ve haklarını minimum düzeye düşürmektedir.

Tamamladığım çalışmama zamanlarını ayırıp, benim için ellerinden geleni yapan ve değerli yardım ve katkılarından dolayı aileme, arkadaşlarıma ve hocam Prof. Dr. Hakan Behçet Sazyek'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Haziran 2021

Sopiko Kontselidze

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR.....	VIII

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SSCB DÖNEMİNDE GÜRCİSTAN VE CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ, KADINLARIN EĞİTİMİ VE MODERNLİĞE DOĞRU YÜRÜYÜŞ	12
1.1.TÜRKİYE'DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADININ TOPLUMDAKİ YERİ VE ROLÜ	12
1.1.1.Atatürk ve Kadın Hakları	14
1.1.2.Cumhuriyet Döneminde Kadın Eğitimi	17
1.1.3.Atatürk'ün Kadın Eğitim Reformları	18
1.2.GÜRCİSTAN'DA SSCB DÖNEMİNDE KADINLAR.....	20
1.2.1.Stalin ve Kadının Statüsü	24
1.2.2.SSCB Döneminde Gürcü Kadınların Toplumdaki Yeri.....	26
1.2.3.SSCB Döneminde Gürcistan'da Kadınların Eğitimi.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

2.TOPLUMDA, AILEDE VE MODERN TÜRKİYE VE GÜRCİSTAN'DA KADINLARIN ROLÜ	35
2.1. MODERN TÜRKİYE'DE KADININ TOPLUMDAKİ YERİ	35
2.1.1.Toplumda Kadının Geleneksel Rolü	37
2.1.2.Kadın İstihdamı	39
2.1.3.Kadın Eğitimi	42
2.1.4.Kadınlar ve Siyaset	46

2.2. MODERN GÜRCİSTAN'DA KADININ TOPLUMDAKİ YERİ.....	48
2.2.1.Toplumda Kadının Geleneksel Rolü	52
2.2.2.Kadın İstihdamı.....	56
2.2.3.Kadın Eğitimi	58
2.2.4.Kadınlar ve Siyaset	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ADALET AĞAOĞLU'NUN ÖLMEME YATMAK İLE NAIRA GELAŞVİLİ'NİN AYNA KIRIKLARI ROMANLARINDA KADIN

TEMASI.....	66
3.1.ROMANLARIN KISA İNCELEMELERİ	66
3.1.1.Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak Kısa Bir İncelemesi	66
3.1.2.Naira Gelaşvili'nin Ayna Kırıkları Kısa Bir İncelemesi.....	68
3.2.ÖLMEME YATMAK İLE AYNA KIRIKLARI ROMANLARINDA KADIN TEMASI.....	70
3.2.1.Ailede Kadın Erkek Eşitliği ve Kadının Rolü.....	70
3.2.2.Kadın İntiharları	75
3.2.3.Batı Medeniyeti ve Gelenekler.....	83
3.2.4.Atatürk ve Stalin Konuları	99
3.2.5.Kadın Eğitimi	103
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA	116
ÖZGEÇMİŞ.....	125

ÖZET

Birbirlerine yakın coğrafya da ve kültüre sahip olan yazarlar; Adalet Ağaoğlu ve Naira Gelaşvili aynı dönemde yaşamaktadırlar. Bu çalışmada Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* ile Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* romanları ele alınarak içindeki kadın konusu ve ortak yönleri incelenmiştir.

Bu çalışmada romanların, toplumsal meseleleri gündelik hayat üzerinden anlatarak, yazıldıkları dönemin siyasal-toplumsal atmosferini ve bu dönemleri yaşamış olan yazarların deneyimlerini yansıtan ve bu hayat hikâyelerinin önemli kaynaklar olduğu düşüncesinden hareketle yola çıkılmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı, Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* eseri üzerinden ve Gürcü yazar Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* eseri üzerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin 1938-1968 arası ve Gürcistan 1988-1991 arası dönemini, tarihi, toplumsal ve kültürel birer roman niteliğinde ele aldığı ve o dönemin aynası niteliği taşıdığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adalet Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*, Naira Gelaşvili, *Ayna Kırıkları*

ABSTRACT

These two writers, that share a close geographical location and cultural values, lived during the same period, in this study, the issues women faced and their common factors will be examined by taking into consideration the novels of Adalet Ağaoğlu *Laying down to die* and Naira Gelashvili's *Mirror Fractures*.

This study is based on the idea that novels are important sources that reflect the political and social atmosphere of the period they were written in and the experiences of the writers who lived in those periods by explaining social issues through daily life.

In this context, the main purpose of this study, Adalet Ağaoğlu *Ölmeye Yatmak* and Georgian writer Naira Gelaşvili *Ayna Kırıkları* came about as a result of evaluating the Republic of Turkey between 1938-1968 and Georgia between 1988-1991 periods with stress on the historical and social state of those Eras.

Key Words: Adalet Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, Naira Gelaşvili, Ayna Kırıkları

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination
Against Women	: (Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi)
FAO	: Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
GMDA	: Gürcistan Merkez Devlet Arşivi
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
S	: sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SDG	: Sustainable Development Goals (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları)
STEM	: Science, technology, engineering, and mathematics (Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik)
STK=NDG	: Non-Governmental Organisation (Sivil Toplum Kuruluşu)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
Vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

Adalet Ağaoğlu'nun Yaşami ve Eserlerine Genel Bir Bakış

Hayatı

Türk edebiyatının yirminci yüzyıldaki önemli yazarlarından biri olan Adalet Ağaoğlu, 13 Ekim 1929 yılında Ankara'nın Nallıhan ilçesinde tüccar, dört çocuğu olan bir ailenin tek kız çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Adalet Ağaoğlu'nun gerçek soyadı Sümer'dir.

Adalet'in annesi Emine İsmet Sümer, Saraybosna'dan zorunlu olarak İstanbul'a göç etmiş Boşnak aile üyesidir. Annesi ev hanımı olmasına rağmen ileri görüşlü bir kadındır. Annesinin babası Fuat Önder rint huylu bir insandır. Aile bireyleri içinde dedesinin renkli kişiliği ve müsrif hayat anlayışından son derece etkilenen Adalet Ağaoğlu, Göç Temizliği adlı eserinde anlattığı hayat hikâyesinde aile bireylerin birbirleriyle tutmayan yapıları ile yetiştiği çevreye dikkat çekmektedir. Yukardaki eserde yer alan bilgilere göre dedesi Fuat Önder, babasının tamamen zıttı bir kişilğe sahiptir. (Topaloğlu, 2005, s. 22)

Babası, Mustafa Sümer bir tüccardır. Babası, Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim sisteminden geçip yeniliklere açık değildir, eskiye bağlı biridir. Fakat annesi ile annesinin babası Fuat Önder, babasının tam tersi, yenilliklere açıktırlar. Dedesi kitap, dergi ve gazete okuyan biridir. Adalet de ilk kitabını dedesinden görüp etkilendikten sonra gizli bir şekilde okumuştur:

“Yukarı katta, annemle babamın, yattıkları odada, demir karyolanın başucunda bir gömme dolap vardı. Okuma-yazma öğrendiğim sıralarda, rastlantı sonucu, o dolabın içinde birçok hazine keşfettim. Demir karyolanın ayaklı başı engel olduğu için, dolabın kapağından ötürü kolumu zorla, çize yüze içine daldırıyor, bir yığın kitap, gazete, dergiyi çekip çekip çıkarıyordum oradan. Ama gizli yürütüyordum bu işi. Annem, karşıdaki hanın ısırgan otlarıyla kaplı duvarları dibinde kardeşimle oynadığımı sandığı sıralar.” (Ağaoğlu, 2000, s. 16; Duğancı, 2006, s. 16)

İlkokulu Nallıhan'da bitirdi. Babası onu ortaokula göndermek istemediği için Adalet Ağaoğlu, açlık grevi yapıp üç gün odadan çıkmadı, onu ancak kapıyı kırarak

çıkarttılar. Kapı kırıldığında Adalet Ağaoğlu, babasından duyduklarını şu şekilde dile getirmektedir:

“Sanki burada ortaokul var da!.. [...]. Sonunda babam haykırmıştı: [Anneme] Bıktım! Topla çocuklarını git! Götür, Ankara’da okut.” (Ağaoğlu, 2000, s. 98; Duğancı, 2006, s. 18)

Böylece 1938 yılında Ankara’ya taşınıp Adalet Ağaoğlu bu şekilde ortaokula devam etme imkânını elde etmiştir. Bu sebepten ötürü anne ve çocukları Ankara’ya taşınmışlar, babalarında Nallıhan’daki malları satıp Ankara Meşrutiyet Caddesi’nde bir apartman dairesi satın almış ve bu daireye ailecek yerleşmişlerdir. (Topaloğlu, 2005, s. 32)

Adalet Ağaoğlu’nun nüfus cüzdanındaki adı yani gerçek ismi Fatma İnyet’tir. Ortaokula başladığında, listede ismini Adalet Sümer olarak göremeyince şaşırır ve gerçeği eve gelince annesinden net bir şekilde öğrenir:

“Sen doğunca baban göbek adının Fatma olmasını istemişti. Ebe de kulağına “İnyet” diye fısıldamış. Ben ikisini de sevedim. Tevhit Teyzen Ankara’dan mektup yazdı. Aklıma Adalet’i o soktu. Böylece ben sana artık hep “Adalet” dedim, böyle alışıldı. Baban nüfus kâğıdını çıkartmayı savsaklamış. Sen ilkokula başlarken çıkarttırdı. Nüfus memuru adını soruyor, o da, göbek adını ve ebenin verdiği adı esas sayıp “Fatma İnyet” diyor. Nüfusa böyle geçiyorsun.” (Ağaoğlu, 2014, s. 90; Kurt, 2019, s. 18)

Fatma İnyet ismini hiç sevmeyen, Adalet Ağaoğlu, ismini üniversite ikinci sınıftayken mahkeme kararı ile Adalet olarak değiştirmiştir.

Ortaokulu bitirip Ankara Kız Lisesi’ne de babasından gizli bir şekilde kayıt yaptırıp, 1946 yılında liseden mezun olmuştur. Dedesi, Adalet Ağaoğlu’nun okumasını çok istemiş ve onu her zaman desteklemiştir:

“Baban şimdi seni kesinlikle eve kapatıp, koca beklemeni ister. [...]. Söz ver bana, ona kulak asmayacaksın, üniversiteye de gideceksin. Gerekirse, gizle olur mu?” (Ağaoğlu, 1985, s. 86-87; Topaloğlu, 2005, s. 33-32).

Dedesinin bu vasiyeti üzerine Adalet Ağaoğlu yine ailesini dinlemez ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt

yaptırmıştır. Ayrıca eğitimi dışında Ulus Gazetesi'nde tiyatro eleştirmenliği ve hikâye yazarlığı yapmış, kazandığı parayı da eğitimi için harcamıştır. 1951 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra, Ankara Radyosu'nda işe başlamış ve burada ilk radyo ve sahne oyunları deneyimlerini yaşamıştır. 1960'lı yıllarını tiyatro ve radyoya vermiştir.

1955 yılında mühendis Halim Ağaoğlu ile evlenip onun soy ismini almıştır. 1957 yılında eşi ile uzun süreli Amerika seyahatine çıkmak için işten ayrılmış ve geri dönünce de TRT'ye farklı tür merceklerde devam etmiştir. 1964 yılından 1969 yılına kadar önce program uzmanı, daha sonra ise Radyo Dairesi Başkanı olmuş, fakat 1970 yılında istifa edip kendisini tamamen yazarlığa vermiştir.

Adalet Ağaoğlu, TRT'den ayrıldıktan sonra 1971 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerinden Nermin Abadan'ın aynı fakültenin Basın-Yayın Yüksekokulu'nda 'metin yazarlığı dersi vermeye başlamıştır. Ders vermek için elinde kitabı olmayan Adalet Ağaoğlu, ders için geçmiş radyo tecrübelerine dayanarak ders notları hazırlayıp hevesle derslerini sürdürmüştür. Ayrıca Nermin Abadan onun 'öğretim üyeliği kadrosuna' alınması için dekanlığa başvurmasını sağlamıştır. Bu başvuruyu olumlu karşılayan dekanlık, görüşünü üniversite senatosuna sunduktan sonra:

"Senato, BYYO'daki öğretim üyeliğine kabulümü istememiş. Red. İçerdeki 'sol'cu öğretim üyeleri atılıp, 'temizlenip' dururken, aynı nedenle TRT'de yapmadıkları kalmamış bir oyun yazarını ne yapsınlar?" (Ağaoğlu, Göç Temizliği, 1985, s. 181; Topaloğlu, 2005, s. 53)Adalet Ağaoğlu, gerek bu durum ve gerekse ülkede yaşanan ağır 12 Mart şartları dolayısıyla bu okulda daha fazla kalamayıp, aynı yıl okuldan ayrılmıştır. (Topaloğlu, 2005, s. 53)

Bazı eserlerinde "Ramüs" ve "Parker Quinck" lakapları da kullanmaktadır. Adalet Ağaoğlu 1983 yılında İstanbul'a taşınıp, yazma işlerine oradan devam etmiştir. (Duğanc, 2006, s. 21)

Edebi Kişiliği

Adalet Ağaoğlu, annesinden ve en çokta dedesinden etkilenecek çocuk yaşlarında kitaplarla tanışmıştır. Edebiyat hayatına İlk önce şiirlerle başlamıştır. İlk

şiiirleri“Kaynak” ve “Baika” edebiyat dergilerinde yayınlanmıştır. 1949 yılında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yeni Öğrenci Derneği'nin Şiir Yarışması'nda ödül kazanmıştır. Lise yıllarında “Gönül Acısı” diye ilk deneme romanı yazmıştır. Ulus Gazetesi'nde çalışırken tiyatro eleştirisi de yazıp aynı zamanda kendisini romana da yöneltmiştir. İlk romanı “Ölmeye Yatmak” 1973 yılında yayınlanmıştır. Daha çok kendini roman ile öyküye vermiştir. (Yamen, 2006, s. 2)

Adalet Ağaoğlu'nu örnek aldığı kişiler; Nazım Hikmet ve Sait Faik'tir. Fakat dil ile üslubu onlara hiç benzememektedir. Her zaman kendine özgü üslubu bulmak istemiştir:

“Ben roman, hikâye, oyun ve yazılarımda hep kendimce düşünen bir dil, kendime has bir anlatı dünyası kurmak istedim. Hiç, benden önceki ‘büyük ustalar’ gibi olmak istemedim. Onlar zaten vardılar. Ben, ben olmak istedim. Bu konuda ödünsüzüm. Denemeyi, aramayı ve hala daha aramayı göze alıyorum, burada yalnızlaşmayı göze alıyorum.” (Ağaoğlu, Geçerken, 1996, s. 101; Duğanc, 2006, s. 23)

Onun bütün romanlarında farklı teknik, kurgu, konu ve üslup kullanmıştır. Eserleri birbirlerine benzememektedir. Yazmanın belirli bir yöntemi olmasa bile o kendisinin roman yazma yöntemini şu şekilde belirtmiştir:

“İçimi iyice dürtükleyip, “Haydi yaz!” demedikçe, bir romana başlayamam. Ama günlük hayatımın hemen her dakikasının kaplamaya başlayan bu buyruğa çabuk boyun eğip, masa başına çökmem de... Buna karşılık, romanı düşüncemde geliştirip ilk taslağı da yazdıktan sonra, roman kişilerinin benzerlerini buldukları yerlerde kan tutmuş katil gibi dolaşır dururum.” (Ağaoğlu, Hayır, 1996, s. 44-45; Duğanc, 2006, s. 23)

Adalet Ağaoğlu, her romanında farklı konuları işlemiştir. En çok ele aldığı konu ise kadındır. Romanlarında kadınların toplumda ne kadar zorluk çektiklerinden ve onların özgür bir birey olmak için çabaladıklarından bahsetmiştir. Ele aldığı başka konular arasında tarih, yalnızlık, cinsellik, teknolojinin verdiği zararlar yer almaktadır.

Adalet Ağaoğlu'nun edebiyatın her türünde kendine özgür eserleri vardır ve defalarca ödül almıştır.

Eserleri

Romanları

1. Ölmeye Yatmak (Dar Zamanlar I) (1973)
2. Fikrimin İnce Gülü (1976)
3. Bir Düğün Gecesi (Dar Zamanlar II) (1979)
4. Yazsonu (1980)
5. Üç Beş Kişi (1984)
6. Göç Temizliği (Anı-roman) (1985)
7. Hayır... (Dar Zamanlar III) (1987)
8. Ruh Üşümesi (1991)
9. Romantik Bir Viyana Yazı (1993)
10. Dert Dinleme Uzmanı (2014)

Öyküleri

1. Yüksek Gerilim (1974)
2. Sessizliğin İlk Sesi (1978)
3. Hadi Gidelim (1982)
4. Şiir ve Sinek (1992) (Yüksek Gerilim, Hadi Gidelim ve Sessizliğin İlk Sesi
5. Kitaplarından oluşan seçki.)
6. Hayatı Savunma Biçimleri (1997)
7. Düşme Korkusu (2018)

Rüya Anlatısı

1. Gece Hayatım (1992)

Oyunları

1. Bir Piyas Yazalım (Kitap olarak basılmamış fakat sahnelenmiş bir oyundur.) (1953)
2. Yaşamak (Radyo oyunu olarak yazılmış, yayınlanmış fakat basılmamış bir oyundur.) (1955-56)
3. Evcilik Oyunu (1964)
4. Tombala (1967)
5. Çatıdaki Çatlak (1969)

6. Sınırlarda (1969)
7. Üç Oyun (Bir Kahramanına Ölümü, Çıkış, Kozalar) (1973)
8. Kendini Yazan Şarkı (1977)
9. Çok Uzak Fazla Yakın (1991)
10. Duvar Öyküsü (1992)
11. Çağımızın Tellalı (2011)

Denemeleri

1. Güner Sümer Toplu Eserleri (1983)
2. Geçerken (1986)
3. Karşılaşmalar (1993)
4. Adalet Ağaoğlu Seçmeler (1993)
5. Başka Karşılaşmalar (1996)
6. Öyle Kargaşada Böyle Karşılaşmalar (2002)
7. Yeni Karşılaşmalar (2011)

Mektuplaşmalar

1. Mehmet Baydur – Adalet Ağaoğlu (2005)

Günlükleri

1. Damla Damla Günler (2005)
2. Damla Damla Günler I-II-III (2007)

Anıları

1. Göç Temizliği (1985)
2. Gece Hayatım (1991)

Seçkiler

1. Seçmeler (Kendi Seçtikleri) Ekim (1993)

Ödülleri

1. TDK Tiyatro Ödülü (1974)
2. Sait Faik Hikâye Armağanı, Yüksek Gerilim ile (1975)
3. Sedat Simavi Edebiyat Ödülü, Bir Düğün Gecesi ile (1979)
4. Orhan Kemal Roman Armağanı Bir Düğün Gecesi ile (1980)

5. Madaralı Roman Ödülü, Bir Düğün Gecesi ile (1980)
6. Türkiye İş Bankası Büyük Ödülü, Çok Uzak Fazla Yakın ile (1991)
7. Lebon Kültür Merkezi (Lebon Cinema Clup) Edebiyat Ödülü, Ruh Üşümesi ile (1992)
8. Aydın Doğan Roman Ödülü, Romantik Bir Viyana Yazı ile (1997)
9. Erdal Öz Edebiyat Ödülü (2018)

Vefatı

Adalet Ağaoğlu 14 Temmuz 2020 yılında, İstanbul'da hastanede 3 gün yoğun bakımda yattıktan sonra 91 yaşında hayatını kaybetmiştir.

Naira Gelaşvili' Nin Yaşamı Ve Eserlerine Genel Bir Bakış

Naira Gelaşvili, 28 Ekim 1947'de Sighnaghi bölgesindeki Nukriani köyünde doğmuştur. Gürcü bir yazar, Almanca, çevirmen, yayıncı, çevreci ve halk figürüdür. 1994'ten beri kültür-eğitim, barış ve çevre örgütü "Kafkas Evi"nin kurucusu ve başkanıdır. Edebiyat-felsefi dergisi "Afri"nin 1997'den beri genel yayın yönetmenliğini yapmaktadır.

Hayatı

1990'da Gürcü milliyetçileri ve Gürcü Sovyet dönemi Yazarlar Birliği, çok ırklı ve çok kültürlü bir demokratik zihniyete sahip insanlar örgütü olduğu için "Çevirmenler Kurulu"nu kaldırmışlardır. Bu sebepten dolayı Naira Gelaşvili dahil birçok ünlü çevirmen ve entelektüel kişiler sokaklarda kalmışlardır. Naira Gelaşvili, 1988'den beri Gürcü çevrecilerle (daha sonra Yeşiller) iş birliği yapmıştır. Naira Gelaşvili, Yeşil Hareket'in kurucularından biri olarak kabul edilmektedir. Yazıları ile Gürcistan'ın doğasının, teknokratik güçler tarafından tahrip edilmesini eleştirmekle kalmamış, aynı zamanda ekolojik hareket için bir dünya görüşü temeli oluşturmuştur. "Teknokrasi, Ekoloji, Şiir" adlı denemesi özel bir popülerlik kazanmıştır (1989).

Dev yapılarla ilgilenen insanlardan telefon tehditleri almıştır. Naira Gelaşvili teorik ve pratik çalışmaları sayesinde Gürcistan'da ekolojik farkındalığın oluşmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Çocuk edebiyatı da bu amaca hizmet etmiştir: peri masalları, şiirler, şarkılar ve müzik CD'leri. Doğanın yok edilmesi sorununu, romanlarında da sanatsal olarak detaylandırılmıştır.

1990 yılında Naira Gelaşvili, Gürcü Yeşil Hareketi lideri Zurab Zhvania ile birlikte Kafkasya Ortak Hareketi olan “Kafkasya - Ortak Evimiz”i kurmuştur. Güney ve Kuzey Kafkasya'dan bilim adamları, demokratik düşünürler, çevrelciler ve ekolojistler ile temaslar kurmuşlardır. Bu çalışmanın sonucunda, Kafkasya'daki tüm halkların temsilcilerinin katıldığı, 1990 yılında Tiflis'te düzenlenen ilk genel Kafkasya (üç günlük) konferansını yapmışlardır. Kafkasya Ekoloji Konseyi oluşturulmuş, Kafkasya'daki korkunç ekolojik durum hakkında kapsamlı bilgiler toplanmıştır. Kafkasya'nın çeşitli başkentlerinde toplantıları sürdürmüşlerdir.

Yazar, 1989-91 yıllarında, 1944'te Stalin rejimi tarafından Orta Asya'ya sürgün edilen ve şimdi Gürcistan'a dönmek isteyen, Müslüman Ahıska halkının haklarını savunduğu için Gürcü milliyetçilerinin saldırılarının hedefi olmuştur. Gürcü milliyetçilerinin ve Hıristiyan kökten dinciler, onların dönmesine izin vermemiştir. Gürcü milliyetçi liderler, her şeyden önce Zviad Gamsakhurdia, Naira Gelaşvili dâhil "hainleri" cezalandırmak için binlerce kişiye miting çağrısında bulunmuşlardır.

1992 yılında Naira Gelashvili, askeri güçler konseye boyun eğdirmeye çalışırken protesto amacıyla birkaç ay içinde ayrıldığı Devlet Konseyi'ne çağırılmıştır. 1993 yılındaki Başkan Eduard Şevardnadze, ulusal azınlıklar konusunda bir danışmandır. Aynı yıl, Naira Gelaşvili'nin "Harabelerdeki Cennet" adlı belgesel kitabı, Gürcistan'ın zorlu siyasi ve tarihi durumunda Almanca konuşulan dünyaya rehberlik etmeye başlayan Berlin'de yayınlanmıştır.

1994 yılında Naira Gelaşvili, amacı kültür, eğitim, barışı koruma olan "Çevirmenler Kurulu" temelinde Gürcistan Kültürel İlişkiler Merkezi Kafkas Evi'ni kurmuştur. Onun öncelikleri: Gürcistan ve Kafkasya'nın kültürel mirasının ve doğasının korunmasını ve korunmasını teşvik etmek; Gürcistan ve Kafkasya'da büyük Kafkas uzlaşması ve iş birliği, demokrasi ve barışın tesisi için entelektüel temeller oluşturmak; Gürcü ulusal azınlıklarının kültürel entegrasyonuydu.

1999-2000'de Naira Gelaşvili ve Kafkas Evi, Çeçen mültecilere yardım ettikleri için Rus televizyonu tarafından saldırıya uğramıştır. Saldırı gerekçeleri onları "Kafkas Evi"nde barındırıp, insani yardım sağlamak ve Rusya'ya iadelerini protesto etmeleridir.

1995'ten bu yana, çeşitli batılı vakıflar (Alman Teknik İş birliği Vakfı, Heinrich Boell Vakfı, Horizon Vakfı, Deaconess Werk, vb.) Naira Gelaşvili ve Kafkas Evi ile iş birliği yapma arzusunu dile getirmektedir. Horizon Vakfı, Kafkas Evi'nin çalışmalarını desteklemek için Kafkas Evi'nin (20 Galaktioni St.) ofisinin yeniden inşası-restorasyonunu yapmıştır. Ayrıca, Kafkas Evi'nin bir şubesinin kurulduğu Naira Gelaşvili'nin kırsal okulunun üç katlı binasının restorasyonunu da yapmışlardır.

Naira Gelaşvili, 1999'da kurduğu R. M. Rilke Derneği Başkanı; 1997'de kurduğu "Afri" dergisinin genel yayın yönetmenidir (dergi, Batı ve Doğu edebiyatı, felsefe ve teolojinin Gürcüce'ye çevrilmiş anıtlarını yayınlamaktadır). 2006 yılında kurduğu "Köyümüz" adlı bölgesel halk dergisinin editörü; 1999'dan beri kurduğu Rus sosyopolitik dergisi "Kafkas Aksan"ın eş editörlüğü yapmaktadır.

2009 yılında Naira Gelaşvili, Uluslararası Hoşgörü Günü'nde her yıl Kamu Savunucusu'na bağlı Ulusal Azınlıklar ve Dinler Konseylerinin Gürcistan'da özel bir hoşgörü kültürünü teşvik eden bireyleri, kuruluşları ve medya kuruluşlarını ödüllendirdiği "Hoşgörü Destekçisi" ödülüne layık görülmüştür. 2017'de aynı ödülün Avrupa Gürcistan lideri Giga Bokeria ve Rustavi 2 TV'ye aktarılmasını protesto etmiş ve Kamu Savunucusu altında Etnik Azınlıklar ve Dinler Konseyi tarafından verilen ödülü geri vermiştir.

14 Temmuz 2010'da Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikheil Saakaşvili'nin kararnamesine göre, "Kafkas Evi" nin dört katlı ofisinin hakkı, daha önce "Kafkas Evi"nin bir parçası olan "Smirnov Müzesi"ne devredilmiştir. Bu, Naira Gelaşvili'ye ve onun Kafkas Evi'ne karşı savaşılan güçlerin bu aşamada başarılı olduğunun bir ifadesidir. Ancak bu gerçeğe bağlı olarak Gürcistan ve Batıda özellikle Alman dostlarının desteğiyle yapılan büyük halk protestoları neticesinde Gürcistan hükûmeti emri askıya almıştır.

Bu bağlamda, 63 yaşındayken yazar röportajlardan birinde şunları söylemiştir: "Bu, Gürcistan tarihinin ve kendi deneyiminin acı içeriğinin temel bir özelliğidir: Ülkemizdeki bir veya iki adanmış insan, iyi ve gerekli bir şey yaratacak, önemli bir şey, yakında hiçbir şey yaratmamış olan iç veya dış düşmanı, halk kitlelerini bastırarak ve onu yok edecek. Hiçbir şey sürmüyor, hiçbir gelenek yaratılmıyor, kültürel kalıcılık ve bağlam yok, bu yüzden Gürcü kültürüne nokta kültürü dedim."

Edebi Kişiliği

Naira Gelaşvili'nin çalışmaları, nesir, şiir, edebî eleştiri ve araştırma, kamusal ve çevresel içerikli gazetecilik, çocuk edebiyatı, şiirsel eserlerin çevirisi ve Almanca ve Rusça'dan edebî-felsefî-teolojik eserleri, çocuk müziğini ve çocuk şarkılarını içermektedir. Naira Gelaşvili'nin 15 cilt eseri yayınlanmıştır.

Naira Gelaşvili'nin akut sosyopolitik sorunlar üzerine hem edebî hem de gazeteci mektupları içeren "Trajik Mezuniyet" kitabı 1991 yılında yayınlanmıştır.

2017'de yayınlanan romanda - "... Kuşum, ipim, nehrim ..." Gürcistan'ın son yirmi yılda karşılaştığı tüm sorunları yansıtmakta ve siyasi-ekonomik, dini olsun, hayatın her alanında (Bilimsel, eğitimsel, demografik-ekolojik veya entelektüel-ahlaki alanlar) ciddi krizleri tanımlamaktadır.

Roman, Batı tarafından aktif olarak desteklenen, demokrasi kisvesi altında baskıcı bir rejim olan Başkan Mikheil Saakaşvili tarafından, ülkede kurulan sözde demokrasinin insan karşıtı yüzünü ortaya koymaktadır. Gürcistan örneği, insani ruhsal krizin dünya ölçeğine atıfta bulunmaktadır.

Eserleri

Romanları

1. "Ambrni, Umbrni ve Araplar" (ამბრნი, უმბრნი და არაბნი; 1982)
2. "Annemin Odası" („დედის ოთახი"; (1987)
3. "Ayna Kırıkları" („სარკის ნატეხები"; 2006)
4. "Bizim Uzun Hikâyemiz" („ჩვენი გრძელი ამბავი"; 2009)
5. "İlk İki Halka ve Diğer Hepsisi" („პირველი ორი წრე და ყველა სხვა"; 2009)
6. "Ben Oyum" („მე ის ვარ"; 2012)
7. "Benim Kuşum, Benim İpim, Benim Irmağım" („ჩემი ჩიტი, ჩემი თოკი, ჩემი მდინარე"; 2017)

Öyküleri

1. “Hikâyeler” („მოთხრობები”;1983)
2. “Ay ışığının aydınlattığı Bahçe” („მთვარიით განათებული ბაღი“1990)

Şiirleri

1. “Barış, Keder ve Rahatlık Üzerine” („სიმშვიდის, მწუხარებისა და ნუგეშის შესახებ“; Dört Şiir, 1997)
2. “Zaman, Ekmek ve Şarap” („სიმშვიდის, მწუხარებისა და ნუგეშის შესახებ“; Şiir, Şiir ve Şarkı Koleksiyonu, 2006)

Çevirileri

1. “Gürcistan - harabe bir cennet”(“Georgien – ein Paradies in Trümmern”) (Eduard Şevardnadze ile görüşmelerle) Aufbau Verlag, Berlin 1993 ISBN 978-3-7466-0155-7.
2. “20. yüzyılın Gürcü hikâyeleri” (editör), (“Georgische Erzählungen des 20. Jahrhunderts “(Herausgeberin)) Suhrkamp Verlag, Frankfurt / M. 2000, ISBN 978-3-518-39522-6.
3. “Ben oyum”. Roman (“Ich bin sie”) (Gürcüce'den Lia Wittek tarafından), Verbrecher Verlag, Berlin 2017, ISBN 978-3-95732-230-2.
4. “Madrid'e gidiyorum”.(“Ich fahre nach Madrid”) Novelle (Gürcüce'den Lia Wittek), Verbrecher Verlag, Berlin 2018, ISBN 978-3-95732-308-8

Ödülleri

1. Saba: 2010 – “İlk İki Çember ve Tüm Diğerleri” romanı için
2. Saba: 2013 – “Ben oyum” romanı için

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SSCB DÖNEMİNDE GÜRCİSTAN VE CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ, KADINLARIN EĞİTİMİ VE MODERNLİĞE DOĞRU YÜRÜYÜŞ

1.1. TÜRKİYE'DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADININ TOPLUMDAKİ YERİ VE ROLÜ

Türk kadınının toplumdaki rolü uzun bir geçmişe sahiptir. En yakın geçmişi hatırlarsak; Türk kadınları en çok Osmanlı İmparatorluğu döneminde ayrımcılıkla karşılaşmış ve ikinci plana atılmıştır. Osmanlı döneminde kadın erkek üstünlüğü altındaydı ve hükümet kadınlara birçok kısıtlamalar ve yasaklar koymuştu. Örneğin kadınlar evden dışarı çok fazla çıkamaz, her yere gidemez, erkeklerin olduğu ulaşıma binemezdi. Alışveriş yapmak için dükkânın içine girmeyip dışarıda beklemesi gerekirdi. (Altuncuoğlu, 2012, s. 19; Tezel, 1983, s. 3)

Osmanlı İmparatorluğu'nda kadının toplumdaki yeri şu şekilde gösterebilmektedir: “Bilindiği gibi Osmanlı toplumu, geleneksel kurallara, İslami koşullara göre yaşayan, buna bağlı olarak da cinsler arası ilişkilerde ataerkil yani erkeğin egemenliğine dayanan bir yapıyı benimsemiş olan bir toplumdur. Ancak yukarıda sözü edildiği gibi, modernleşme sürecine girilmesiyle birlikte karşı cinsler arası ilişkilerde de yeniliğe gidilmesi gereği görülmüş, bu amaçla aydınlar ataerkil yapıya zarar vermeden kadını daha etkin konuma getiren, onu belli konularda da olsa erkekle eşit kılan yeni bir kimlik oluşturmaya çalışmışlardır” (Çakmak, 2011, s. 40; Şahin, 2019, s. 5)

19. yüzyılda, bütün dünyada kadın hakları hakkında savunma başlamıştır ve birçok gelişmeler görülmüştür. Modernleşme sürecinde hem batıda hem de batıdan etkilenerek Türkiye'de de kadınların durumu düzelmeye başlamıştır. Kadın erkek eşitliği daha fazla ön plana çıkmıştır. Özellikle Türkiye'de Tanzimat döneminden sonra kadın ile erkek eşitlik konusu olarak araştırılmaya başlanmıştır. Kadın eğitimi ise öne çıkan nokta olmuştur.

Osmanlı devrinde kadının halk nezdinde konumu ve Tanzimat süreci ile ilgili değerlendirilmesi gereken öne çıkan konular aşağıda sıralanmaktadır:

1. Kız çocukları örgün okullara gidebilir hale gelmektedir.
2. Kadınlara mesleki eğitim verilmeye başlanmaktadır.
3. Babanın bıraktığı mirastan kız çocuklarının yararlanabilmesi için arazi kânunlarında değişiklikler yapılmaktadır.
4. Cariyelik sistemi sonlandırılmaktadır.
5. Evlilik yapan kızlardan alınan gelinlik vergisi uygulamasının kaldırılmaktadır.
6. Kadınlara yeni haklar tanınarak toplumun daha modern bir hale gelmesine yönelik girişimler artmaktadır.

Yukardaki hususlara göre kadının toplumdaki rolünün yükseltildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca artık eserlerde bile kadın konusu ve kadının kimlik arayışı konusu ön plana geçmektedir. Böylece Tanzimat dönemi, Osmanlı toplumunun modernleşmesinin başlangıcı olarak kabul edilebilmektedir. Fakat kadınlar en çok hakları Cumhuriyet döneminde Atatürk sayesinde kazanmışlardır.

Cumhuriyet döneminde, özellikle bayan hakları ile alakalı bir hayli yeniliklere gidilmiştir. Kadın hakları mevzusunda alınan bu mesafede Cumhuriyet evveli yapılan sosyal farklılıkların ve o yarıyıldaki hedeflenen, dile getirilen, ancak yaşama geçirilemeyen fikirlerin ehemmiyeti büyük olmuştur. (Kurnaz, 1991, s. 77)

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) açıldıktan sonra Cumhuriyetin kurucusu Atatürk, ulusal mücadelenin kazanılmasında Türk kadınlarının ciddi gayretlerinin bulunduğunu, bazı etraflarda dile getirerek kadınlara hak ettikleri kıymeti göstermeye çalışmıştır, sosyal faaliyetlere erkekler ile beraber kadınların da katılması gerektiğini vurgulamıştır. (Uzun, 2017, s. 73; Şahin, 2019, s. 26)

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, Atatürk kadının fertsel özgürlüğüne kavuşturulması ve cemiyette erkekle eşit statüde yerini alması gerektiği yolundaki görüşlerini, bu savaşın kazanılmasında kadının oynadığı aktif rolden de yola çıkarak, daha sarıh ve net bir üslupla ortaya koymaktadır. 31 Ocak 1923 günü İzmir'de yapmış olduğu konuşmada bunu şu sözlerle ifade etmektedir: "Bir toplum, cinslerden yalnız birinin yüzyılımızın gerektirdiklerini elde etmekle yetinirse, o toplum yarı yarıya zayıflamış olur... Bizim toplumumuzun uğradığı başarısızlıkların sebebi, kadınlarımıza karşı

ihmal ve kusurun sonucudur... Bir toplumun bir uzvu faaliyette bulunurken öteki uzvu atalette olursa, o toplum felce uğramış demektir... Bizim toplumumuz için ilim ve fen lüzumlu ise, bunları aynı derecede hem erkek ve hem de kadınlarımızın elde etmeleri gerekir... Bundan dolayı kadınlarımız ilim ve fen sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim basamaklarından geçeceklerdir... Kadınlar toplum yaşamında erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır.” (Kaymaz, 2010, s. 345; Tezel Ş. , 1982, s. 75-76)

Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda kadınlardan gördüğü desteği hiçbir zaman unutmamıştır. Bu duyguyu daima dile getirmiştir. Bu duygunun tesirine Cumhuriyet yarıyılı içerisinde Atatürk’ kadın haklarını gözeten, siyaset ve söylemlerinde de görmek mümkündür. (Muhittin, 1998, s. 79; Yavuz, 2015, s. 38)

Atatürk kadınların artık cemiyetsel yaşama tamamıyla katılması gerektiğini düşünmüştür. Kadının aile içindeki rollerini sahiplenirken, cemiyetsel alanda da iş kadını olarak yeni bir kimlik geliştirmeye çalışmıştır. (Yaraman, 2001, s. 132; Yılmaz, 2010, s. 204) Böylece kadın, hem ailesel kıymetler tarafından şekillenen rolleri özümseyen ve sürdüren, hem de yeni ulus ve Cumhuriyet kadını olarak özümseyeceği rolü manevileştirmek gidişatında olmuştur. Zira “Erkeklik” olarak isimlendirilen ve cemiyetin öteki kesimini oluşturan kavrayış, köklerini ataerkil anelerden alan imtiyazlarını kadınlığa teslim etmek mevzusunda, çok da gönüllü sayılmamaktadır. (Yılmaz, 2010, s. 204)

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte cemiyette her alanda yenilikler gelmiştir. Fakat bu yeniliklerin kesintisizliği, cemiyetin iki türü olan erkek ve kadına eşit biçimde davranılmasıyla sağlanmıştır. Yapılan yenilikler, yalnızca erkekler için değil kadınlar içinde geçerli olmuştur. Sosyal alanda, hukuk alanında, politik alanda yapılacak yenilikler kadınlara da aynı oranda uygulanmıştır. Kadın, çocuklarını cemiyete hazırlaması, eğitmesi, ailenin sıhhatli bir şekilde kurulmasında önemli rol oynaması sebebiyle, her zaman için umursanması gereken bir varlık olarak görülmektedir. (Acar, 2019, s. 405; Kocatürk, 1984, s. 94)

1.1.1. Atatürk ve Kadın Hakları

Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadınının cemiyette hak ettiği yere gelebilmesi için büyük reformlara imza atmıştır. Atatürk’ün amacı cemiyeti modern “medenilik

seviyesinin üzerine” taşımak olmuştur. Atatürk, pek çok alanda atıl kalmış olan kadınların, bundan böyle cemiyetin her alanında ve özellikle erkeklerle beraber yürümesi, çalışması ve ilerlemesi gerektiğini düşünmüştür. Atatürk yeni kurulmuş bir devlet olarak, özümseven devlet ve cemiyet algısıyla birlikte “Cumhuriyet Kadını” olarak nitelenen kadın imajının oluşturulmasını sağlamıştır. Atatürk “Cumhuriyet Kadın”ını, bilgili ve kadın erkek eşitliği açısından erkek ile aynı eğitim sürecine dâhil olmuş bir fert olarak ele alınmıştır. (Erdem, 2015, s. 1270-1271)

Atatürk Türk toplumunun ve özellikle kadınların moderleşmesine eğitim aracılığıyla gerçekleştirileceğine inanmıştır. Böylece kadınların eğitimi ön plana alınmıştır. 16 Temmuz 1921’de Maarif Kongresi’nde Atatürk şöylebir konuşma yapmıştır:”Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa mevcudiyeti ile hakkı ile birliği ile tearuz eden bilûmum yabancı anasırla mücadele lüzumunu ve efkârı milliyeyi kemali istiğrak ile her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedekârane müdafaa zarureti telkin edilmelidir. Yeni neslin bütün kuvayı ruhiyesine bu evsaf ve kabiliyetin zerki mühimdir. İşte biz, bu kongremizden yalnız, çizilmiş eski yollarda alelade yürümenin tarzı hakkında müdavele–i efkâr etmeği değil, belki serdettiğim şeraiti haiz yeni bir sanat ve marifet yolu bulup millete göstermek ve o yolda yeni nesli yürütmek için rehber olmak gibi mukaddes bir hizmet bekliyoruz. Silâhıyla olduğu gibi dimağıyla de mücadele mecburiyetinde olan milletimizin, birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur.” (Altuncuoğlu, 2012, s. 44; Unan, 1959, s. 16-18)

Atatürk, gelişmelerin takip edilememesinin sebebinin bilgi-bilim eksikliği olduğuna inanmış ve toplumun ilerleyebilmesinin kadının gelişimi ile mümkün olacağına inanmıştır. Bunun için Meclis kürsüsünden şöyle seslenmiştir: “Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün gereklerinden biri de kadınlarımızın her bakımdan yükselmelerini temindir Binâenaleyh kadınlarımız da âlim ve mütefennîn olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecât–ı tahsilden (öğretim basamaklarından) geçeceklerdir. Sonra kadınlar hayat–ı içtimâiyede (Toplum hayatında) erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin muin (yardımcısı) ve müzahiri (destekçi) olacaktır.” (Altuncuoğlu, 2012, s. 46; Unan, 1959, s. 85-86)

Atatürk, Türk kadınlarına ilim ve fen alanında eğitim görme imkânları sağlamıştır. Ayrıca Atatürk, Cumhuriyet’in ilanıyla Türkiye’nin sosyal, ekonomik ve

kültürel açısından moderleşmesine, aynı zamanda da kadınların hakları üzerinde de birçok reformlar yapmıştır. Kadın haklarıyla ilgili yapılan reformların başlıcaları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. 1923 yılında ‘Kadınlar Halk Fırkası’,1924 yılında ise Türk Kadınlar Birliği derneği kurulmuştur.
2. 1924 yılında Tevhid- i Tedrisat ile eğitim öğretim birleştirilip kız ve erkek çocukları eşit eğitim haklarını elde etmiştir.
3. 1926 yılında Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girip sosyal alanda kadın erkek eşitliği sağlanmıştır.
4. 1933 yılında belediye seçimlerinde oy verme ve alma hakkını kullanıp 1935’de milletvekili seçilme hakkını elde etmiştir. 1935 yılı seçimlerinde mecliste 18 kadın milletvekili seçilmiştir. (Terkan, 1999, s. 124; Ünal, 2010, s. 26)
5. 1933 yılında kız çocuklarına mesleki eğitim vermek amacıyla Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü oluşturulmuştur.
6. 1936 yılında kadınların çalışma hayatını düzenleyen İş Kanunu yürürlüğe girmiştir. (Ünal, 2010, s. 26; Avcı, 2003, s. 1297)

İşte bu gibi reformlarla kadınlar devlette ve toplumda kazandığı ama ulaşamadığı haklarına kavuşmuşlardır.

1947 yılında, Ankara Milletvekili olarak görev alan Mebrure Aksoley, Cumhuriyet döneminde kadınlara verilen hakları aktarırken şöyle söylemektedir: “İşte bugün Türk kadını eşit haklara sahip bulunuyor. Kanuni şartları haiz bulunan her şahıs gibi o da medeni ve siyasi haklarını kullanabiliyor. Cumhuriyet rejimi nüfusumuzun yarısını teşkil eden Türk kadını, bütün eski ve geri kayıtlardan kurtararak, Türk cemiyetinin hür ve müstakil bir yeni kütlesi olarak meydana çıkarmış ve aydın bir hayata kavuşturmuş bulunuyor. Dünü bir an için hatırlayınca, Türk kadını Cumhuriyet rejimine nasıl minnettar olmasın”

İşte, erişilen bu şekilde özgür bir çevre içerisinde, oluşan toplumsal beraberlik yine toplumsal gelişimi ve bu sayede de devletin güçlü zemin üzerinde muasır devlet olmasını sağlamıştır. (Ünal, 2010, s. 28; Aksoley, 1947, s. 2)

Atatürk Türk Kadını için amaçlarını şu şekilde dile getirmiştir: “Kadınlarımız için asıl mücadele sahası, kadınlarımız için şekilde ve kıyafette muvaffakiyetten

ziyade asıl muzaffer olunması lazım gelen saha, nur ile irfan ile fazilet-i hakikiye ile tezeyyün ve tecehhüz etmektir. Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının dununda kalmayacak, bilakis pek çok cihetlerde onların fevkine çıkacak nur ve irfanla, tecehhüz edeceklerine kat'iyen şüphe etmeyen ve buna suret-i kat'iyede emin olanlardanım.” (Yavuz, 2015, s. 40; Kurnaz, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839–1923), 1991, s. 126)

1.1.2. Cumhuriyet Döneminde Kadın Eğitimi

Cumhuriyet döneminde kız çocuklarının eğitimine ve eşitliğine çok önem vermeye başlanmıştır. Kadınların eğitim, ekonomi, sıhhat vb. faaliyetlerde yer almalarının ülkenin kalkınmasına faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle eğitim kadın erkek eşitliğini koruyan yenilikler ile şekillenmiştir. (Muhittin, 1998, s. 83) 1924 tarihinde Tevhidi Tedrisat Yasası ile eğitim tek bir çatı altında bir araya gelerek kadın ve erkeklere eğitimde aynı fırsatlar verilmiştir, (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2013, s. XXI) Sonrasında erkek kız karışık, karma eğitime başlanmıştır. (Yavuz, 2015, s. 45)

Cumhuriyet döneminde öncelikle okuma yazma ihtiyacını gidermek üzere başlatılan eğitim ve öğretim seferberliği, sonrasında kadınların iş edinebilme ve özellikle sosyal hayatta bir konum elde etme şanslarını da arttırmıştır. Bununla beraber okuma yazması hiç olmayan kadınlar da dersanelerden aldıkları sertifikalar sayesinde cemiyetin büyümesine de büyük miktarda katkıları olmuştur. Böylece “Ulus Kadını”nın cemiyet içindeki yeri ve ehemmiyeti çoğalmaya başlamıştır. Kadınlar cemiyetsel alanda daha çok yer edinir hale gelmiştir; özellikle fikir emekçisi olarak da aile bütçesine katkı sağlar vaziyete gelmişlerdir. (Afetinan, 1982, s. 155-159; Yılmaz, 2010, s. 205-206)

Türk inkılaplarını, kadınların eğitimi açısından Osmanlı kavrayışından ayıran en önemli büyüme ise, karma sınıflar ve buralarda vazife alan ilkokul hocaları olmuşlardır. Buna rağmen Cumhuriyet yarıyılında kurulan Kız Enstitüleri de kadına bakışın ataerkil yanlarını taşımaktaydı ve modern araçlar ile iyi güzel yaşamaya müteveccih bilgileri edinmekteydiler. “Kadına Özgü” olarak aldıkları eğitimle iş edinerek “Çağdaş ve Akıllı Ev Hanımı” olarak yetiştirilmişlerdir. Bu doğrultuda biçki, dikiş, konut yönetim, nakış, çocuk bakımı gibi dersleri görüyorlar ve yüksek

kısımlardan mezun olan kadınlar, Ulusal Eğitim Bakanlığı'na bağlı Kız Enstitüsü'nün yönetsel kısmında kadro elde edip, yönetici olarak vazife alabiliyorlardı. (Yılmaz, 2010, s. 206)

1.1.3. Atatürk'ün Kadın Eğitim Reformları

Mustafa Kemal Atatürk için eğitim çok önemliydi. Bu nedenle ilk reformlarına eğitimden başlamıştır. (Afetinan, Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları, 1983, s. 56) Atatürk'e göre: Eğitim bir milletin hür, bağımsız, şanlı ve yüksek bir toplum halinde yaşamasına sebeptir. Aksi takdirde kölelik sisteminin ve yoksulluğun hat safhada olacağına inanmaktaydı. (Hoş, 2001, s. 96)

Atatürk eğitime önem verirdi, fakat kadınların eğitimine iki kat daha fazla önem vermiştir. Kadınların eğitim durumunu tashih etmek için birçok reformlar gerçekleştirmiştir. Ona göre eğitim almak demek, bir bireyin zihnini geliştirmesi, daha özgür olabilmesi ve kendi haklarını koruyabilmesi anlamına gelmekteydi, bu yüzden Atatürk kadınların eğitimi konusunu her zaman ön planda tutmuştur.

Atatürk'ün kadın eğitimi hakkında düşünceleri şöyledir: “Daha selametle, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz bir yol vardır. Büyük Türk kadınına mesaimizde müşterek kılmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına ilmi, ahlaki, içtimai, iktisadi hayatta erkeğin şeriki, refiki, muavin ve müzahiri yapmak yoludur” (Çivrilili, 2005; Cunbur, 1992, s. 259)

Atatürk, “...kadınlarımız, erkeklerden daha aydın, daha ilimli irfanlı, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar...” (Doğramacı, 1992, s. 445) diyerek, kadınların eğitimi için 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kânunu ile eğitimi merkezileştirmiştir. Böylece, kızlara ilkokul ile birlikte, ortaokul, lise ve hatta yükseköğrenime okuyabilme şansını vermiştir. (Ülker, 2010, s. 47)

Osmanlı İmparatorluğu zamanında kızlar ancak temel eğitim görebilmişlerdir ve ilk zamanlarda resmî okullar bile yoktu. Eğitim ve öğretim kurumları olarak sadece medreseler, idadiler, rüştiyeler ve mahalle mektepleri vardı. Fakat bunların eğitim kalitesi çok düşüktü. Medreseler, 17. yüzyıldan sonra sadece Arap kültürü ile din dersi vermektedir. (Akgüz, 1992, s. 235) Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun son

dönemlerinde dini inançlara batıl inançlar çok fazla karıştığı için dini eğitim sistemi bozulmaya başlamıştır. (Çivrilli, 2005, s. 66-67)

Osmanlı İmparatorluğu çöktükten sonra, Anadolu halkının %90'ından fazlası okuma yazma bilmiyordu. Pek az köyde ilkokul bulunuyordu. Her kademedede öğrenci ve öğretmen sayıları çok sınırlıydı. Cumhuriyetin kurulduğunda, ülkedeki eğitim kurumları da oldukça yetersizdi. (Kavrayış; Oğuzkan, 1997, s. 117)

Osmanlı İmparator'luğunda eğitimde iki husus önemliydi. Biri din, ikincisi ise bilimsel eğitim sistemi. Atatürk reformlarla 3 Mart 1924 yılındaki Tevhidi Tedrisat Kânunu'yla eğitim sistemini merkezleştirmiştir. Ayrıca erkek kız öğrenci ayrımcılığı sona erdirmiş ve ilkokul eğitimini zorunlu ve ücretsiz hale getirmiştir. 1924 Anayasası ile kadınlar eğitimden daha fazla yararlanmaya başlamışlardır (Ülker, 2010, s. 47; Doğramacı, 1999, s. 65)

Eğitim sistemi, sadece Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Ayrıca yavaş yavaş din dersleri çıkartılıp, yerine millî hususu taşıyan konular yer verilmeye başlanmıştır. Türk eğitim sisteminin modernleşmesi ve batı eğitim yöntemlerinden yararlanması için batıdan Türkiye'ye eğitim uzmanları getirilmiştir.

Modernleşme ve yeniliğe karşı olanlara Atatürk, şunları söylemiştir"Siz okul istemiyorsunuz, oysa millet istiyor, bırakın öyleyse bu zavallı halkı, bu halkın çocukları eğitim görsün, medreseler yeniden açılmayacaktır, milletin okula gereksinimi var." (Hoş, 2001, s. 99; Caporal, 1982, s. 238-239)

Reformlardan sonra öğretimin, bilimsel ve teorik olmanın yanı sıra pratik olması da önem kazanmıştır. Bu tür bir sosyal eğilim zihniyet dönüşümüne olanak sağlayacak, böylece kadının eğitim durumuna da dönüşüme imkân verecektir. (Ülker, 2010, s. 49)

Kadın eğitimi konusunda Atatürk'ün düşüncesi her zaman net olmuştur. Atatürk'e göre; kadın, çocukların ilk eğiticisi olduğu için Türk kadınının eğitim alması sadece hakkı değil, aynı zamanda bir zorunluk olmalıydı. Kadınların kendini geliştirmesi önemliydi. Türkiye'de 1934 yılından sonra kadınlar milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazanmışlardır. Böylece Türkiye'de kadınların devlet ve toplum hayatında erkeklerle eşit konuma gelmesi sağlanmıştır. Bunun sonucunda eğitimin tüm kademelerinde, kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Ayrıca 1934–1935 öğretim yılında itibaren de liselerde karma eğitime geçilmiştir. (Ülker, 2010, s. 50)

Atatürk'ün eğitim reformlarından dolayı ilkokul eğitiminden sonra öğrenciler ortaokula eğitimine sorunsuz bir şekilde devam ettiler. Üç yıllık ortaokul öğreniminden sonra diploma vermeye başlanmıştır. 1930 yılından sonra ortaokul öğrencileri mesleki ve teknik liselere hazırlanmaya başlıyordu. Ayrıca bu dönemde mesleki ve teknik eğitim alıp kendilerini geliştirebiliyorlardı. 3 yıllık meslek ve teknik okulları açılmaya başlanmıştır.

Atatürk döneminde ortaokullarda kız öğrencilerin sayısında artış gözlenmiştir. Ayrıca öğretmen kadınlar, devlet gelişmesinde önemli faktör olarak kabul edilmiştir.

Atatürk zamanında çok sayıda kadın diploma alıp kendini geliştirmiştir. Ayrıca yetişkinler için mesleki eğitim kursları açılmış ve bunlardan bazıları da sadece kadınlara yönelik olmuştur. Akşam Kız Sanat Okulları, okul çağını geride bırakmış ya da mesleki ve teknik okullara devam edemeyen genç kızlara olduğu gibi, evli kadınlara da yönelik olmuştur. İlkokulu bitirmiş olmak koşulu ile kadınlara meslek kazandırma ve bilgilerini yetkinleştirme sağlamak bu okulların amacı olmuştur.

Kadınların öğreniminin de erkeklerle eşit ölçüde önem taşıyacağı olgusu yerleştikten sonra, “kız liseleri” ve “kız teknik liseleri” gündeme gelmiştir.

Bütün hatlarıyla incelendiğinde, kadın veya erkek eğitiminin Türkiye Cumhuriyeti devletinin en önem verdiği alanlardan birisi olduğu süğötürmez bir gerçektir. (Ülker, 2010, s. 61)

1.2. GÜRCİSTAN'DA SSCB DÖNEMİNDE KADINLAR

Gürcistan 9 Nisan 1991'de bağımsızlığını ilan edinceye kadar SSCB ülkelerinden biri olarak varlığını sürdürmüştür. SSCB ülkelerindeki kadınlar, işsizlik ve yoksulluk, iş gücü ayrımcılığı, siyasi haklardan mahrum bırakılma, fuhuş, kaçakçılık ve ev içi şiddet dahil olmak üzere bir dizi sosyal, kültürel ve politik zorluklarla karşı karşıya gelmişlerdir. Başka yerlerdeki kadınlar gibi, ücret eşitsizliklerinden muzdariptirler ve mesleki ayrımcılık yaşamışlar ve çoğu zaman evin bakımına eklenen tam zamanlı çalışmanın “çifte yükünü” omuzlamışlardır. (Bingham, 2012, s. 1)

Sovyetler Birliği'nde toplumsal cinsiyet sorunları, geçmişin en sorunlu yönlerinden biri olduğunu kanıtlamaktadır ve gerçekten de siyasi demokratikleşme ve ekonomik reformların, cinsiyet eşitizliğini hafifletmek yerine önemli ölçüde artırdığı söylenbilir. (Lapidus, 2000, s. 102) Kadınlar işsizlerin çoğunluğunu oluşturmakla birlikte, siyasetten yoksun ve büyük ölçüde hkmetin, siyasi partilerin ve resmî kamusal alanın dışında bırakılmışlardır. (Ishkanian, 2005, s. 161)

Cinsiyet sorunları, eski Sovyet hkmetinin toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsiyet tarafsızlık konusundaki görünürdeki taahhüdü nedeniyle karmaşık hale gelmiştir. Sovyetler, kadınların eğitim ve mesleki ilerlemelerinin önündeki resmî yasal engelleri kaldırırsa da, kadınlar ekonomik ve politik olarak dezavantajlı durumda kalmış ve sorunları nadiren siyasi gündeme alınmıştır. Dahası, Sovyetler Birliği'nin kşnn ardından, toplumsal ve siyasi hayatta cinsiyet farklılıkları ve toplumsal cinsiyete dayalı sonuçlar büyük ölçüde göz ardı edilmiş ve bu bir kez de cinsiyet eşitizlikleri güçlenmiştir. (Bingham, 2012, s. 1)

Cinsiyet sorunları ve kadın hakları gibi tartışmalı konular, SSCB döneminin etkisinde kalmıştır. Cinsiyet eşitliği genellikle devlet sosyalizmi politikalarıyla ilişkilendirilmektedir. Sovyetler, yasal konularını iyileştirerek, kariyer ve eğitimde ilerlemenin önündeki engelleri kaldırarak, nesiller boyunca kadınların önündeki resmi engelleri ortadan kaldırırken, cinsiyet eşitliği ile ilgili gerçek bir diyalog veya toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplum genelinde yaygınlaştırılması için gerekli mekanizmaların uygulanmasını göz ardı etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma kurumları, devlet sosyalizminin mirası ve neo liberalizm reformların sponsorluğu nedeniyle varlığını sürdüren yerleşik ataerkillikte yol almak zorunda kalmıştır. (Watson, 200)

Orta Asya ve Kafkasya'daki Sovyetler Birliği gelişmeleri, kadınların evrensel okuryazarlığı, işgücüne yüksek oranda kadın katılımı ve Sovyet dönemindeki Komünist Parti ve yerel hkmetler göz önüne alındığında, henüz yeterli yasal, ekonomik ve siyasi haklarla sonuçlanmamaktadır. Uluslararası sivil toplum kuruluşlarının (STK) ve ulusötesi feminist ağların müdahalesinin yanı sıra, Orta Asya ve Kafkasya'daki birçok kadın, Sovyet sonrası gelişmelerin ters eğilimlerine direnmek ve bunlara karşı koymak için yollar bulmuşlardır. (Ishkanian, 2005, s. 477)

1917'de iktidara gelen yeni Sovyet devletinin liderleri, ekonomik, sosyal ve politik kurumları ve ilişkileri temelden dönüştürecek, radikal bir toplumun yeniden inşası sözü vermişlerdir. Sosyalizmde kadının rolünü biraz düşünen az sayıdaki Komünist Parti lideri, kadınların toplumdaki rollerinin değişmesinin daha geniş bir toplumun ekonomik ve politik yeniden yapılanmasının bir işlevi olduğuna inanmaktadır. (Lapidus, 1978, s. 60; Bingham, 2012)

Bu liderler, kadınların Sovyetler Birliği'nin ekonomik, sosyal ve politik yaşamında daha büyük roller üstlendikçe, hanehalkının sınırlarından daha geniş kamusal arenaya çıkacaklarını savunmuşlardır. Toplumsal üretime ve politik hayata bu girişin erkek kadın ilişkileri üzerinde derin sonuçları olacağını ileri sürmüşlerdir. (Lapidus, 1978, s. 55).

Eşit işe eşit ücret ilkeleri yasada yer alsada da, yeni yasalar ve politikalar kadınların toplumsal üretimde artan bir role sahip olacaklarının garantisi olamamıştır (Buckley 1989: 19). "Çifte yük" altında çalışan kadınlar, ev dışında çalışmanın yanı sıra neredeyse tüm ev işlerinden sorumlu olmaya devam ettiklerinden, resmî yasal eşitlik özel veya kamusal alanlarda cinsiyet ilişkilerinde gerçek eşitliğe dönüşmemiştir. (Ishkanian, 2005, s. 164) Dolayısıyla kadın sorunu hâlâ çözülmemiştir ve bunu gerçekleştirmek için çeşitli reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bolşevik'ler, çeşitli reformlar ve devrimci kararnamelemler temelinde kadınlara biçimsel eşitlik tanıdılar. İktidara geldikten sonra amaçları, kadınların ekonomik, siyasi ve cinsel eşitsizliğine son vermektedir. Kadın eşitsizliğinin en büyük nedeni ekonomik sistem (Lapidus, 1975) ve ev içi eşitsizlik olmaktadır (Engels, 1902) Kadınların özerk statüsü sadece yetki ile değil, aynı zamanda devlet tarafından finanse edilen çocuk bakımı, ortak kantinler ve kadınların işgücüne ve eğitim sistemine katılmalarını sağlayan diğer sosyal yardım biçimleriyle de güçlendirilmektedir. (Goldman, 1993, s. 3)

Devrimin kurumsallaşmasının bir sonucu olarak kadınlar haklarını "kazandılar" ve erkek meslektaşlarıyla tam bir eşitlik içinde olduklarını ilan ettiler. Stalin, kadınların cinsiyet eşitliğini sağladığını ve artık toplumda toplumsal cinsiyet adaleti için çalışmaya ihtiyaç duymadığını söyledi. (Bingham, 2012, s. 14)

Sovyetler Birliği'nde kadın haklarını korumak için yasalar çıkarılmıştır. Sovyet Anayasası'nın 35. Maddesi açıkça kadın ve erkeklerin "eşit haklara" sahip olduklarını ve eğitime, sosyal yapı ve eğitime, istihdama, terfilere ve ücrete ve sosyal, politik ve kültürel faaliyetlere katılım için eşit erişime sahip olduklarını belirtmektedir. Kadınlar ayrıca, annelerin ev dışında çalışmaları için teşvikler ve annelik rollerinde yasal ve maddi destek de dâhil olmak üzere özel tıbbi ve iş yeri koruması alır; ikinci destek, tam ücretli 112 günlük doğum iznini içermektedir. Kadınlar doğum izninin bitiminde bir yıla kadar ücretsiz izin alabilmektedir ve isterlerse aynı işe dönebilmektedirler. İşverenler, hamile veya emziren kadınlara maaşlarını düşürerek veya işten çıkararak ayrımcılık yapamazlar ve küçük çocuğu olan annelerin yarı zamanlı çalışma hakları var olmaktadır. (Zickel, 1991, s. 230-231)

Her şeye rağmen, hem genel olarak toplum içinde hem de aile içinde, 1989'da kadınların konumu erkeklerinkine eşit olmamıştır. Sovyet yetkilileri, çoğu zaman, ülkede cinsiyet eşitliğini kanıtlamak için genellikle belirli alanlarda kadınların yüksek bir katılımını işaret etmişlerdir. Örneğin, 1980'lerde kadınlar, nüfusun yarısından biraz fazlasını oluşturmuşlardır. Ülkenin iş gücü, sağlık çalışanlarının beşte dördü, doktorlarının ve ekonomistlerinin üçte ikisi ve eğitimde çalışanlar kadınlardan oluşmuştur. Yetkililer şunu eklemeyi ihmal etmemişlerdir: Ancak, bu alanlardaki kadınların çoğu için ortalama maaş ülkenin ortalama ücretinin altında olmuştur. Dahası, bir meslekte seviye ne kadar yüksekse, kadınların yüzdesi o kadar küçük olmuştur. Örneğin, 1984'te kadınlar ilkokul müdürlerinin yüzde 83'ünü oluştururken, ortaokul müdürlerinin sadece yüzde 42'sini ve lise müdürlerinin yüzde 38'ini oluşturmuşlardır. 1980'lerin başında, tüm kollektif çiftlik işçileri kadındır, ancak kollektif çiftlik başkanlarının yalnızca yüzde 1,9'u kadınlardan oluşmaktaydı. (Zickel, 1991, s. 231)

Kadınlar ayrıca Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nde ve onun liderliğinde yeterince temsil edilmemekteydi. 1983'te kadınlar parti üyelerinin yalnızca yüzde 27,6'sını ve Merkez Komitesi'nin yalnızca yüzde 4,2'sini oluşturmaktaydı; 1986'da Politbüro'da kadınlar hiç katılmamaktaydı. (Zickel, 1991, s. 231)

Yukarıdaki örneklerde gösterildiği gibi, kadınlar için alınan önlemlere rağmen, cinsiyet eşitliğini Sovyet döneminde yine de dengeli olmamaktaydı. Ancak kadınların

statüsünü değiştirmek için çok sayıda adım atıldığı ve kadınların statüsünü değiştirme girişimlerinin olduğu da unutulmamalıdır.

1.2.1. Stalin ve Kadının Statüsü

Stalin iktidara geldikten sonra kapitalizme karşı mücadele etmek gerekmede, bunun için de ekonomik bir temele, endüstriyel bir temele, tarımın gelişmesine ihtiyaç duyulmaktaydı. Stalin, hızlı sanayileşme ve kolektifleşmeyi sağlayan ilk beş yıl için Ekim 1928'de planını açıklamıştır. Sonuç olarak, bu nokta başlı başına iş gücünde bir artış sağlamıştır. Bu nedenle kadınlara da işgücünde ihtiyaç duyulmuştur. Stalin'in yönetimi sırasında kadınların rolü değişmeye başlamıştır.

Başlatılan değişiklikler, ülke çapında kadınların işgücüne aktif katılımını sağlamıştır. Bu nedenle aktif olacak ve çalışacak, ancak aynı zamanda rol model anne ve kocanın işlevlerini birleştirecek yeni bir ideal kadın tipi öne çıkmıştır. İlk beş yıl boyunca kadınların sanayileşme sürecine katılımı giderek daha aktif hale gelmiştir. 1929 ile 1935 arasında 1,7 milyonu sanayide olmak üzere yaklaşık dört milyon kadın istihdam edilmiştir. Plana göre, 1935'e kadar sanayi işçilerinin% 42'sini kadınların oluşturması gerekmektedir. (Shulman, 2008, s. 38)

Kadın istihdamı, erkeklerin direnişiyile karşılaşmıştır. Kadın istihdamına yönelik tutumları değiştirme girişimleri başarısız olmuş ve kadın ile erkek arasındaki uçurum genişlemiştir. Bunun tezahürü, işyerindeki doğrudan çatışmalardır. (Shulman, 2008, s. 38)

Kadınların iş gücünde yer almasından bu yana boşanma ve kürtaj oraları artmış, doğum oranları önemli oranda düşmüştür. (Shulman, 2008, s. 40) Stalin yönetimi sırasında doğumlar büyük önem taşıyordu çünkü her yenidoğan yeni bir işçi idi, bu nedenle doğumları teşvik etmek o dönem için gerekli bir hedef haline gelmekteydi.

Bu nedenlerle devlet bu konuda sert bir tavır almaya karar vermiş ve evlilik dışı ilişkileri yasaklamak için çalışmalara başlamıştır. 1936'nın yeni Aile Yasası kürtajı yasa dışı hale getirmiş ve boşanmayı zorlaştırmıştır, eşcinselliği suç saymış ve aileyi rehabilite etmeye çalışmıştır. Dahası, Aile Yasasında yapılan 1944 değişiklikler, fiili ilişkiler artık tanınmamaktadır, gayrimeşru kategorisi geri getirilmiş, babalık davaları

yasaklanmıştır. (GMDA, Kayıd No. 284, açıklama 1, defter 206, s. 2; Macdonald, 2003, s. 15)

Ayrıca doğum oranını artırmak için çok çocuğu olan ve geniş aileleri olan anneler ödüllendirilmeye başlanmıştır (Shulman, 2008, s. 40) Görüldüğü gibi Stalin, siyasi ve ideolojik bir sütun olarak aile kurumunu güçlendirmeye başlamıştır. Stalin'in politikası geleneksel sosyal politika normlarına daha yakındır. Stalin konuya daha muhafazakâr bir şekilde bakmaktadır. Beş yıllık plandan sonra doğum oranı düştükten sonra, eski geleneksel ailelere öncelik verilmeye başlanmıştır. (Manvelishvili, 2019, s. 43)

Böylece, 1917'den 1936'ya kadar sosyalist devlet, aile kurumuna karşı tutumunda önemli bir değişikliğe uğramıştır. Kadının özgürlüğünden başlayıp aile kurumunun kaldırılması teorisiyle biten politika, aileyi güçlendirmeyi hedeflemiştir. 1936'da devlet selefinden farklı yeni bir anayasa kabul edilmiştir. Yeni anayasa, kadınların çalışma, kültürel veya siyasi açıdan eşit haklarına yer vermektedir.. Kadınlar ücretli işlerini, annelikle birleştirebilir, ücretli doğum izninden yararlanabilir ve doğum evleri veya anaokulları aracılığıyla çocuk yetiştirebilme şansı elde etmişlerdir. (Attwood, 1999, s. 83)

Sovyetler Birliği'nde annelik, bir kadının temel sorumluluklarından biri olarak kabul edilmiştir. Annelik bir kamu yükümlülüğü olarak görülmüş, bu nedenle tüm kadınlar bu eğilime uymak durumunda kalmışlardır. Sosyalist teoriye göre, annelik ve çocuk bakımı bireysel değil, kamusal mesele olmaktadır. (Manvelishvili, 2019, s. 47)

Stalin'in yönetimi sırasında kadınların ve annelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesine yardımcı olunmaya çalışılmıştır. Yasaya göre, tüm çalışan kadınlar on altı haftalık izin hakkına sahiptirler ve izin bitiminde işlerine tamamen geri dönebilmekteydiler. İznin yarısı bebek doğmadan önce kullanılabilir. Ayrıca, izin bitiminden sonra bir yıl süreyle evde ücretsiz kalabilme hakkı tanınmıştır. (Manvelishvili, 2019, s. 47)

Sovyet döneminde kadınlar büyük ölçüde toprakta, mahalle fabrikalarında çalışmışlardır. Ayrıca ekonominin gelişmesine de katkıda bulunmuşlardır. Çalışan kadınların katılımını artırmak için Sovyetler Birliği propagandacı bir yaklaşım benimsemiştir. Sovyetler Birliği genellikle toplum için rol model olan birkaç kadın

seçmekteydi. Bunlardan biri, Stalin'e bir kadın traktör şoförü tugayı yaratacağına söz veren ilk kadın traktör sürücüsü Pasha Angelina olmuştur. Pasha Angelina sözünü tutup 1937'de ortak bir toplantıda 53 tugay sunulmuştur. Bu hak için Lenin Nişanı'na layık görülmüştür. (Ilic & Attwood, 2001, s. 124) Böylece kadınlar iş hayatına motive edilmeye çalışılmıştır.

Stalin'in iktidarının ilk yıllarında, kırsal kadınlarda bir tür akılcılık ve romantizm birliği olmuştur. Tarım sektöründe bir erkeğin yanında çalışan bir kadın aynı zamanda köy meclisinde önemli bir rol oynamakta, fakat evişi, kadınların ana sorumluluğu olmaya devam etmiştir. (Attwood, 1999, s. 96)

Stalin'in hükümdarlığı sırasında, kadınlar şu özelliklere sahip olmalıydı: fiziksel güç, hazır olma ve kahramanlık arzusu. Sanayileşmenin başlangıcından beri kadınlar, erkeklerle birlikte emek kahramanları olarak resmedilmektedir ve bu şekilde topluma katkı sağlamaktadır. (Manvelishvili, 2019, s. 55) Savaş durumunda, Sovyet kadını neredeyse erkeğe eşit olarak görülmektedir. Stalin'e göre tamamen yeni bir kadın türüyle karşı karşıyaydık. Farklı fonksiyonları birleştiren bir kadından, gerektiği zaman savaşta bile belirli iş yaparak katılımı beklenmektedir. (Manvelishvili, 2019, s. 56)

Görüldüğü gibi, Stalin'in yönetimi sırasında kadınlar hem sanayileşme hem de kollektifleşmeye aktif olarak dâhil olmuşlardır. Fakat herşeye rağmen kadının ilk kamu görevi snnelik görevidir. Bir kadın için aile ve annelik her zaman ön planda tutulmuştur.

1.2.2. SSCB Döneminde Gürcü Kadınların Toplumdaki Yeri

Sovyet dönemindeki değişiklikler Gürcistan'ın tüm vatandaşlarını etkilemiştir. Sovyet dönüşümü dönemi cinsiyete duyarlı bir süreçti: Kadınların ve erkeklerin hayatları farklı şekillerde etkilenmiştir. Yeni bir siyasi gerçekliğin olduğu ekonomik ve politik dönüşüm döneminde kadınlar yeni rollere adapte olmaya çalışmışlardır. (Çkheidze, s. 2)

Sovyet döneminde Gürcistan'da kadın haklarının iyileştirilmesi için çeşitli reformlar yapılmıştır. Özellikle Gürcistan Merkez Yürütme Komitesi Başkanlığı,

1925'te kadınların özgürleşmesi (eşit haklar verme) konusunu ele alarak, sorunu çözmek için aşağıdaki planı önermiştir:

7. Cumhuriyetlerde ve ilçelerde toprak reformu gerçekleştirirken kadın köylülerin haklarına dikkat edilecektir;
8. Çalışan kadınların Sovyet inşasının her türüne katılımı sürdürülecek ve genişletilecektir;
9. Özellikle aktif kadınları sorumlu faaliyetlerde sistematik olarak teşvik edilecektir - "kadın köy meclisinde çalışmaya başlayacak cumhuriyetin merkez organında bitirecektir";
10. Komisyon'a kadınların günlük yaşamlarını iyileştirmede maddi ve manevi destek sağlayacaktır;
11. Kadınların özgürleştirilmesine yönelik kuruluşların çalışmalarını yoğunlaştırılacak, kadın kulüplerine, anaokulu faaliyetlerine vb. Kadınları dahil edilecektir. (Manvelishvili, 2019, s. 57)

Bu hedeflere ulaşmak için çeşitli önlemler almak gerekmektedir. Kadınların durumunu iyileştirmek için Sovyet Gürcistan'da, Halkın Çalışma Komiserliği ile iş birliği içinde kadınların yaşamlarını iyileştirmek için bir komisyon kurulmuştur. Ortak çalışmalar sonucunda, Kadınlar'ın yaşamlarını İyileştirme Komisyonu'nun çalışmaları lehine Gürcistan'a yılda 100 manat tahsis edilmesine karar verilmiştir.

Komisyonun temel amacı şuydu: kadınların yaşamlarını incelemek; Kadın komisyonlarının tabii kılınması sağlamak, Sovyet yetkilileri için; Kadınları kölelikten çıkarmak için çalışan kadın ve kadın eylemciler için örgütlerin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Komite, kadınlardan okuma yazma bilmeyenlerin ortadan kaldırılması için kadınlara eğitim verme konusunda yardımcı olmaktaydı. (Gürcistan Merkez Devlet Arşivi)

Kadınların Hayatını İyileştirme Kurulu'nun ailevi nedenlerle tasfiye okullarına gidemeyen kadınları ayrı yerde kaydettirmesi dikkat çekicidir. Özellikle onlar için bir öğretmen, ev kadınlarına okuma yazma öğretmek için eve gitmektedir.

1930'dan beri, kadınlar üretim becerilerini artırmaya teşvik edilmektedir. Ayrıca, Komisyon kültürel geri kalmışlığa karşı savaşıyordu. Komisyon şu soruları yanıtlamak zorunda kalmıştır: Kadınlar ne ölçüde eğitilmektedir, endüstriye, tarıma

veya kültürel yapıya planlı katılım nasıldı? Kadınların konseylerin ve yürütme organlarının, kooperatiflerin ve meslek birliklerinin çalışmalarına katılıp katılmadığı.

Ayrıca, kollektif çiftlikteki kadınların erkeklere göre azalma sebeplerinin öğrenilmesi gerekmektedir. Komisyon raporunda, sağlığı özellikle kötü olan kadınların adet döngüsü sırasında geçici olarak işten çıkarılmaktadır. Kadınlara zarar veren işleri tespit etmek için iş listesinin revize edilmesi gerekmektedir ve bu pozisyonda bulunmalarına izin verilmeyecekti. Bundan anlaşılmaktadır ki hükümet kadınların zor problemlerle dolu hayatı olduğunu anlamaktaydı fakat bu sebeplerden dolayı kadınlar yine de işi bırakmazdı. (Manvelishvili, 2019, s. 59)

Sovyet döneminde kadınlar aktif olarak işgücüne dâhil olmuşlardır. Kadınların işgücündeki payı giderek artmıştır, örneğin 1928'de kadınların işgücünün e katılım oranı % 24 iken 1981'de %51'e yükselmiştir. (Buckley, 1981). Bu durum, çeşitli demografik faktörlerden kaynaklanmıştır. Bunlar: 1910'larda, Birinci Dünya Savaşı, Devrim ve İç Savaş olarak sıralanabilir. Bu faktörler erkeklerin sayısını azaltmıştır. 1930'larda erkek sayısındaki azalma, kollektifleştirme ve baskıdan ve 1940'larda II. Dünya Savaşı'ndan etkilenmiştir. Cinsel dengesizlikler ve erkek kıtlığı, Sovyetler Birliği'ni kadınların işgücüne katılımını zorunlu hale getirmiştir. (Beria, s. 3)

Cinsiyet eşitliğini kabul etmesine rağmen Sovyet ideolojisi kadınlar için belirli bir iş tanımını ifade eden özelliklere göre bölünme sistemini savunmuştur. Sovyet döneminde cinsiyet eşitliğinin tanınmasına rağmen, kadınlar için tanımlanmış özel çalışma sistemi bulunmaktaydı. Bu yüzden Sovyet Gürcistan'da "kadın meslekleri" olarak adlandırılan meslekler vardı. Bunlar arasında öğretmen, anaokulunda eğitimci, aşçı vb. kadınlara uygun işler olarak düşünülmüştür. Bu yaklaşım, sonraki yıllarda değişmiş ve şimdi kadınların endüstrideki sektörlerde ve traktör sürmede katılım oranları artmıştır. (Manvelishvili, 2019, s. 59)

Gürcistan'da Anne ve Bebek Güvenliği Departmanı Nisan 1921'de çalışmaya başlamıştır. Anne ve çocuğun korunması konusu, Bakanlığın eylem planındaki temel sorunlardan biri olmuştur. Bölümün hedefleri şöyleydi: Çocuk ölümlerinin üstesinden gelmek, çocukları ani ölümden kurtarmak, hastalıkla başa çıkabilmek için vücutlarını güçlendirmek, kadınların sağlık durumunu güçlendirmek ve sürdürmek. (Manvelishvili, 2019, s. 60)

Bu amaçlara ulaşmak için ülke çapında 7 farklı kurum açılmıştır. Bu kurumlar kapsamında kreşler, doğum hasteneleri faaliyet göstermiştir. 3 yaşın altındaki çocuklara ücretsiz süt dağıtılmıştır. Sonuç olarak 1922 yılında "Tiflis'te artık 1 yetimhane, 30 çocuk, 5 danışma merkezi ve 4 anaokulu" faaliyet göstermiştir (GMDA, Kayıt No. 284, açıklama 1, defter 206, s. 2.)

19020'li yıllarda Gürcistan'da çocuk doğum oranları azalmıştır. Bunun sebepleri de şunlardı:

1. Kasıtlı olarak çocuk sahibi olmamak;
2. Kapitalist ekonomi ve sanayinin gelişimi;
3. Zührevi Yaygın hastalıkları;
4. Sarhoşluk;
5. "Kürtaj" (belirtilen: Ameliyatı deneyimsiz bir kişi yaparsa anneyi çarpıtması). (3 GMDA, kayıt No. 284, açıklama 1, defter 369, s. 9.)

Kadın sağlığının korunması Sovyet Gürcistan'daki ana sorunlardan biriydi. Genel olarak, ülke genelinde tıp merkezleri ve profesyonel sağlık personeli eksikliği vardı. Bunu düzeltmek için, ana işlevi sağlığı korumak olan bir sağlık komitesi kurulmuştur.

Tıp alanındaki Sovyet sloganının "herkes için ücretsiz, nitelikli, erişilebilir tıbbi bakım" sağlamak olduğu unutulmamalıdır, çünkü "işçi sağlığı işçilerin işidir". 1926-27'de kadınların politik ya da sivil aktivitesi aşağı yukarı yükselmiştir, fakat bir bütün olarak kadınlar, konsey çalışmalarına hâlâ daha az dahil olmaktadır. Bunun nedeni olarak birkaç faktör düşünülmektedir:

1. Eski kültürden kalıntılar, ayrıca erkeklerin kadının yeni statüsüne karşı düşmanca tavrı da buna dâhil olmaktadır;
2. Kadınların katılımı resmî olarak yapıldıktan sonra pasif üyeye dönüşmektedir.

Sonuç olarak Sovyet döneminde Gürcistan'da kadınlara yönelik birçok reform yapılmıştır. Fakat kadınların Sovyet işgücünde artan rolüne rağmen, kadınlar karar alma hakkı kazanamamışlardır. Aksine, kadınların kaderi büyük ölçüde dünya politikaları ve / veya karşı koyamayacakları merkezi devlet kararları tarafından belirlenmiştir. Gürcistan'da yaşayan kadınlar, özellikle kırsalda yaşayan kadınlar,

büyük ölçüde kaderlerine adapte olmuş ve hayatta kalmak ve asgari refah için çalışmışlardır. (Beria, s. 5) Kadınların yaşam tarzı ideolojik olarak devletin düzenine uymaktır, bunun sebebi Stalin'in sevgisiyle sembolize edilen kültürle birlikte düşünülebilir. (Beria, s. 24)

1.2.3.SSCB Döneminde Gürcistan'da Kadınların Eğitimi

1992'de Gürcistan, Sovyet döneminde oluşturulan eğitim, sağlık ve sosyal refah programlarının temel yapısını oluşturmuştur. Gürcü nüfusu, Sovyetler Birliği'ndeki en yüksek eğitim seviyelerinden birine ulaşmıştır. 1989'da Gürcistan'daki yetişkinlerin yaklaşık yüzde 15,1'i bir üniversiteden mezun olmuş veya başka bir yükseköğrenim biçimini tamamlamıştı. Yaklaşık yüzde 57,4'ü ortaokulu bitirmekte veya özel bir ortaöğretimde öğrenimini sürdürmektedir. Gürcistan ayrıca 1990 yılında 70.000'den fazla kişiyi istihdam eden 230 bilim ve araştırma enstitüsünden oluşan geniş bir ağa sahip durumdadır. Sovyetler'in ücretsiz ve zorunlu eğitim sistemi, okuma yazma bilmemeyi 1980'lerde ortadan kaldırmıştır ve Gürcistan, Sovyetler Birliği'nin yüksek veya uzmanlık eğitimi almış en yüksek bireylerine sahip olmuştur (Glenn, 1994, s. 90)

Sovyet yönetimi sırasında, Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Gürcü eğitim sisteminin işleyişini kontrol etmekteydi. Teorik olarak, eğitim siyasetten ayrılamazdı ve okullar, toplumun Marksist-Leninist çizgide yeniden yapılandırılmasında önemli bir araç olarak görülmekteydi. İlk ve ortaöğretim ile yüksek ve uzmanlık eğitimi için merkez bakanlıklar, yerel ve bölgesel sistemlerde uygulanması için cumhuriyetlerdeki bakanlıklara politika kararlarını iletmekteydi. Yerel düzeyde bile çoğu yönetici parti üyesiydi. Her düzeyde eğitimi denetleyen parti organları ve hükûmet kurumlarının birleşimi, önemli reformları imkânsız kılan devasa bir bürokrasi oluşturmuştur.

1980'lerin ortalarında, Sovyetler Birliği'nin her yerinde bir eğitim krizi meydana gelmiştir. 1990'ların başlarında, Sovyet tarzı siyasi propaganda ve otoriter öğretim yöntemleri yavaş yavaş ortadan kalksa da, Gürcistan'da Sovyet eğitim kurumları hâlâ yerindeydi. Gürcü çocukların çoğu yedi yaşından başlayarak genel okula (1-11. Sınıflar) devam etmekteydiler. 1988'de yaklaşık 86.400 öğrenci Gürcistan'ın on dokuz yükseköğrenim kurumuna kaydolmuştur. Üniversiteler Batum, Kutaisi, Sokhum ve Tiflis'te bulunmaktaydı. 1990'ların başında özel eğitim enstitüleri ortaya çıkmaya

başlamıştır. Genel sınıfların yüzde 25'i bir azınlık dilinde öğretilmesine rağmen, yükseköğrenim neredeyse tamamen Gürcüce sağlanıyordu. Abhaz ve Oset'li çocuklara, Gürcüce veya Rusça öğretime başladıklarında beşinci sınıfa kadar ana dillerinde eğitim verilmekteydi. (Glenn, 1994, s. 91)

Kadınların eğitimde eşit haklara sahip olma mücadelesi, 19. yüzyılın 2. yarısında kadının özgürleşmesinin harekete geçirilmesi çerçevesinde başlamış ve gelişmiştir. Erkeklerle gelince, onlar için yükseköğrenim görmek, yükseköğretim kurumlarının azlığı, sınıf engelleri veya mali koşullar nedeniyle sınırlı olmaktadır. (Kornilova & Magsumov, 2017, s. 354)

Kadınların eğitimine gelince Sovyetler Birliği'nde kadınların eğitimi önemli bir unsur olarak kabul edilmiştir. Sovyet eğitim programının önemli bir amacı, kadınlara erkekler için mevcut olan fırsatların aynısını sağlamaktır. Kadınlar, berberlik, yol onarımı ve çeşitli ağır işler de dâhil olmak üzere Sovyet yaşamının neredeyse her aşamasına aktif olarak katılmışlardır. (Ross, s. 541)

1980'lerin sonlarında, kadınlar, yüksek veya orta uzmanlık eğitimi almış uzmanların % 61'ini ve yüksek eğitim kurumlarındaki öğrencilerin % 54'ünü oluşturmaktaydı. (Pilkington, 1992, s. 182) Kadınlar, Sovyet ekonomisindeki işçilerin % 50.9'unu oluşturmaktave ücretleri, erkek ücretlerinin % 70 ila 85'i arasında olmaktadır. (Pilkington, 1992, s. 183) Bu eğitimsel ve mesleki başarılarla rağmen, kadınlar hâlâ ailenin iç ve dış işlerinden sorumlu olmaktadır. (Ishkanian, 2005, s. 482)

Sovyet Birliği'nde Gürcistan'da kadının görevleri gün geçtikçe artmıştır, bundan dolayı da kadınların daha fazla bilgi ve beceri edinmesi gerekmiştir. Görevleri doğru şekilde tamamlamak için de kadınlara eğitim verme amacıyla hazırlık kursları düzenlenmiştir. Kursların temel amacı kadınların katılımını artırmak ve bakış açısını genişletmektir. Gürcistan Sovyet Konseyi'nin kadın üyelerine yönelik eğitim kursları 1928'de Tiflis'te düzenlenmeye başlanmıştır.

Eğitim kurslarına katılan kadınların bilgileri aşağı yukarı aynıdır. Katılanların yüzde 80'i milliyet olarak Gürcülerden oluşmaktaydı. Kadınların % 30'u 36-40 yaş kategorisinde temsil edilmekte; Kadınların % 41,5'i –politik parti olmayan ve % 49,8

- ev hanımları, % 97,2 - köylü kökenli,% 80,6 - düşük eğitimlilerden oluşmaktaydı.(GMDA, Kayıy No. 284, açıklama. 1, defter 958, sayfa. 47.)

Sovyet yetkililerinin çabalarına rağmen kadınların bir kısmı hâlâ ev hanımı olmayı tercih etseler de ancak kurslara katılmak ve konsey üyesi olmak, kamusal faaliyetlere katılma isteklerinde bulunmuşlardır. 1928 'de düzenlenen kurslarda devlet, kadın işçilere ve gazilere ayda ortalama 50 manat, ev hanımlarına ise ayda 15 manat ödemiştir.

Bir iş yerinde çalışan kadınlara da kurslara katılma imkanı sağlanmıştır. Böylelikle kadınların motivasyonları yükseltmek istenmiştir. Fakat kurs bitirmek işyerinde yükselme anlamına gelmemektedir, kadınların terfi etmek için yeterli faaliyet göstermesi gerekiyordu. Arşiv materyallerinde, yetersiz aktivite eksikliği nedeniyle terfinin reddedildiği birkaç kadın örneği, bu durumu doğrulamaktadır.

Kurslarda verilen dersler şunlardır:

1. Sovyet kalkınması;
2. Şehir ve toplum konseyi bütçeleri;
3. Kamu hizmetleri ve kırsal kalkınma sorunları;
4. Sovyetler Birliği Halkı Eğitim sistemi, Gürcü okulunun yeniden inşası ve konseylerin görevleri;
5. Kadınların geçim kaynağı sorunları, aile ve evlilik üzerine Sovyet mevzuatı ve yaşam suçları;
6. Annelik ve çocuk koruma sorunları ve sağlık yetkililerinin kentsel ve kırsal alanlarda çalışmaları;
7. Tarımsal yeniden yapılanma sorunları ve konsey sorunları;
8. Konsey İdare Mahkemelerinin çalışmalarına ilişkin sorunlar;
9. Kooperatif Yeniden Yapılandırma Sorunları ve Kurulların Görevleri 10. Kırsal Okullar Programı kapsamında Siyaset Bilimi. (Manvelishvili, 2019, s. 80)

Kursların amacı, kadınları Sovyet liderliği pozisyonlarına hazırlamaktı. Bu nedenle, kamusal hayata katılımlarını artırmak için siyasi niteliklerin yükseltilmesi, teorik ve pratik eğitim verilmesi gerekli görülmüştür. Verilen kurs konuları analiz edilirse, kursların amaçlarının kadınları bilinçlendirmek, topluma katılımlarını

artırmak ve daha fazla iş birliği için uygun personel hazırlamak olduğu anlaşılmaktadır.

Arşiv materyalleri incelendikten sonra, 1929'da kadınların faaliyetlerinin daha da arttığı ortaya çıkmaktadır. Gürcistan Merkez Yürütme Komisyonu Sekreteri, yürütme komitelerini kadınların konseylere katılımının resmî olmaması, gerçek ve verimli olması gerektiği konusunda uyarılarda bulunmuştur. (Manvelishvili, 2019, s. 80)

Bunun için, Sovyet'lerdeki emekçi kadın yığınlarının Sovyet çalışması ve sosyalist yeniden yapılanmanın sonraki görevleri etrafında doğru bir şekilde seferber edilmesini sağlamak için kadınları periyodik olarak eğitmek, niteliklerini yükseltmek gerekli görülmüştür. Bu amaçla, 1929 yılında Gürcistan Merkez Yürütme Komisyonu Başkanlığı kararıyla, kırsal konseylerin kadın başkanları ve konseylerin kadın aktif üyeleri için bir aylık eğitim kursları ilan edilmiştir.

Kursa katılma koşulları şöyleydi: Okuryazar ve Sovyet çalışmaları konusunda bilgili olmak, kursu tamamladıktan sonra iş olanağı sağlanmaktaydı. Kurslara önce parti üyelerinin gönderilmesi gerekli görülmüştür. Kursa katılanların, seyahat masrafları ödenmekte, bir işte çalışanların maaşlarının ödenmesine devam edilmiştir. Ancak kurs süresince delegelerin "uygun şekilde eğitilmiş meslektaşlar" olması gerekmektedir.

Bu nedenle, verilen kurslar tek seferlik değil, yaklaşık 2-3 ay arayla farklı yönlerde periyodik olarak tekrarlanmıştır. Gürcistan Merkez Yürütme Komitesi Çalışan ve Yaşayan Kadınların İyileştirilmesi Komisyonu Başkanlığı oturumunun 1930 yılı protokolünde, kadınların durumunu düzeltmeyi amaçlayan kararları almıştır.

İlk olarak, kolektif çiftliklerde anaokulu öğretmenleri için eğitim kursları düzenlenmiştir. Kadınlar için de kurslar açılmıştır. Çünkü Sovyetler Birliği'nde çocuk yetiştirmek "kadınsı bir mesele" olarak görülmüş, bu nedenle de erkekler bu pozisyon için düşünülmemiştir.

Birkaç aylık kurslar dışında, üniversitelerde veya okullarda kadınların sayısı giderek artmıştır. Kadın eğitimi uygulaması hem Tiflis'te hem ilçelerde aktif olarak gerçekleştirilmiştir. Kadınlardan kendi bilgi ve becerilerini derinleştirmeleri periyodik olarak zorunlu hale getirilmiştir. Kadınlar eğitim kursları ile bir yandan

teorik bilgiye hâkim olurlarken, bir yandan da toplumda eşitlik ilkesi duygularını geliştirmişlerdir. (Manvelishvili, 2019, s. 82)

İKİNCİ BÖLÜM

2. TOPLUMDA, AILEDE VE MODERN TÜRKİYE VE GÜRCİSTAN'DA KADINLARIN ROLÜ

2.1. MODERN TÜRKİYE'DE KADININ TOPLUMDAKİ YERİ

XXI. yüzyıldan beri kadın hakları ve erkeklerle yasal eşitlik için savaş devam etmektedir. Modern Türkiye'de kadınların statüsü, hakları ve sorumlulukları hakkındaki görüşler, yüzyıl ve dini çevrelerin konumları arasında bir tür ayırım çizgisi olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın hakları, reformları sırasında Mustafa Kemal Atatürk tarafından desteklenmiştir. Atatürk, Cumhuriyetin oluşumu sırasında kadın erkek eşitliği konusunda belli bir ilerleme kaydetmiştir.

1923'te Türk kadınının toplumun sosyal yaşamının aktif bir üyesi olduğu İsviçre Medeni Kânunu örnek alınarak hazırlanan Medeni Kânun 1926 yılında kabul edilmiştir. 1930'da ise Türkiye'de kadınlar önce Belediye Kânunu sayesinde seçme ve seçilme hakkını elde etmişler, daha sonra 1934'te kadınlara milletvekili seçimlerine katılma hakkı verecek şekilde Anayasa değiştirilmiştir. Böylece kadın, toplumun sosyal yaşamının aktif bir üyesi olmuştur. (Tokaoğlu, s. 1)

Ülkenin tüm sakinlerinin eşitliğini vurgulayan Medeni Kânun, aile ilişkilerini düzenlemekte, çok eşliliği kaldırmakta, dini evliliği medeni evlilikle değiştirip kadınlara erkeklerle aynı çocuk yetiştirme ve miras hakkı vermektedir. Ayrıca artık her iki eş de boşanma davası açabilmektedir. Bunlara rağmen kadınların hakları için savaşması gerekmektedir, çünkü siyasi alana erişimleri hâlâ reddedilmekteydi. (E.V., 2019, s. 44)

Bunun için Kurtuluş Savaşı'nın (1918-1920) sona ermesinden sonra, 1923'te kadınlar ilk siyasi parti olan "Kadınlar Halk Partisi"ni kurmuşlardır. Bu parti kadınların sosyal, ekonomik ve siyasi hakları için savaşmıştır. Ancak bu partinin resmî olmadığını de belirtmek gerekmektedir.

Kısa süre sonra, 1924'te partinin 130 üyesi “Türk Kadınlar Birliği”ni kurmuşlar ve hükûmet kadınların seçimlere katılmasına izin verene kadar mücadele etmişlerdir. Bu amaçla çok sayıda miting ve konferans düzenlemişlerdir. Türk Kadınları Birliği'ni kurulup kısa sürede milletvekili seçilme hakkını elde etmişler ve daha sonrasında tıbbi ve sosyal güvenlik açısından önemli kazanımlar elde etmişlerdir. (Bukuri, 2012, s. 125)

Kadın hakları hakkında 1961 Anayasasının 12. ve 35. maddeleri önemli gelişmeler içermektedir. 12. maddeye göre, “Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrımı korunmaksızın, yasa önünde eşittir.” Madde kadın ve erkeklere aynı hakları sunmaktadır. “Ailenin korunması” başlıklı olan madde 35. ise “Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar”. Bu madde kadını anne olarak korumaktadır ve bu mevzuda zorunlu önlemlerin alınarak teşkilatın kurulması devlet ve öbür yönet uzuvlarına bir vazife olarak verilmektedir. (Kaypak & Kahraman, 2016, s. 311)

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından hazırlanmış olan 1982 Anayasası'nda, 41. madde aile esaslı eşitlik prensibi yer almaktadır 2004'de yapılan farklılık ile bu ilke, kadınlar ve erkek arasında ilke eşitliği haline getirilmektedir. 10. maddede kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip oldukları ve bu eşitliğin devlet teminatı altına alındığı belirtilmektedir. (Çimen, 2015, s. 20; Selvi, 2019, s. 72)

1985 11 Haziran'da 1982 Anayasası'nın kurulmasının ardından Türkiye Birleşmiş Milletler (BM) Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)'ni imzalamıştır. 1986'da yürürlüğe girmiş olan sözleşme ile Türk hukukunda kadın ve kadın haklarına müteveccih muhtelif pozitif farklılıklar yapılmıştır. Bu bağlamda, Medeni Kânun 2001 senesinde yürürlüğe girmiş ve 2008'deki Vatandaşlık Kânunu CEDAW çerçevesinde değiştirilmiştir. Türkiye'de CEDAW çerçevesinde kadın haklarına ait gelişmeler şu biçimde özetlenebilir: (Köse, 2015, s. 48; Çimen, 2015, s. 72-73)

1. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, kadın politikalarını geliştirmek amacı ile 1990 yılında kurulmuştur.
2. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, 49. Hükümet içinde 1991 yılında kurulmuştur.

3. Kadınların, eşlerinin soyadı yanında kendi soyadlarını da kullanma hakkı 1997 yılında kadınlara verilmiştir.
4. 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun 1998 senesinde kadına şiddet düzenlemesinde kabul edilmiştir.
5. Eşlerin arasındaki eşitlik ilkesi 1982 Anayasası'na 2001 yılında eklenmiştir.
6. Yeni Türk Medeni Kanunu 2001 yılında kabul edilmiş, bu kanun içerisinde eşler arasındaki eşitlik ilkelerinden de bahsedilmiştir. (Çimen, 2015, s. 73)

Türkiye'de başka ülkelerdeki gibi kadına eşit haklar kazandırmak için düzenlemeler ve gelişmeler görülmektedir, fakat toplumda hâlâ bu mevzudaki büyümelerin, daha çok beynelmilel hukukun tesiri ile olduğu, kendi iç dinamikleri arasında ise bu mevzuda yetersiz kalmaktadır. Kânunlara göre kadın ve erkek eşit olsa dahi toplumda hâlâ ataerkil yapı hakim olmaktadır.

Düzenlemelere rağmen, kadınlara yönelik ihlaller hâlâ görülebilmektedir. Kadınlar hâlâ, aile içi şiddet, namus cinayetleri, bekâret kontrolü uygulamalarından kaynaklanan intiharlar, işyerinde, sokakta cinsel taciz vb. uğramaktadırlar. Tüm bunların üstesinden gelmek için toplum önce ataerkil fikirlerden vazgeçmelidir ayrıca toplum tarafından kadın haklarını incelemesi ve kabul etmesi gerekmektedir. (Kaypak & Kahraman, 2016, s. 313)

2.1.1. Toplumda Kadının Geleneksel Rolü

Türkiye'de Tanzimat dönemine bakılırsa; kadınlardan evlilik sürecinde beklenen en ehemmiyetli görev, eşine bir "Oğul" vermek ve böylece erkeğinin soyunun sürdürülmesini güvence altına almaktır. Bu özümseyiş, soyun erkek evlattan sürdüğü, erkeğin kadından üstün gören kavrayışı yansıtmaktır. Dolayısıyla erkek hâkimliği, dinsel görüş ile de pekiştirilmekte ve denetlenemez hale getirilmekteydi. (Yılmaz, 2010, s. 197; Caporal, 1982, s. 127)

Kadınlar Cumhuriyet Döneminden beri şimdiye kadar yapılan reformlarla birçok hakkı kazanmışlar, fakat kadın erkek eşitsizliği sosyal yaşamın hâlâ devam etmektedir. Bunun ilk sebebi Türk toplumun ataerkil yapısıdır. Toplumun cinsiyete bakışı geleneksel olmaktadır, bundan dolayı kadın, erkek rolleri bu ataerkil kalıplara dayanmaktadır.

Toplumda kadına karşı belli görüşler kabul görmekte. Toplum hâlâ kadın erkek arasında ayırım yapmaktadır. Toplum için kadının ilk görevi anne olmaktır ve kadın için en önemli ailedir. Kadının ilk işi, evdeki işler olmaktadır. Toplum kadın ve erkeğin yapacakları işleri ayırmaktadır. Yapılan araştırmalara göre ev işleri kadın tarafından yapılacak iş olarak algılanmaktadır. Yemek pişirmek, çamaşırları yıkamak, temizlik, alışveriş vb. toplumun tarafından kadınların yapılması gereken iş olarak kabul edilmektedir. (Çarkoğlu & Kalaycıoğlu, s. 47)

Geleneksel ayrılıklara göre, bir kadının görünüş alanı yalnızca koca rolü ve doğumla sınırlı olmaktadır. Toplumun bu erkeksi yapılanması, kadınları “ev hanımı” haline getirme mücadelesine dönüşmüş, bu görüşü kadınlara benimsetme çabası bulunmaktadır.

İş piyasasında bile iş ve işleri; "kadın işleri" ve "erkek işleri" olarak ayrışıp cemiyyetsel kabul görmesinden dolayı, kadınlar ancak kendileri için geleneksel kabul görmüş işlerde yoğunlaşmakta, daha düşük statülü ve fiyatlı işlerde çalışmaya kabul etmektedirler. (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2019, s. 42) Evli bir kadının çalışması, genellikle erkek (Koca) onayına bırakılmaktadır.

Kadınlar çok az iş bulabilir veya bulamayabilir. İş hayatına girememenin temel nedeni, kadınların ev ve iş hayatını birleştirirken yaşadıkları problemler olmaktadır. Kadın ev dışında çalışmakla meşgul olmasına rağmen, aile hayatında çocuklara, yaşlılara, engellilere ve hastalara bakmak gibi işleri yapmaktan toplum tarafından hâlâ sorumlu olmaktadır. Bu nedenle, bir kadın hem ev işlerini hem de profesyonel işleri yapmak zorunda kalmaktadır. Söylenmesi gerekiyor ki geleneklere göre Türk toplumu erkeklerden aynı performansı beklememektedir.

Tarihsel süreçte kadınlar ve erkekler arasında cinsiyet esaslı bir iş bölümü ortaya çıkmaktadır ve böylece bayanlar kamusal yaşamdan ve ticari hayattan uzaklaşmaktadır, siyaset ve ticaret mevzularına erkek dominantlığı hâkim olmaktadır. Türk halkında, Anadolu Selçukluları yarıyılından başlayarak, özellikle de Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselişinden sonra, Türk kadınları, Bizans, Arap ve İran kültürlerinin tesiriyle, kamu yaşamında görünmemektedir. Her ne kadar çağdaşlaşma, kurtuluş ve cemiyyetsel denklik süreci Osmanlı İmparatorluğu'nun son yarıyılında ve cumhuriyetin kuruluşunda ortaya çıkmış olsa da, iş kısmı ile iş kısmı

mevzusunda kadın ve erkek arasındaki mesafe hâlâ oldukça yüksek olmaktadır. (Ünal, Mersin, s. 48; Selvi, 2019, s. 93)

Bugün Türk kadınları hâlâ ev işlerinden mesulken, erkeklerin kendilerini kamusal hayatta gösterme oranları daha yüksektir ve ticaret, yapım ve politik faaliyetlerde daha fazla rol almaktadırlar. Bununla beraber, ailede baskın olan da erkektir. Kadınların ev içinde daha düşük bir konumda olmalarının yanı sıra kamusal hayatta düşük bir faaliyet seviyesine sahip olmaları, kadınların sosyal, ekonomik ve siyasi yaşama yeterince katılmamasına neden olmaktadır. (Selvi, 2019, s. 93)

2.1.2. Kadın İstihdamı

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı ve istihdamı, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir faktörüdür. Ekonomik gelişme, sosyal gelişme ve sosyal haklar, bir bütünü temsil etmektedir. Bu, insan merkezli sürdürülebilir kalkınma, toplumsal yaşamın her alanında kadın ve erkeklerin eşit katılımıyla mümkün olabilir. Kadınların toplumsal statülerinin yükseltilmesi ve kalkınmaya katılımlarının artırılabilmesi için eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik alanları ile alakalı göstergelerinin iyileştirilmesi, yasal açıdan ve pratikte kadın erkek eşitliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2019, s. 38)

Türk toplumunda dominant olan cinsiyetçi düşünce, kadınlar çalışma yaşamına girdikten sonra da kendini göstermektedir. Kadının özel alanı başka bir deyişle evinin dışında fiyat karşılığı çalışması bir tabu oluştururken, bunun yanında erkeklere ait olan bir alana kadınların girmesi ve burada sorunsuz bir biçimde varlıklarını sürdürmeleri için çok çaba sarfetmeleri gerekmektedir (Evecit, 1985, s. 72; Mert, Deniz, & Taştan, 2019, s. 7217)

Kadınlar, Türkiye’de geleneksel olarak sosyoekonomik alanda erkeklerin çok gerisinde kalmaktadır. Türkiye’de kadınların çalışma alanı içinde yer almaları ve işgücüne katılımları, dünya ortalamasının altında yer almaktadır. Türkiye’de sanayileşme ile beraber kadınların çalışma yaşamına katılımı da artış kaydetmiştir. Fakat kadınların iş yaşamına katılımı henüz istenen seviyeye ulaşamamıştır. 2011 yılı Nüfus Kayıt Anketi neticelere göre, 15 yaş üstü bireylerin işgücüne katılım oranı % 47,5 olup, bu oran erkeklerde % 69,2 ve kadınlarda % 25,9 olarak gerçekleşmiştir.

2012 senesinde bu oran % 29,5, 2013 senesinde ise % 31,8 olarak gerçekleşmiştir. (Selvi, 2019, s. 84)

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren yeni İş Yasası'nın getirdiği en önemli ilerleme, işçi-işveren ilişkisinde cinsiyet dâhil hiçbir sebeple, esas insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağı olmuştur. Bu kapsamda ana hatlarıyla, iş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya hamilelik sebebiyle doğrudan veya dolaylı değişik harekât yapılamayacağı; cinsiyet sebebiyle denk bedelde iş için daha düşük fiyat verilemeyeceği; cinsiyet, uygar hal ve aile mükelleflikleri, gebelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli neden oluşturamayacağı; işyerinde emekçinin, patron, değişik bir emekçi veya üçüncü şahıslar tarafından cinsel tacize uğraması ve bu vaziyeti patrona bildirmesine karşın zorunlu tedbirlerin alınmaması halinde emekçinin haklı sebeple işi şipşak fesih hakkına sahip olacağı; genel ekonomik kriz veya zorlayıcı sebeplerle kısa çalışma ve kısa çalışma tahsisatı verileceği; kadın çalışanlara verilen doğum izin vakitlerinin artırılacağına ait kararlar getirilmiştir. (Gökçimen, 2008, s. 35)

Yasal düzenlemelerde verilen haklara rağmen toplumda kadın erkek iş ayrımı söz konusudur. Her şeyden evvel, hiçbir sektördeki kadınlar ve erkeklerin o sektör içindeki istihdamı eşit paylaşmadıklarına vurgu yapılmalıdır. İstihdamın eşite yakın olduğu tek sektör tarım olmaktadır. (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği; Türkiye Kadın Geriştirmeciler Derneği, 2008, s. 139) Türkiye'de kadın istihdamının olduğu sektörlere bakıldığında, kadınların takribî % 80'inden fazlasının tarım ve hizmet sektörlerinde olduğu gözlemlenmiştir. Diğer yönetsel unsurlara sahip sektörlerin küçük bir yüzdesine sahip olmaları, kadınların sosyoekonomik açıdan çok geride olduklarının bir başka göstergesi olmaktadır. Bu gidişatin bir neticesi olarak, ekonomik ve sosyal efora sahipliği düşük seviyede olan kadınların, siyasette faal olmasını beklemek gerçekçi olmamaktadır. (Selvi, 2019, s. 85)

Çalışan kadınların büyük çoğunluğu hizmetler kesiminde bir araya gelmektedir. Kadınlar genellikle sekreter, hemşire, santral personeli, banka, sigorta, uluslar arası ilişkiler gibi iş ve iş kollarında çalışmaktadırlar. Bu gibi işler büyük fiziki efor gerektirmemesi sebebiyle kadın işi olarak görülmektedir. Bu tip "kadın işlerinin" erkeklerin yoğunlukta olduğu işlere mukayeseyle daha düşük fiyatla karşılandığı görülmektedir. (Mert, Deniz, & Taştan, 2019, s. 7222)

Türkiye’deki yapılan araştırmalara bakıldığında, nüfusun başta anneler olmak üzere kadınların istihdamını desteklemediği görölmektedir. Bunun nedeni, ev işleri ve çocuk bakımı için zaman eksikliği olmaktadır. Toplum ,çalışan bir annenin çalışmayan bir anne kadar, çocuğuna yakın ve güven dolu bir ilişki geliştirmeyeceğini inanmaktadır. Türkiye’de ailede kadının esas rolü veya işlevi çocuk yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Türkiye’de çalışma yaşamına katılan kadının çocuklarının yetişmesine makûs tesir edeceğine inananlar çoğunluktur. İyi bir iş sahibi olmasına rağmen çoğu kadının gerçekte bir yuva ve çocuk sahibi olması gerektiği kabul görmektedir. (Çarkoğlu & Kalaycıoğlu, s. 13)

Cinsiyet rolü sosyalleştirme yaklaşımı, kadınların iş gücü piyasasına girmeden önce ayrımcılığa uğradığını ve bunun sonucunda iş gücü piyasasında mevcut ayrımcılığın devam ettiğini vurgulamaktadır. Kadınların ve sosyalleşme evrelerinin değişmesi, erkeklerin egemenliğine, kuralların konmasına ve ailenin savunucuları olarak daha fazla saldırganlığa yol açmaktadır; Kadınların yeterince korunmaması ve ev işi yapması onları farklı iş alanlarına yatkın hale getirmektedir. Kadınlara evde yaptıkları işlerin devamı kalitesindeki işlerin uygun olduğu düşünürken, erkeklere fiziksel güç ve cesaret gerektiren işler veya rakamsal ve mekanik işler uygun düşünmektedir. Özellikle erkekler karar alma mekanizmalarında yer almaktadır. (Mert, Deniz, & Taştan, 2019, s. 7220)

Kadınların istihdam alanındaki sorunları özetle şunlardır:

- Toplum, meslekler ve faaliyetleri kadın için ve erkek için uygun olarak diye ikiye ayırmakta, dolayısıyla kadınlar toplumun uygun gördüğu bir sektörde istihdam edilmeye zorlanmaktadır. Bu yüzden genellikle düşük gelirli ve düşük statüli sektörlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca çoğu durumda bu işlerin sosyal sigortası yoktur.
- Eğitimin yetersizliği,
- İşlerin sosyal teminatının olmaması, düşük fiyatlar, düzensiz çalışma saatleri, olumsuz çalışma koşulları,
- İş arama usulleri mevzusunda güvensizlik ve bilgisizlik,
- Kırsaültürel görüşlermedir kesimden şehre göç ve toplumun kentte kadınların çalışmalarına yönelik olumsuz tutumu,
- Kayıt dışılık. (Mert, Deniz, & Taştan, 2019, s. 7220)

Şüphesiz kadın istihdamı ile ilgili sorunlar çok boyutludur. Kadın işsizliği tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir sorundur. Geleneksel görüşler kadınların ev içi rollerini güçlendirmekte ve onları kamusal yaşamdan uzak tutmaktadır. Bu nedenle kadınların daha yüksek gelirli ve özgür bir meslek yaşamına ulaşmasının önündeki en büyük engel kültürel görülmektedir. Dolayısıyla sadece devlet değil, toplumun kendisi de bu konuda değişiklikler yapmalı ve kadın istihdamına yönelik tutumunu değiştirmesi gerekmektedir.

2.1.3. Kadın Eğitimi

Modernleşme ve millileştirme sürecinde eğitim Türkiye'deki ana konulardan biri kadın eğitimi olmaktadır. Eğitime erişim düzeyi, insanın ve bir bütün olarak devletin gelişimi için önemli bir faktördür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, eğitimde kadınlar da dâhil olmak üzere eğitim alanında çok sayıda reform yapılmıştır. Böylece kadın okuryazarlık oranı artmaya başlamıştır.

Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerinde Madde 4 göre – Eğitim müesseseleri dil, ırk, cinsiyet, manililik ve din ayırımı korunmaksızın herkese sarihtir. Eğitimde hiçbir şahsa, aileye, gruba veya sınıfa ayrıcalık tanınmaz. Madde 8 – Eğitimde bayan, erkek herkese fırsat ve olanak eşitliği sağlamaktadır. Madde 15 – Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması temeldir. Fakat eğitimin cinsine, ihtimal ve gerekliliklere göre bazı mektepler sadece kız veya sadece erkek talebelere ayrılabilir. (Milli Eğitim Temel Kanunu , s. 5102)

Türkiye'nin imzaladığı sözleşmeler de eğitim eşitliği açısından çok önem taşımaktadır. Türkiye'nin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Kontratı (CEDAW), Pekin Eylem Tasarısı, Çocuk Hakları Kontratı, Birleşmiş Milletler Bin Yıl Kalkınma Maksudları ve Avrupa Birliğine azalık müracaatı kapsamındaki beynelmilel vaatleri, bu çerçevede değerlendirilmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 26'ncı maddesine göre herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa ilk ve esas eğitim düzeylerinde parasız olmalıdır. İlk eğitim lüzumludur. Teknik ve mesleksi eğitimden herkes faydalanabilmeli ve yükseköğretim, galibiyete göre, herkese bütün bir denklikle sarih olmalıdır. Türkiye'nin 1990 yılında imzaladığı ve 1994 yılında 4058 sayılı yasa olarak dönüştürmüş Çocuk Hakları Sözleşmesinin 28 maddesine göre:

- İlköğretimi herkes için lüzumlu ve parasız hale getirilmektedir
- Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleksi kalitede de olmak üzere muhtelif şekillerde teşkilatlanmasını teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara sarıh olmasını sağlarlar ve lüzumlu vaziyetlerde mali destek yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun ihtiyatları alınmaktadır.
- Uygun tam vasıtaları kullanarak, yükseköğretime marifetleri istikametinde herkese sarıh hale getirilmektedir.
- Eğitim ve iş tercihinine ait bilgi ve kılavuzluğu bütün çocuklar için elde edilir hale getirilmektedir.
- Okullarda kumpaslı şekilde devamın sağlanması ve okul terk etme oranlarının düşürülmesi için tedbir alınmaktadır (Esen, s. 3)

Kadınların insan haklarından faydalanma çabasındaki en ehemmiyetli ve âlemsel geçerliliği olan doküman, 1979'da Birleşmiş Milletler Genel Heyeti tarafından kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'dir. Türkiye bu sözleşmeyi 1985 senesinde onaylamıştır. Sözleşmenin kadınlarla, erkeklerin eşitliğine dayanan maddeleri şu şekilde sıralanabilmektedir:

- İş ve sanat eğitimi verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit koşulların sağlanması; bu eşitlik mektep ilk eğitim ile genel, teknik, mesleksi ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleksi öğretimde sağlanmaktadır.
- Aynı öğretim programına katılmaları, aynı imtihanlara girmeleri, kalite bakımından aynı seviyedeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı kalitedeki bina ve eğitim vasıtalarına sahip olmaları sağlanmaktadır.
- Erkeklerin ve kadınları kalıplaşmış rolleriyle alakalı kavramların eğitimin her seviyesinden ve şeklinden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca erişilmesine dayanakçı olacak öteki eğitim türleri teşvik edilir ve özellikle okul kitapları ve ders programların gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır.
- Burs ve öbür eğitim takviyelerinden faydalanmada aynı imkânlar sağlanmaktadır.

- Erkekler ile kadınlar arasında olası eğitim farklılıklarını, en kısa zamanda kapatmayı kasteden erişkinler için programlar ile okuma yazma programları da dâhil, aralıksız eğitim programlarına katılmaları mevzusunda aynı imkanlar sağlanmaktadır.
- Kız öğrencilerin okulu terk edilme oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kızlar ve kadınlar için eğitim programları tertip edilmektedir
- Spora ve beden eğitimine etkin olarak katılmalarını sağlamak için aynı imkânlar tanınmaktadır (Esen, s. 4)

Bu yararlı yasalara rağmen, eğitimde cinsiyet eşitsizliği hâlâ mevcut olmaktadır. Türkiye’de eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri mevzusu daha çok kız çocuklarında okumaz yazmazlığın ortadan kaldırılması ve başta esas eğitim olmak üzere, eğitimin her kademesinde kız çocuklarının mekteplileşme oranlarının artırılması bağlamında ele alınmaktadır. (Derince, 2012, s. 25)

Türkiye’de, kadınların kur-yazarlık oranının yükseltimesi önemini sürdürmektedir. Türkiye’nin Pekin vaatleri arasında yer alan, 2000 senesine kadar kadınların okuryazarlık oranının %100’e ulaştırma niyetine hâlâ eriilememiştir. 2000 senesinde erişkin erkek nüfus için %94,5 ve kadınlar için %78,3 olan okuryazarlık oranları TÜİK’in son hesaplamalarıyla 2006’da erkeklerde %96 ve kadınlarda %80,4’e yükselmiştir. (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği; Türkiye Kadın Gelişimciler Derneği, 2008, s. 33)

Türkiye’de kadınların eğitimi bir önceki döneme göre artmış olsa da, halen kadınların eğitimini engelleyen birtakım faktörler bulunmaktadır. Bazen geleneksel bazen ise ekonomik faktörler, kadınların eğitime engel oluşturmaktadır.

BM Binyıl Kalkınma Hedefleri’nden eğitim gayesine 2010 senesinde Türkiye’nin ne kadar yakınlaştığını değerlendiren BM raporu, Haydi Kızlar Okula Projesi, koşullu eğitim dayanakları ve taşınmalı öğretim gibi programlar gerçekleştirilmiş, bölgesel farkların hali hazırda baskın olduğunun ve sosyoekonomik ve toplumsal cinsiyete dayalı faktörlerin de özellikle kızlarla erkekler arasındaki fırsat eşitliğini zorlaştırdığının altını çizmektedir. (Aktaşlı & İlhan, s. 13)

Türkiye’de yapılan araştırmalara göre okul terk etmeleri gözlenmektedir. Türkiye’de okul terklerinin özellikle 5. ve 6. sınıflarda yoğunlaştığı ve kız çocukların

okulu terk açısından daha yüksek bir tehlike grubu olduğu belirtilmektedir. Okul terkinin sebepleri arasında eğitim sistemi ve okul şartlarının yanı sıra sosyokültürel ve ekonomik şartlara vurgu yapılmaktadır. En fazla dile getirilen neden, ailelerin ekonomik yetersizlikleri olmaktadır. (Esen, s. 13)

Bu gibi durumlarda, çocuklar evde iş gücü olarak ekonomik kalkınma için kullanılmaktadır. Kız çocuklar daha çok evde, ev işlerinde çalışan anneye destekçi olacak şekilde, ev işlerinde veya kardeş bakımında sorumluluk yüklenmektedir; erkekler ise ev dışında. Ancak günümüzde bu ayırım azalmaktadır. Kız çocukları da erkekler kadar ev dışında çalıştırılmaktadır. Özellikle göç eden ailelerde kadınların, gençlerin ve çocukların kayıt dışı ekonomi aracılığıyla aile bütçesine katkısı ön plana çıkmaktadır. (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği; Türkiye Kadın Gerişimciler Derneği, 2008, s. 47)

Okul terki sebepleri arasında, annenin eğitim seviyesi ve okuryazarlık durumu önemli olmaktadır. Annelerin eğitim seviyesi, özellikle kız çocuklarının okula devamını etkilemektedir; anne okuryazar ise kız çocukları % 60 oranında okula devam etmekte, anne eğitimsiz ise % 85 oranında okulu terk etmektedirler. Okuma yazma öğrenen ya da kısa zaman da olsa okul gitmiş olan anneler, çocuklarının okuması için mücadele göstermektedir. (Esen, s. 13-14)

Kız çocukların okula gönderilmemesinin ya da okuldan alınmasının arka planında, geleneksel aile yapısı ve inanışlar da tesirli olmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde kadınların ve kız çocuklarının erkeklerle bir arada bulunmalarını kısıtlayan geleneksel davranışlar, dini inançlarla da desteklenerek, kızların eğitiminin önündeki büyük engel olabilmektedir. Kızların okula gitmesini olumsuz etkileyen diğer bir etken de ailedeki çocuk sayısı olmaktadır. Kardeş sayısı çoğaldıkça, kız çocukların eğitime devam şansları ters orantılı olarak eksilmektedir. Çok çocuklu aileler, özellikle de maddil imkânlar mevzubahisse, bu imkânlarını erkek çocukları için kullanmayı tercih etmekte, kız çocuklarının eğitime yatırım yapmanın gereksiz olduğunu düşünmektedirler. Zira cinsiyete dayalı geleneksel iş bölümü ve ataerkil aile kavrayışı bağlamında, kızlar için eğitim değil, evlenmek ve çocuk doğurmak önemli unsur olarak görünmektedir. (Esen, s. 14)

Ayrıca Türkiye'de de diğer ülkelerde olduğu gibi eğitim sisteminde de cinsiyet eşitsizliğine yol açan sorun kitapların içeriği olmaktadır. Sorunun giderilmesi için

çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye'nin 4. ve 5. Birleştirilmiş CEDAW raporunda KSSGM'nin de mevzuyu 2000–2001 çalışma programına alarak bu bağlamda, kimi araştırma projelerini ve yayınları desteklediği belirtilmektedir. (Arslan, 2000; Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği; Türkiye Kadın Gerişimciler Derneği, 2008, s. 72)

Araştırmalar, okul kitaplarındaki cinsiyet eşitsizliğini ele almaktadır. Özellikle kadın ve erkek fotoğraflarının eşit olarak sunulması, kadın ve erkeğin görevlerine karşı ayrımcılık yapılmaması açasından cinsiyet ayrımı dikkat çekmektedir. Ders kitaplarına yönelik yapılan reformlara rağmen, kitaplarında karar verici olarak hâlâ erkek gösterilmekte, kadınlar ve arka planda kalmaktadır. Ayrıca bir kadının kitaplardaki esas rolü, hâlâ annelik olarak kabul edilmektedir. Okuldaki ders kitaplarının içeriğini hâlâ Türk eğitim sisteminde olan sorunlardan biri olmaya devam etmektedir ve sürekli kontrol edilmesi gerekmektedir. (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği; Türkiye Kadın Gerişimciler Derneği, 2008, s. 73)

Sonuç olarak Türkiye'de kadınların eğitimi hakkında çok reformlar yapılmaktadır ve kadın eğitim oranı artırılmaktadır. Fakat çözümlenmesi gereken hala sorunlar bulunmaktadır.

2.1.4. Kadınlar ve Siyaset

Toplumda cinsiyet eşitliğini korumak için kadınların siyasete katılımı çok önemli bir faktör olmaktadır. Kadınlar yıllardır hakları için mücadele etmektedir ve iyi sonuçlar da elde etmektedirler, fakat sadece Türkiye'de değil, hemen hemen tüm dünyada hâlâ toplumsal cinsiyet sorunları varlığını korumaktadır.

Türkiye'de kadınların siyasi örgütlerine katılımı Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlayarak Cumhuriyet döneminde de devam etmektedir. Fakat kadınlar, siyasi partilerin yönetim organlarında ve mecliste sınırlı sayıda yer almaktadırlar (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği; Türkiye Kadın Gerişimciler Derneği, 2008, s. 220)

Osmanlı döneminde kadınların kamusal alana özgürce erişimini kısıtlanmış ve kadınlara hiçbir siyasi seğımlere katılmalarına izin verilmemiştir. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında Tanzimat'ın ilanından sonra kadınlar için her şey yavaş da olsa

değişmeye başlamıştır. Bu dönemden itibaren kadınlar eğitim, sosyal ve siyasi haklar için mücadele etmişlerdir. (Kerestecioğlu, 2004)

Kadınlar 1930 yılında yerel, 1934 yılında ise genel seçimlere katılma hakkı elde etmişlerdir. Kadınların feminist hareketleri ve Atatürk'ün reformları buna büyük katkı sağlamıştır. Araştırmalara dayanarak 1935 yılından şimdiye kadar Türkiye'de kadınların Mecliste temsil edilme oranları ortalama olarak %2,5'dir. Kadınların toplam milletvekili sayısı içindeki oranı, kadınların ilk seçildikleri 5. yarıyılda %4.5 oranını aşmamaktadır. 2007 yılında bu ortalama %9,1'e ulaşmıştır. Kuzey Avrupa ülkelerinde bu oranın %40'larda olduğu ve Türkiye'nin oransal olarak 137 ülke sıralamasında 107. sırada yer aldığı da göz önünde bulundurulduğunda, kadınların Türk meclisinde çok az temsil edildiği ortadadır (Gökçimen, 2008, s. 40) Bunun birçok sebebi vardır, bu sebeplerden birisinin gelenekselci bakış açısı olduğu söylenebilir. Toplumda siyaset erkeklerin işi olarak algılanmaktadır ve kadın siyasete katılsa bile arka planda kalmaktadır.

Siyasal sistemde olduğu gibi siyasi partilerde de erkek hâkim bir bulunmakta, ancak bu partilerin kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik ve kadınların meselelerine verdikleri önemiyet derecesi hakkındaki görüşleri kadınların siyasete katılımını etkileyen bir etken olmaktadır. (Selvi, 2019, s. 84)

Kadınlar siyasi partisinin üyesi olmalarına rağmen, yine de erkeklerin verdiği kararlara itaat etmektedir. Böylece, kadınlar siyasi kararlar alınırken pasif hale gelmektedir.

Kadın adayların yöneticiler açısından yalnızca 'parti seçmeni' olarak sunulduğu sahikken kadınların bu gidişatı kabullenmeleri bir yana, kendilerine verilen, parlamenterlerin 'sözcüsü' ya da 'takipçisi' rollerini de itirazsız üstlendikleri, hatta manevileştirdikleri gözlemlenmektedir. (Altındal, 2007, s. 75)

Türkiye'de başka ülkeler gibi kadınların daha çok destek ve dayanışma emelli sivil toplum kuruluşlarında çalıştığı görülmektedir. Bu, evdeki kadınların rolleriyle aynı güzergâhta olmaktadır. Kadınların destek ve dayanışma organizasyonlarına katılımının esas sebebi, topluma verimli olduklarını ispatlamaktır. Türkiye'deki siyasi partilerin kadın kollarının aktif bir biçimde çalışamamaları, kadınların siyasete katılımında negatif bir etmen olmaktadır. Her siyasi partide var olmasına karşın, kadın

kollarının genel olarak parti yöneticileri tarafından arka plana atıldıkları görülmektedir. (Aslan & Yılmaz, 2001, s. 62; Selvi, 2019, s. 84)

Kadınların siyasal temsil seviyesinin çoğalmasında çoğu zaman önüne geçen değişik etkenler, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, sosyo-ekonomik etkenler, siyasal kültür, siyasal şuur ve siyasal ilgi, siyasal sistemin yapısı ve işleyişi olarak ele alınabilmektedir: (Aydemir & Aydemir, 2011, s. 16)

- Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü: Kadınların ev içi işler nedeniyle uzun müddet istihdamın dışında kalmaları, işe yönelik yeteneklerinin körelmesine, kadınların iş ve toplumsal yaşamın değişik alanlarındaki rekabetin dışında kalmalarına neden olan bir döngüyü getirmektedir. Kadınların toplumsal yaşamda yaşadıkları cinsiyet eşitsizliği problemleri kuşkusuz kadınların siyasal katılımını ilk derecede etkilemektedir.
- Sosyo-Ekonomik Faktörler: Siyasal katılımın ve siyasette değişik grupların temsil seviyesi mevzusunda sosyoekonomik etmenler önemli bir değişken olmaktadır. örneğin, eğitim ve kazanç seviyesi, farklı araştırmalarda siyasi katılım üzerinde tanımlayıcı iki etmen olarak öne çıkmaktadır. (Aydemir & Aydemir, 2011, s. 17)

Sonuç olarak Türkiye'de başka ülkelerde olduğu gibi kadınların siyasete katılımı açısından, cinsiyete dayalı eşitsizlikler hâlâ bulunmaktadır. Kadınların siyasete katılım oranları Türkiye'de oldukça düşük olmaktadır. Bu konuda hâlâ teşviklere ihtiyaç duyulmaktadır.

2.2. MODERN GÜRCİSTAN'DA KADININ TOPLUMDAKİ YERİ

Gürcü kadınının toplumdaki rolü yıllar geçtikçe değişmiştir, Gürcü tarihinde bunun birçok kanıtı vardır, ancak yine de kadınlarla ilgili eski inançlar ve fikirler Gürcü toplumunda hâlâ yaşamaktadır. Ataerkil tutumlar, Gürcü toplumunda hâlâ geçerli olmaktadır.

Gürcistan 1991'de SSCB'den bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlığını kazanmasına rağmen, Sovyet rejiminin toplumda bıraktığı sorunların çoğu çözülmeden kalmıştır. Gürcistan yıllar boyunca kargaşa içinde yaşamıştır. Ülke hâlâ kendisini Sovyet prangalarından kurtarmak için mücadele etmektedir. Sovyet

döneminde ülkede yolsuzluk çok yaygındı ve bağımsızlığa kavuşmasına rağmen ülke yine yolsuzluklara karşı mücadele vermektedir.

Son yıllarda, ülke Batı'ya doğru ilerlemekte ve ilgili reformlar uygulamaktadır. Ülkenin öncelikleri arasında "devlet kurumlarını geliştirmek ve demokrasiyi güçlendirmek" ayrıca ülkenin ulusal güvenlik kavramı olan "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü [NATO] ve Avrupa Birliği'ne [AB] entegrasyon" yer almaktadır. (National Security Concept of Georgia, s. 1)

Maalesef ülkenin kalkınmasında, siyasi istikrarsızlık ve çatışma dönemleri dahil olmak üzere birçok faktörün müdahalesi olmaktadır. 2000'li yılların ilk on yılında ülke hızlı bir ekonomik büyüme yaşamıştır, ancak maalesef bu uzun sürmemiştir. Bunun temel nedeni, 2008 yılında yaşanan çatışmanın bir sonucu olarak başlayan Rusya-Gürcistan savaşıdır. Ayrıca Gürcistan 2008-2009 yıllarında küresel finansal krizin de etkisiyle sonuçlanan bir finansal kriz yaşamıştır. (Brody, 2018, s. 10)

Hem Gürcistan hükûmeti hem de sivil toplum kuruluşlarının, ülkede cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için çaba sarf etmektedir. Gürcistan'ın, bağımsızlık ilanından bu yana, eşit fırsatlar ve kadınlarla erkeklere eşit muamele konusunda Avrupa düzenlemeleri dahil, mevzuatını uluslararası ve Avrupa standartlarıyla uyumlu hale getirmek için çalışmalar yapmaktadır.

1994 yılında, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme'yi (CEDAW) ve Avrupa Konseyi tarafından yürütülen, Gürcü kadınlarının statüsünün ilerlemesini ve cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesini destekleyen faaliyetleri onaylamıştır ve kadınların insanlığı için kapsamlı ve sağlam bir yasal çerçeve, haklar ve cinsiyet eşitliği sağlamaya çalışılmaktadır. (Rights) Yasal çerçeve, Gürcistan hükûmetinin cinsiyet eşitliği alanındaki durumu iyileştirmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, sivil toplumun kendi gereksinimlerini oluşturması için sağlam bir temel oluşturmaktadır. (Nadaria, 2013)

Gürcistan, cinsiyet eşitliği için elverişli bir ortam yaratmak için son 30 yılda bazı önemli adımlar atmıştır. Gürcistan, erkekleri ve kadınları etkileyen iki çözülmemiş etnik çatışma, yüksek düzeyde göç, işsizlik ve yoksulluk dahil olmak üzere, Gürcistan'daki geçiş döneminin zorluklarını yaşamıştır.

Gürcü halkı, 2003 yılındaki "Gül Devrimi" ile reform yapmaya karar vermiştir ve daha sonra birçok alanda olumlu değişiklikler meydana gelmiştir. Bu da ülkeyi demokratik ve daha istikrarlı bir ekonomiye götürmüştür. Bununla birlikte, son yıllarda, ülke içindeki şiddetli çatışmalar, mevcut hükûmete karşı artan muhalefet ve küresel ekonomik durgunluk gibi büyük olaylar kuşkusuz daha fazla gelişmeyi engellemiştir. Hem erkekler hem de kadınlar, ekonomik zorluklar yaşamışlardır. Ancak bu arka plana rağmen kadınların pek çok alanda özellikle istikrarsız ve dezavantajlı bir konumda olduğu görülmektedir. (Duban, Elisabeth; DevTech Systems, Inc., 2010, s. 3)

Gürcistan hükûmeti, kadınların kamusal ve siyasi hayata katılımını sağlamak ve cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için kurumsal mekanizmalar, ulusal eylem planları ve çalışma grupları oluşturmak için bir dizi yasal önlem almaktadır. Mart 2010'da Gürcistan Parlamentosu, kalıcı bir Cinsiyet Eşitliği Danışma Komitesi kurmuş ve Ulusal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planını yöneten Cinsiyet Eşitliği Yasası'nı kabul etmiştir. Buna rağmen, Gürcistan'ın çabalarının kadın ve erkeklere eşit fırsatlar ve eşit muamele sağlamak için yeterli olmadığı belirtmek gerekmektedir.

Hâlâ endişe verici alanlar bulunmaktadır: karar alma ve siyasette kadının temsili, kadının ekonomik durumu ve kadına yönelik şiddet. Ancak, tüm bunlar daha geniş bir siyasi bağlamda görülmektedir. Yasa cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklıyor ve cinsiyet eşitliğini garanti altına almak için düzenlemeler oluşturmaktadır. Bu önlemler arasında erkekler ve kadınlar için eşit eğitim fırsatları, kadın ve erkekler için eşit istihdam fırsatları, adil ve eşit çalışma koşulları ve ücretler, erkekler ve kadınlar için eşit hak ve özgürlükleri teşvik edilmesi, bilgiye eşit erişimi sağlanması ve cinsiyete dayalı şiddet ve tacizin ortadan kaldırılmasını yer almaktadır. Yasa ayrıca sistemin cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler oluşturmasını gerektirmektedir. (Duban, Elisabeth; DevTech Systems, Inc. 2010)

Gürcü yasası yararlı bir propaganda aracıdır ve devletin cinsiyet eşitliğini ve kadın haklarını tanıdığını göstermektedir, ancak yeterli ihlal delili elde etmek genellikle yasanın uygulanmasını sınırlamaktadır. (Mann, Lori, 2018)

Ayrımcılık yapmama yasağı, 2014 yılında "Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Hakkında Kânun" (ayrımcılık yasağı kânun) çıkarılmıştır. Yasa açıkça "ayrımcılık yapılmamasını" şart koşmuştur. Irk, renk, dil, etnik köken, etnik, cinsiyet, hamilelik

veya doğum, medeni veya sağlık durumu, engellilik, yaş, milliyet, soy, doğum yeri, cinsel kimlik veya cinsel yönelim, ülke içinde yerinden olma, ikamet, maddi veya sosyal statü, din veya inanç, politika veya başka herhangi bir sebepten dolayı ayrımcılığa karşı olmuştur.

Ayrımcılık Yasağı Yasası, CEDAW tarafından belirlenen tekdüzelik kuralını içermektedir. Ayrımcılığa karşı hakların güvence altına alınmasına yönelik genişlemede, erişilebilir şikâyet araçlarını ve çözüm bulmanın usul yollarını ortaya koymaktadır. (Brody, 2018)

Hükûmet, geleneksel olarak erkekler tarafından yönetilen hükûmet idarelerinde (yasa gereği, ordu) kadınların çalışmalarını artırmayı hedeflemiştir. Parlamento, Birleştirilen Ülkeler Güvenlik Odası Kararı 1325'e uygun olarak 2012–15 Kadın, Barış ve Güvenlik Ulusal Faaliyet Düzenlemesini benimsemiştir. Etkinlik düzenlemesi, cinsiyetin güvenlik bölümüne yaygınlaştırılması için güçlü bir sistem sunmaktadır ve köksüz ve çatışmadan etkilenen kadınların iç kısımdaki anlaşmazlık belirleme ve güven oluşturma biçimlerinde artırmıştır. Sivil toplum, cinsiyetle ilgili vahşet, insan kaçakçılığı ve ergen fuhuşunu araştırma ve inceleme konusunda aktif çalışmalar yürütmektedir. Yasalar ve yönetmelikler kadın ve erkeklere eşit koruma sağlamaktadır, ancak kadınlar bazen zayıf yaptırım mekanizmaları ve kadınlar arasında yasal okuryazarlık eksikliği nedeniyle gerçekte daha az koruma sağlanmaktadır. (World Bank Group, 2016, s. 3)

Hükûmet cinsiyet istatistiklerini iyileştirmeye kararlı görünmektedir. 2010 yasası ve eylem planı, cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistiklerin toplanmasını ve kullanılmasını içermiştir. Uluslararası kuruluşlar bu taahhüdü memnuniyetle karşılamışlardır. Bu uluslararası kuruluşlar, Gürcistan'ın yıllık istatistik yayını olan "Gürcistan'da Kadınlar ve Erkekler" ve diğer istatistiksel çalışmaları mali olarak desteklemektedir. Gürcistan İstatistik Dairesi, cinsiyete göre ayrıştırılmış varlık sahipliği verileri hakkında daha iyi veri toplamak için uluslararası bir çabaya katılmıştır. 2014 nüfus sayımı, kanıta dayalı karar almayı ve erkekler ve kadınlar arasında daha adil sonuçları teşvik etmek için cinsiyete göre ayrıştırılmış verileri analiz etme fırsatı sağlamıştır. Cinsiyet istatistiklerinin zayıf olduğu alanlardan biri de anne, üreme sağlığı ve çocuk sağlığıdır. UNFPA, nüfus ve sağlık araştırmalarına dayalı üreme sağlığı anketlerini desteklemektedir. (The DHS Program Statcompiler)

2012 parlamento seçimleri büyük ölçüde ülkenin demokratik gelişme düzeyini ve adil bir toplum inşa etme kabiliyetini tanımlamıştır. İktidar partisi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana ilk kez Gürcistan'da barışçıl bir şekilde değiştirilmiş ve yeni muhalefet güçleri çoğunluğu kazanmıştır. Bu seçimler Gürcistan'ı demokratik yönetime yaklaştırmış ve adil bir toplumun gelişmesi için yeni fırsatların önünü açmıştır. (Nadaria, 2013, s. 5)

2.2.1. Toplumda Kadının Geleneksel Rolü

Gürcistan için, nüfusunu temsil eden demokratik bir kimliğe ulaşmanın ve Batı ile uyumu sürdürmenin bir parçası, geleneksel ve ilerici önlemleri uzlaştırmayı içermektedir. Gürcistan'ın sosyal yapısı, erkekler ve kadınlar için net rollere sahip, çok geleneksel ve ataerkil olmaktadır.

Gelenek, ülkedeki toplumsal cinsiyet rollerini ve nihayetinde yıllardır kadın haklarının statüsünü etkileyen ataerkilliğe ve onun derin muhafazakâr zihniyetine atıfta bulunmaktadır. Gürcistan hukuku “cinsiyet eşitliği ilkelerini destekler”, fakat Gürcistan toplumundaki güncel eğilimler ve uygulamalar, ülkenin aslında toplumunun her alanında cinsiyet eşitliğini ele alma konusunda durgun bir hızda ilerlediğini göstermektedir. (Yundt, 2015)

Gürcistan eski bir kültüre sahip bir ülkedir ve dolayısıyla Gürcistan'daki kadınların statüsü ve hakları yerel bağlam, gelenekler ve kültürel özelliklerden derinden etkilenmektedir. Her şeyden önce, Gürcistan'da ataerkil gelenekler ve davranış biçimleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, erkeklerin üstünlüğü, kadınlara karşı eşit olmayan muamele ve ayrımcılığın temeli haline gelmektedir. Dahası, erkek egemen ailler, kadınlara fikirlerini ifade etme konusunda çok az söz hakkı verirken, eylemde bulunma fırsatı da vermemektedir, dolayısıyla geleneklerin etkisi altında kadınlara karşı ayrımcılık hâlâ yapılmaktadır.

Gürcistan'da erkeklere, kadınlardan daha fazla önem veren birçok eski ve derin stereotipler vardır. Bu stereotipler Gürcistan genelinde yaygındır. Ayrıca militarizmin ve kökten dinciliğin yükselişi, özellikle kadınların özgürlükleri ve hakları için güçlü bir tehdit oluşturmaktadır. Tüm bu bağlamsal faktörler, cinsiyetler arasında eşitsiz bir güç dağılımı yaratmak ve cinsiyet eşitsizliği için güçlü bir temel sağlamak için yeterli olmaktadır. (Chkheidze, 2010, s. 2)

Kültürel klişelemeye göre, “Gürcü kadın” biyolojik bedene sahip olmasına rağmen, yine de biyolojik bir varlık olarak kabul edilmemektedir çünkü diğer milletlerden erkek ve kadınlardan farklı olarak biyolojik ihtiyaçlara tabi edilmektedir. Üstelik onun canlılığı üremeyle sınırlı olup, bu da “Gürcü kadın”ın bir özü olarak kabul edilmektedir (Ani)

Gürcistan'da belirli kültürel ve yapısal faktörlerle koşullandırılan geleneksel muhafazakâr zihniyet, toplumsal cinsiyet sorunlarının aşılmasındaki en büyük sorundur ve bu nedenle cinsiyet eşitsizliği yıllardır devam etmektedir. Bu geleneksel muhafazakâr değerler kültürüne katkıda bulunan bu faktörlerden biri, Gürcü Apostolik Otosefal Ortodoks Kilisesi'nin varlığıdır. Bu kurum açıkça erkeklere hükmetmekte ve Gürcistan siyasetinde önemli bir rol oynamaktadır. Gürcü Ortodoks Kilisesi, kadınların topluma ilişkin algılarını güçlü bir şekilde etkilemektedir.

1980'lerin ortalarına kadar, Gürcistan'da, Sovyetler Birliği'nin tüm cumhuriyetlerinde hâkim olan egemen ideolojinin etkisi altında toplumsal cinsiyet ilişkileri gelişmektedir. Bu ideoloji hakların eşitliği propagandası ve kadınların kamusal yaşamın her alanına katılımı olmasını desteklenmesine rağmen, tam olarak pratikte uygulanması başarısız olup sadece teorik düzeyde kalmaktadır. Gürcistan'da hâlâ aile ilişkileri düzeyinde ataerkil gelenekler hâkim olmaktadır: erkek ailenin reisidir, çocukları büyüten ve yaşam koşullarını yöneten kadının koruyucusu ve destekçisi olmaktadır. (Culture of Georgia) Erkekler hâlâ kadınlardan üstün olup kadınlarla erkekler eşit haklara hâlâ sahip değillerdir.

Gürcistan'da cinsiyete ilişkin sıkı sıkıya uyulan normatif veya tanımlanmış normlar varlığını sürdürmektedir. Kadın ve erkeklerin normatif normları birbirinden farklı olmaktadır. Kadınlar için davranışsal kısıtlamalar vardır. Fakat aynı kısıtlamalar erkekler için görülmemektedir, erkeğin yaptığı şeylere normal olarak kabul edilen toplum ve bahane olarak söyleyip durduğu - “ o erkektir yapar “ diyerek, kadın tarafından aynısı yapılıncaya toplum için kabul edilemez, aksi takdirde kadının itibarına zarar görmektedir. Toplum, bir kadından geleneksel olarak kabul görendavranışları yapmasını beklemektedir.

Geleneğe göre, Gürcü kadınları erkekler gibi okuma ve çalışma hakkına sahip olsalar da, aşırı içki içmeyi, sigara içmeyi, evlilik öncesi cinsel ilişki yaşamayı veya aile içinde karar alıcı veya geçim kaynağı olarak, ebeveynlerinden ayrı yaşamayı

kabul etmeyeceklerdir. Geleneğe göre kadınlar her zaman erkeklere bağımlı olmalılar. (Nadaria, 2013, s. 6) Aile her zaman bir erkek tarafından yönetilmelidir.

Geleneğe göre ideal kadın; alçak gönüllü, erdemli, asil, hayırsever, narin ve itaatkâr bir eş, iyi bir ev hanımı, iyi bir anne, sabırlı, şefkatli ve çalışkan bir insan olmalıdır. Kadınlar için cesaret, bağımsızlık, zekâ, öz saygı ve bencillik gibi nitelikler önemli değildir. Görüldüğü gibi, Gürcü gelenekleri bir kadını itaatkâr bir yaratık olarak sunmaktadır. Kadınların ana görevleri olarak ev hanımı ve annelik kabul edilmektedir.

Gürcüler, bir kadın yaşamı için en önemli hususların kariyerdan çok aile ve annelik olduğuna inanmaktadırlar, ailelerine bakmaları gerekenler erkeklerdir: “Bir kadın için en önemli şey çocuktur, çocuksuz bir kadın terk edilmiş ve yıkılmış bir eve benzer”. (Women's Fund in Georgia, 2014, s. 21) Kadın kimliğinin ancak bir aile oluşturularak, kadının ve annenin rolleri dikkate alınarak tam olarak gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir, ancak sıra erkeğe gelince meslek ve aile arasında erkek için meslek daha önemli olmaktadır. (ACT, 2013, s. 19-20)

Gürcistan'da, kadınların önemi aileleri ve çocukları ile ilgili iken, erkek özellikleri daha açık ve yoğunlaşmış ve işle yakından ilgili olmaktadır. Bu tür rol dağılımları, aile geçimini sağlayan ve karar vericinin birincil işlevlerinin erkeklere ve aile bakıcılarının kadınlara tahsis etmektedir. (Narayan, 2000) Gürcü kültüründe kadınlara derin saygı duyulduğu ve değer verildiği sık sık tekrarlanmaktadır. Kadın kültü Gürcistan'da yıllardır varlığını sürdürmektedir. Bu esas olarak anneler için geçerlidir çünkü kadın olmak genellikle annelikle ilişkilendirilmektedir. Toplumun görüşlerine göre bir kadın her şeyden önce bir annedir ve işlevi çocukları çoğaltmak ve büyütme olmaktadır. (Surmanidze, 2002)

Ailedeki kadın ve erkeklerin rolleri ve sorumlulukları birçok sektörün gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Genellikle erkekler ev dışında çalışma rolünü oynamakta ve ailenin reisi olarak kabul edilmektedir. Kadınlar ev işlerine ve bebeğe bakmaktadır. Pek çok koşul nedeniyle, özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınlar ve yerlerinden edilmiş kişiler olmak üzere pek çok kadın geçimini sağlayan kişi haline gelmektedir ve ailelerini desteklemek için çalışmaya başlamaktadır. Bununla birlikte, cinsiyet rollerindeki bu değişiklik tek taraflıdır ve evde daha adil bir iş dağılımına yol

açmamaktadır. (Corso, 2010) Herşeye rağmen ailede kadın rölü değişmemektedir ve kadın aile yönetici olarak kabul etmemektedir.

Buna ek olarak, çoğu kadın aile ve ev idaresinin çifte yükünü taşıırken, erkekler geleneksel olarak kadınlara verilen sorumlulukları taşımamaktadır. Çoğu toplumda, çoğunlukla kırsal alanlarda ve etnik azınlıkların yaşadığı yerlerde, geleneksel olarak erkeklerin kadınların görevlerini yerine getirmeleri utanç verici olarak kabul edilmektedir. Nadir olmasa da, erkekler genellikle bu etkinliği kamuoyunun gözünden gizlemektedirler. (Sumbadze, 2008, s. 88)

Gürcistan'da evde erkekler çoğunlukla şu konularla ilgilenmektedir: ev eşyalarını tamir etmek, elektrik faturalarını ödemek ve yiyecek almak. Araştırmalara göre erkekler daireyi temizlemek ve yemek pişirmekle çok daha az ilgilenmektedir. Araştırmalara göre, erkeklerin% 86'sının ve kadınların% 72'sinin mevcut hanehalkı faaliyet dağılımı modelinden memnun olduğunu belirtmek ilginçtir. Bu, hanehalkı faaliyetlerine eşit olmayan cinsiyet katılımının sosyokültürel bir standart olduğunu ve yüksek düzeyde uyum sağlama ile karakterize olduğunu göstermektedir. (Kachkachishvili, Nadaraia, & Rekhviashvili, 2014, s. 4)

Görüldüğü gibi, Gürcü bir kadın ailesine değer vermektedir ve aile bir kadın için önemli bir özellik olmaktadır. Ancak her şeye rağmen aile içinde hâlâ çözülmesi gereken cinsiyet eşitsizliği var olmaktadır.

Gürcistan'daki köklü muhafazakârlık nedeniyle, kadın hakları mücadelesi kolay olamayacaktır. Bunu yapmak, yalnızca ataerkil görüşleri takip etmeye devam eden siyasi ve dini liderlerin retorikte değişiklik yapmasını değil, aynı zamanda Gürcü toplumunun tamamen yeniden yapılandırılmasını da gerektirmektedir. (Pilishvili, 2017, s. 3) Her şeyden önce toplumun Gürcü kadınları hakkındaki düşüncelerini değiştirmesi gerekmektedir. Toplum eşitlik için savaşmalı, kadınların toplumdaki rolünü sınırlayan geleneksel normlar değiştirilmeli, bu öncelikle toplumun zihniyetini değiştirerek sağlanabilmektedir. Aksi takdirde, cinsiyet eşitliği her zaman yalnızca kâğıt üzerinde kalacaktır.

Gürcistan'ın cinsiyete dayalı ayrımcılık yapmadığı ve bu nedenle kadınların insan haklarını ihlal etmeden önce özel önlemler alması gerektiği yönünde güçlü bir varsayım bulunmaktadır. Gürcistan Anayasasına göre: "Gürcistan vatandaşları,

milliyetleri, ırkları, dinleri veya dil kökenlerine bakılmaksızın sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi hayatta eşittir. Uluslararası hukukun tanıdığı ilke ve normlarına göre, herkes eşit olmaktadır. Hiçbir ayrımcılık ve müdahale olmaksızın kendi kültürlerini geliştirme hakkına sahiptirler. Özel ve kamusal hayatta kendi dillerini kullanabilmektedir". (Parliament of Georgia)

Aynı zamanda bugün Gürcistan'da, demokrasi ve piyasa ekonomisinin şekillendiği, sosyal, ekonomik ve kültürel hakları gerçekleştirdiği, kadınlar da dâhil olmak üzere toplumdaki en savunmasız sosyal gruplara özel önem verilmektedir. Ancak yine belirtmek gerekir ki, bu sadece devletle sınırlı kalmamalı, eşitlik konusunda toplumun da en büyük katkısı var olmalıdır. Toplum tarafından kadının toplumdaki rolünü baltalayan mevcut geleneksel stereotipleri durdurulması gerekmektedir.

2.2.2. Kadın İstihdamı

Cinsiyet Eşitliği Yasası'nın iki maddesi istihdamda cinsiyet eşitliği ile ilgilidir. Madde 4, paragraf 2 (g) ayrım gözetmeksizin "serbest meslek veya kariyer seçimi, terfi, mesleki eğitim / yeniden eğitim" öngörmektedir. Paragraf (2) (i) ayrıca "kadın ve erkeklerin çalışma kalitesinin değerlendirilmesinde eşit muamele" öngörmektedir. 6. madde üç konuyu içermektedir. Tacizi ve cinsel tacizi yasaklar, kamu sektöründe istihdamda cinsiyet eşitliği sağlar ve hamile kadınlar ve emziren anneler için özel çalışma koşulları sağlamaktadır (Chugoshvili, 2018, s. 29)

Hemen hemen her yerde, kadınlar için iş bulmak veya yaratmak erkeklere göre daha zor olmaktadır. İşgücünde yer bulabilmek için kadınların erkeklerden daha çok mücadele etmesi ve daha açık veya gizli engellerin üstesinden gelmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, finansal zorluklar kadınları birçok ekonomik faaliyette bulunmaya sevk etmektedir. Durumun baskısı altında, ailelerinin temel ihtiyaçlarını karşılamakla sorumlu olmaktadır. Kadınlar, devletin istihdamı sağlamak için bir getiri sağlamadığını erkeklerden daha fazla geleceklerini düşünmeleri gerekmektedir. Gerçekler, kadınların niteliklerinin çok altındaki işlerde çalışma ve vasıfsız işçi olarak istihdamı seçme gibi işleri değiştirmede erkeklerden çok daha esnek olduğunu kanıtlamaktadır. (Sumbadze, 2008, s. 64)

Gürcü kadınlar, ev işi gibi diğer gayri resmî sektörlerde çalışmaktadırlar, resmî çalışma yasaları tarafından korunmamaktadır ve bu nedenle güvensiz çalışma koşulları ve şiddet dâhil olmak üzere birçok potansiyel riskle karşı karşıya kalmaktadırlar. (Bank, 2018, s. 17)

Göçmen Gürcü kadınların çoğu, özellikle Avrupa'da, gayri resmi olarak yaşlıların bakıcısı veya ev bakıcısı olarak çalışmaktadırlar. Çoğu zaman onların herhangi bir çalışma izni veya sağlık sigortası olmamaktadır. Bu onları hayati tehlikeye atabilmektedir.

Gayriresmî işte, erkeklerden daha fazla kadınlar yer almaktadır. Ülkedeki düşük iş güvenliğinin genel arka planının altında bile, kayıt dışı ekonomide istihdam edilen insanlar son derece kötü bir durumda olabilmektedir. Bu, çoğunlukla kadınlar olmak üzere küçük işadamları, ev sahipleri ve dadılardan oluşan işgücünün önemli bir bölümünü içermektedir. (Sumbadze, 2008, s. 64)

Pek çok kadın, kayıt dışı sektörde ve ücretsiz geçim kaynağı çiftliklerinde çalışmaktadır. Kadınların çiftlik işi, mahsulleri ve çiftlik hayvanlarını yönetmeyi ve süt ürünleri üretimini ve işlemeyi içermektedir. BM tarafından yapılan bir araştırma, kadınların tarım işçiliğinde yılda ortalama 80 gün çalıştığını ortaya koymaktadır. (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2018) Ancak, bu iş genellikle bilinmez hale gelmektedir ve ücretsiz olduğu için kadınlar ücretsiz bakım işinin bir parçası olmaktadır.

Gürcistan'da yapılan araştırmalar, işsiz kadınların sayısının özellikle yüksek olduğunu (% 75) ve işsizlerin yarısından fazlasının basit işler bulamadıkları için çalışmadığını göstermektedir. Bazı işsiz kadınlar, iş ve aile ilişkilerini dengelemekte zorlanmaktadır, bu yüzden hiç çalışmamayı tercih etmektedirler.

Kadınların istihdam algısı, büyük ölçüde, halkın aile içindeki kadın ve erkek davranışlarına ilişkin algısından, yani insanların ailedeki kadın rolleri ve işlevlerine ve erkeklerin rol ve rollerine ilişkin algısından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi, Gürcü geleneğine göre erkek ailenin reisidir ve ailenin bakımından kendisi sorumludur, kadın ev hanımı ve annedir, sorumluluğu kocasına itaat etmek ve aileye ve çocuklar bakmak olmaktadır. Toplum için, bir kadının değeri, ne tür bir aileye sahip olduğunu belirtmektedir erkek değeri ise işinin

başarısı ile değerlendirmektedir. Bununla birlikte, kadınlar söz konusu olduğunda, toplum ailesiyle daha çok ilgilenmektedir, kadınlar işteki başarıdan çok aile tipleriyle ilgilenmektedir.

Nitel araştırma sonuçlarına göre aşağıdaki meslekler kadınlar için uygun olarak kabul edilmektedir: Okul öğretmeni veya özel öğretmen, eczacı, doktorü, gazeteci, banka operatörü, sanat (tasarımcı, terzi, müzisyen), küçük iş, sivil toplum sektörü, hizmet alanı,

Öğretmenlik mesleğinin, "kadınlar daha hoşgörülüdür" ve okul öğretim yönetimine karşı daha hoşgörülü olacağı için, kadınlar için erkeklerden daha makul kabul edilmesi çok ilginçtir.. Her halükarda, bütün gününü işte geçirmek zorunda olmadığından, öğretmen mesleği kadınlar için ideal olarak kabul edilmektedir.

Bu meslekler ortak bir özellik taşımaktadır - kadına büyük bir iş yükü yüklememekte ve çok fazla zamana ihtiyaçları gerek kalmamaktır, bu yüzden kadınlar mesleki faaliyetlerini aile bakımı ile birleştirme fırsatına sahip olmaktadır. Küçük bir işletme işletmek, yukarıda bahsedilen faaliyetlerin en zahmetli olanı olarak kabul edilmektedir, ancak kadınların bir işi ücretsiz olarak yürütebileceklerine ve bu nedenle çeşitli faaliyetlerin evde bakım ile birleştirilebileceğine inanılmaktadır.

Aynı zamanda, kadınlar iş yüzünden ailede daha az zaman geçirmek zorunda kaldıklarında, kadınların istihdam fırsatları hemen olumsuz hale gelmektedir. Araştırmalar, toplumdaki çoğu insanın şu görüşe katıldığını gösteriyor: "okul öncesi çocuklar olan anne çalışmazsa, daha iyi olacaktır. Ya da daha iyi yarı zamanlı çalışma".

Gürcü ailesinde bir erkeğin işlevinin ne olması gerektiği ve bir kadının kendi içinde nasıl bir rol oynaması gerektiği konusundaki geleneksel fikirler ve sosyal çevre, kadınların ekonomik ve siyasi katılımının önünde hâlâ bir engel olarak görülmektedir. (ACT, 2013, s. 39)

2.2.3. Kadın Eğitimi

Gürcistan Anayasasına göre "Herkes eğitim alma hakkına ve bir eğitim türünü özgürce seçme hakkına sahiptir." Devlet, cinsiyetine, yaşına, etnik kökenine ve dini geçmişine bakılmaksızın herkes için zorunlu olan okul öncesi eğitimin yanı sıra ilk ve

orta öğretimi garanti etmektedir. (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2018, s. 17)

Cinsiyet Eşitliği Yasası'nın 4 (2) (b) Maddesi ayırım yapılmaksızın "erkek ve kadınların eğitime eşit erişime ve öğrenmenin herhangi bir aşamasında özgür eğitim seçimine sahip olmasını" garanti etmektedir. Madde 7 esas olarak mesleki ve yükseköğrenime değinir ve bilim dâhil olmak üzere mesleki ve yükseköğrenimle ilgili hakları şart koşmaktadır:

1. Herkes, yeteneğine göre özgürce meslek ve uzmanlık seçme hakkına sahip olmaktadır. Bu eşitlik, genel, mesleki ve yüksek eğitime ayırım yapılmaksızın eşit erişimle sağlanacaktır.
2. Devlet, kadın ve erkeklerin genel, mesleki ve yüksek eğitim almaları ve çeşitli eğitim kurumlarının eğitim ve bilimsel süreçlerine katılmaları için eşit koşullar yaratılmasını sağlayacaktır.

Bu beyan haklarının gerçekleşmesini teşvik etmek için özel önlemler alınabilmektedir. Örneğin, 7. Madde eğitime eşit erişim için aşağıdaki eşit hakları içerecek şekilde genişletilebilir:

- Eğitimin tüm aşamalarında müfredata cinsiyet eşitliğinin dâhil edilmesini sağlamak;
- Özellikle ders kitaplarında ve diğer öğretim materyallerinde erkekler ve kadınlar arasındaki klişeleri ve ayrımcı içeriği ortadan kaldırmak;
- Öğretmen eğitimlerinde ders ve programlara eşitlik ilkesini dahil etmek;
- Okul yönetimi ve denetim kurumlarında kadın ve erkek arasındaki dengenin sağlanmak;
- Cinsel taciz ve zorbalık tüm eğitim ortamlarında ve ortamlarda yasaklamak;
- Öğretecek materyaller ile tarih, bilim, sanat, edebiyat ve matematikte kadınların bu alandaki rolünü tanıtmak vb. (Chugoshvili, 2018, s. 35)

Doğu Avrupa ve Orta Asya'nın çoğu bölgesinde olduğu gibi, Gürcistan'daki erkek ve kadınlar, düşük ya da orta gelirli ülkelerden daha yüksek eğitim seviyelerine sahip olduğunu göstermektedir. Cinsiyet farklılıkları esas olarak yüksek öğretimde ortaya çıkmaktadır. (World Bank Group, 2016, s. 12)

Gürcistan'da ilk ve ortaöğretim ücretsizdir. İlköğretim tüm çocuklar için zorunlu eğitim iken ortaöğretim isteğe bağlı olmaktadır. Gürcistan, ilk ve orta okullarda kız ve erkek çocuklar için eşit kayıt oranlarına sahiptir. (UNICEF, 2011) Bu, erkeklerin ve kadınların okuryazarlık oranının çok yüksek olduğu ve neredeyse %100'e ulaştığı anlamına gelmektedir. Ancak rakamlar, kız ve erkek çocukların yaklaşık dörtte birinin, özellikle dezavantajlı ve ötekileştirilmiş çocukların ilkokula gitmediğini göstermektedir. İlgili yaş grubundaki erkeklerin sayısı (% 91) kızlarınkinden (% 87) biraz daha yüksek olmaktadır. (The World Bank Gender Data Portal)

FAO'nun gerçekleştirdiği odak grupları ve görüşmeler göstermektedir ki, kadın ve erkeklerin farklı eğitim seviyelerinde neredeyse eşit olarak temsil edilmekte ve yeni nesilde kadınlar önemli roller üstlenmektedirler. Kadınlar, çocuklarının temel bakıcıları olarak kabul edilmektedir ve katılımcılara göre, çocuklarını eğitmek için eğitilmeleri gerekmektedir. Bu nedenle kadınların eğitimi mesleki gelişimlerinin temeli olarak görülmemektedir. Konu seçiminde de katı cinsiyet ayrımları görülmektedir. Teknik konularda, erkekler kadınlardan daha temsilidir, bu da erkeklerin tarım, mühendislik ve inşaatta kadınlardan üstün olduğu klişesini güçlendirmektedir. Özellikle, 2016-2017 öğretim yılında, yükseköğretim kursları alan tarım öğrencilerinin % 15'inden azına kıyasla, eğitim alan öğrencilerin% 90'ından fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. 2016 yılında tarım alanındaki tüm doktora derecelerinin % 59'unu kadınlar oluşturmuştur. (Geostat, s. 32-37)

Belirli alanlarda ve mesleklerde cinsiyete dayalı yoğunlaşmanın nedeni olan yükseköğretim araştırma alanlarının seçiminde de belirgin cinsiyet bulunmaktadır. Genç kadınlar genellikle beşerî bilimler, eğitim veya sağlık hizmetleri alanlarından mezun olmaktadır. Gençlerin mühendislik, imalat, tarım veya hizmet sektörlerinde eğitim alma olasılığı daha yüksek olmaktadır. Araştırma alanlarını ve nihayetinde kariyer yollarını seçerken cinsiyet farklılıklarının arkasındaki nedenleri anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bunlar, erkekler ve kadınlar için en uygun faaliyetleri tanımlayan cinsiyet normlarını ve kadınların yarı zamanlı çalışma ve güvenli kamu sektörü işi (öğretim gibi) için varsayılan tercihlerini içerebilmektedir. Gürcistan'da erkeklerden daha fazla kadın öğretmen vardır. Üniversite uzmanlaşma modeli düşünüldüğünde bu beklenebilmektedir. Kadınlar ilk

ve orta okullardaki öğretmenlerin% 80'ini oluşturmaktadır. (The World Bank Gender Data Portal)

Eğitim sistemindeki en büyük zorluk, müfredat yoluyla tekrar eden cinsiyet önyargıları ve normları ve Gürcistan'daki birçok gencin eğitim deneyimi olmaktadır. 2012'de yapılan bir cinsiyet analizi, Gürcistan'ın okul ders kitaplarının genellikle cinsiyet stereotiplerini ve ayrımcı fikirleri sürdürdüğünü göstermektedir. Kitaplarda erkekler ünlü veya güçlü olarak temsil ederken, kadınlar ders kitaplarında görünmez olmaktadır veya geleneksel ev içi rollerde tasvir edilmektedir. Öğretmenler arasında cinsiyet duyarlılığı eksikliği de gözlemlenmektedir. Araştırmalar, birçok öğretmenin kızlara ve erkeklere farklı davrandığını göstermektedir. Öğretmenlerin erkekler için "akıllı" ve "güçlü", kızlar için "duygusal" ve "zayıf" gibi terimler kullanarak farklı davrandığını görünmektedir. (Khomeriki & Javakhishvili, 2005)

Yukarıda bahsedilen araştırma bulgularına göre cinsiyet ayrımcılığı hem nicel hem de nitel analizlerde görülebilmektedir: (Khomeriki & Javakhishvili, 2005)

- Analiz edilen ders kitaplarında, kadınların cinsiyet temsili erkeklerinkinden çok daha az olmaktadır.
- Niteliksel analiz, ders kitaplarının, özellikle tarih ders kitaplarının, güçlü cinsiyet stereotiplerine sahip olduğunu kanıtlamaktadır.
- Ders kitapları cinsiyet eşitliğinin gelişmesini desteklememektedir.
- Ders kitapları, kadın cinsiyetinin aşağılığını ve erkeğin avantajını destekleyen sosyal ve kültürel modellerin değişimini sağlayamamaktadır.

Neyse ki bu sadece Gürcistan ve Gürcü eğitim sistemine atıfta bulunan sorun değildir. Bu konu yıllardır farklı ülkelerde araştırma konusu olmaktadır. Öğrencilere cinsiyet normlarını uygulayan faktörlerden biri ders kitaplarındaki cinsiyet önyargısı olmaktadır. Blumberg'in Kanada ders kitapları üzerine yaptığı araştırmaya göre, kadınlar metinlerde olduğu kadar resimlerde de yeterince temsil edilmiyorlar ve eğer görünürlerse, basmakalıp ev içi veya mesleki rolleri var olmaktadır. Genel olarak, kadın karakterleri uyumlu, besleyici ve pasifken, erkekler etkileyici ve asil özelliklere sahip olmaktadır. (Blumberg, 2009)

Bu bağlamda, Gürcü müfredatı ve ders kitaplarının değiştirilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumu temelden değiştirmek

için, okul çocukları arasında toplumsal cinsiyet duyarlılığını uyandırmak ve çalışmaları sırasında cinsiyet analizi becerilerini geliştirmek önemli olmaktadır.

Gürcistan'ın kalkınma taleplerini karşılamak, politikaları benimsemek ve ekonomik çeşitliliği iyileştirmek için farklı düzeylerde bilgi çözümlerine de ihtiyacı bulunmaktadır. Kamu yönetimi, iş gücü beceri geliştirme, kamu hizmeti reformu, bütçe planlaması ve kamu denetimlerinde iyileştirmelere ihtiyaç bulunmaktadır. İş gücü piyasasının taleplerini karşılamak için mesleki kurumlar, işverenler arasında yüksek talep gören STEM konuları gibi çalışma alanları için cinsiyet dengeli bir öğrenci havuzunu oluşturmaları gerekmektedir. Daha fazla cinsiyet eşitliği sağlayan istihdam fırsatlarını kolaylaştırmak için cinsiyet normları ve klişeleştirme ele alınması gerekmektedir. (Bank, 2018, s. 21)

2.2.4. Kadınlar ve Siyaset

Gürcü kadınların kamusal yaşamdaki faaliyetleri geçmişe kadar uzanabilmektedir. En çok alıntı yapılan örnek, ülkenin ihtişamlı günleriyle ilgili bir kadın hükümdar olan Kral Tamar'dır. Bugün birçok kadının seçim öncesi faaliyetlere katıldığı görülebilmektedir. Sorun, kadınların düşük katılım oranı değil, kadınların çıkarları ve faaliyetleri ile karar alma organlarında temsil edilmeleri arasındaki güç farkı olmaktadır. (Sumbadze, 2008, s. 33)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi, hükûmetleri “kadınların siyasi, ekonomik ve kamusal yaşamdaki tüm karar alma süreçlerine tam ve etkili katılımını ve liderlik için eşit fırsatlar sağlamaya” davet etmektedir. (UN Women) Cinsiyet Eşitliği Kanunu'nun 11. maddesi “eşit oy kullanma garantisine” atıfta bulunmaktadır. "Oy hakları" terimini kullanın çünkü yalnızca oylama haklarını ifade etmektedir. 11. madde açıkça belirtmektedir:

1. Herkesin herhangi bir ayırım gözetmeksizin seçime eşit olarak katılma hakkı vardır.
2. Hem erkeklerin hem de kadınların eşit hakları temsilcilikleri seçmelidir.
3. Erkekler ve kadınlar ayırım gözetmeksizin eşit şartlarda seçilebilir. (Chugoshvili, 2018, s. 38-39)

Kadınların karar verme organlarındaki varlığını artırmak için halk desteği bulunmaktadır, ancak Gürcistan'daki siyasi kadın temsilcileri hâlâ çok düşük düzeydedir. Kadın milletvekillerinin sayısı 2008'de % 6,4'ten 2017'de %16,58' yükselmiştir. Hedef, Pekin Eylem Platformu'ndaki % 30'luk hedefin hâlâ çok altında kalmaktadır. Gürcistan, 2017 Dünya Cinsiyet Ekonomik Forumu'nda kadınları güçlendirme açısından 144 ülke arasında 114. sırada yer almaktadır. (World Economic Forum, 2017)

2018 Parlamentolar Arası Birlik Küresel Kadın Listesi'nde, 193 ulusal parlamento arasında 123. sırada yer almaktadır. (Archive IPU) Dünya Ekonomik Forumu'ndan alınan en son cinsiyet verileri, Gürcistan'ın kadınların siyasi güçlenmesi açısından 144 ülke arasında 114. sırada olduğunu göstermektedir. (World Economic Forum, 2016) Bu, Gürcistan'ın cinsiyet eşitliği göstergelerinde çoğu orta ve düşük gelirli ülkeler arasında küresel ortalamanın oldukça altında olduğu anlamına gelmektedir. Bunların yanında diğer Güney Kafkasya ve Orta Asya'daki Ermenistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Tacikistan, Türkmenistan gibi eski Sovyet ülkelerinin gerisinde kalmaktadır. (World Economic Forum, 2017)

Birbiriyle bağlantılı psikososyal, politik, kurumsal ve ekonomik konular, kadınların karar alma sürecine katılımını ve siyasi hayata daha geniş katılımını sınırlamaktadır. Örneğin, değişen cinsiyet rolleri, kadın ve erkek katılımıyla ilgili yükler ve fırsatlarla ilgili yeni gerçeklerle erkeklerin ve kadınların nasıl başa çıktıklarını etkilemektedir. Kilit paydaşlar arasında oybirliğiyle sağlanan siyasi irade, kurumsal kapasite ve koordinasyon eksikliğine ek olarak, toplum içindeki siyasi farklılıklar da engeller yaratabilmektedir. Son olarak, ekonomik koşullar katılımı engelleyen bir kısır döngü yaratabilse de, siyasi bir sesin olmaması bu marjinalleşme sorununu çözmenin önünde büyük bir engel haline gelebilmektedir. (Nadaria, 2013, s. 8)

Toplumun kadınların yönetme ve liderlik yeteneklerine yönelik sosyal tutumları henüz tam olarak anlaşılmemektedir. Bazı araştırmalar, Gürcü toplumunun kadınları parti listelerine dâhil etmek için kadınlara güvendiğini gösterirken, (NDI) diğer araştırmalar bazı erkeklerin hâlâ oy kullanmayı tercih ettiğini göstermektedir. (IRI) Aslında bu tavırlar birbiriyle çelişmeyebilmektedir. Araştırmalar ve veriler, aileden

ulusal hükûmete kadar tüm toplumda erkeklerin lider ve karar alıcı olarak görüldüğünü, kadınların ise taraftar olarak görüldüğünü göstermektedir.

Islah, Denetimli Serbestlik ve Adli Yardım Bakanlığı, Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Çalışma, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından 2008 yılında yapılan bir araştırmaya göre, bu kurumların yüzde 52,5'ini kadın çalışanların oluşturduğunu göstermektedir, ancak yalnızca yüzde 24 ve yüzde 26'sının üst düzey pozisyonlarda olduğu ortaya çıkmaktadır. (Daire Başkanı ve Daire Başkan Yardımcıları olarak). (Jashi & Tokmazishvili, 2009, s. 133)

Pek çok kadının yüksek siyasi itibar kazanmasına rağmen, özellikle kadın hakları gündemini desteklemedikleri belirtmek gerekmektedir. Yapılan araştırmalara göre, kadın politikacılar pozisyonlarda çalıştıktan sonra ciddiye alınmayacaklarından veya kadın haklarını vurgularlarsa yanlış anlaşılacaklarından korkmaktadır. Buna ek olarak, muhalefet liderlerinin 2009'daki kitlesel gösterilerde oynadığı görünürdeki rol, halkın kadın politikacılara yönelik algısı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip gibi görünmektedir, bu nedenle diğer kadın liderler bu örgütlerin etkisinden uzaklaşmaya çalışmış olabilmektedirler. (Duban, Elisabeth; DevTech Systems, Inc. 2010, s. 18)

Dikkat çekici bir şekilde, yakın zamanda geçirilen Cinsiyet Eşitliği Yasasının erken bir taslağında, Seçim Yasası, her üçüncü taraf üyenin kadın olmasını zorunlu kılarak % 30 temsiliyet garantisi vermektedir ve parti listelerinin sonunda kadınların görünmemesini sağlamaktadır. STK'ler tarafından uğruna mücadele edilen bu nokta, ancak Parlamento tartışmalarında önemli bir saldırıya uğramaktadır. Hüküm, kabul edildiğinde nihayetinde kânuna dâhil edilmemektedir, bu da kadınların siyasi katılımını artırmak için bu tür olumlu önlemlere karşı direnişin güçlü olduğunu öne sürmektedir.

Son yıllarda, siyasette ve hükûmette kadın temsiline bu açık eksikliği, Gürcistan hükûmetinde daha fazla kadın talep eden, popüler sloganlarla kampanya ve hareketlere yol açmaktadır. Ayrıca, kadınların hükûmete ve ülkedeki diğer erkek egemen alanlara daha fazla dâhil edilmesi için baskı yapan Gürcistan Görev Gücü gibi kuruluşlar için zemin hazırlamaktadır. Bu grup, 2015 yılında "Zorunlu Cinsiyet Kotası" girişimini Gürcistan Parlamentosu'na sunarak kadınların katılımı için mücadeleye başlamıştır. (National Democratic Institute, 2016)

Bu girişim başlangıçta Gürcistan parlamentosunun Hukuk Komitesi tarafından iptal edilirken, Görev Gücü mitingler düzenlemiş ve kadınların Gürcistan parlamentosuna dâhil edilmesi konusunda farkındalık yaratılmıştır. Böylece günümüze kadar devam eden bir söylem başlatılmıştır. Ulusal Demokrasi Enstitüsü ve diğer kuruluşlar tarafından desteklenen görev gücü, kadınların hükûmete dâhil edilmesi konusunda farkındalık yaratmak için çalışmaya devam etmektedir. Görev gücünün çalışmaları sayesinde, “cinsiyet eşitliği” ve “kadının siyasi temsili” meselesi etrafındaki diyalog, özellikle genç Gürcüler arasında farklı ve daha ilerici bir yönde gelişmektedir. (Pilishvili, 2017, s. 8)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ADALET AĞAOĞLU'NUN ÖLMEME YATMAK İLE NAIRA GELAŞVILI'NIN AYNA KIRIKLARI ROMANLARINDA KADIN TEMASI

3.1. ROMANLARIN KISA İNCELEMELERİ

3.1.1. Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* Kısa Bir İncelemesi

Ölmeye Yatmak romanı, Adalet Ağaoğlu tarafından 1973 yılında yazılan “Dar Zamanlar” üçlemesinin ilk romanıdır. Romanda anlatılan dönem ve olaylar, yazarın gerçekliğine çok benzemekte, bu yüzden roman otobiyografik veriler içeriyor denilebilir.

Roman, ana karakter Aysel'in otel odasına girmesiyle başlamaktadır. Aysel'in asıl amacı kendini öldürmektir. Otel odasında ölmeye karar veren Aysel, iç monologlarla zamanda yolculuk etmekte ve çocukluğunu ve “şimdiki” olayları hatırlamaktadır.

Roman, kendisiyle bir tür içsel diyalogdur. Romanda iç dünyaya en büyük rol verilmiştir. Roman, Aysel'den başlayarak mevcut durumla mücadele etmekte romanın karakterlerinin yanı sıra yaşam olaylarını da anlatmaktadır. Aysel, eğitim, özgürlük ve modern aydın kadın olmak için savaşmıştır. Roman, eski ile yeni, geleneksel ile modern arasındaki mücadeleyi, cumhuriyetin reformlar sonrası dönemini ve cumhuriyetin ideolojilerini ele almaktadır. Toplumun bu ideolojileri nasıl karşılayacağını anlatmaktadır.

Romanda hem kişisel sorunlar ve birey olma sürecini hem de tarihî olayları görülmektedir. Cumhuriyetin oluşum dönemi ve aynı zamanda “şimdiki” zaman anlatılmaktadır. Kısacası geçmişle ve bugünle ilgili bir romandır. Roman, Atatürk'ün gerçekleştirdiği reformlara karşı toplumun tavrını açıkça göstermektedir.

Romanda otel odasında geçirilen 1 saat yirmi iki dakika da Aysel'in ne yaptığını, neleri düşündüğünü ayrıca Aysel'in kırkıyılık yaşamından anları yansıtılmaktadır. Aysel'in çocukluğunun tasviri büyük bir yer kaplamakta. Aysel'in katlanmak zorunda

olduğu koşullar ve eğitim alma arzusu nedeniyle gençken yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülükler anlatılmaktadır.

Romandaki anlatı mektuplardan, iç monologlardan, rüyalardan, radyo ve gazetelerden alıntılardan oluşmaktadır. Romanın ana karakteri, üniversitede doçent olan ve kocasını bir öğrenciyle aldatan Aysel'dir ve sonrasında duyduğu pişmanlık ve onu intihar etmeye bir otel odasına götürmüştür.

Aysel aynı zamanda ana anlatıcıdır, ancak romanda başka anlatıcılar da vardır. Örneğin Aydın, Ali vb. Aysel romanda bugünü, çocukluğu ve geçmişi hatırlamaktadır.

Romanda yazar, Aysel'in hikâyesini anlatarak, Cumhuriyet döneminde meydana gelen değişimleri bizlere tanıtmaktadır. Aysel örneğiyle bizlere o dönemdeki kadınların durumunu göstermekte ve yaşadıkları zorlukları açıklamaktadır. Roman, devlet yapısının, okul sisteminin ve kadının toplumdaki rolünün nasıl değiştiğini açıkça göstermektedir. Ayrıca roman, Atatürk'ün devlette reformlarının gerçekleştirildiği ve Batı'ya doğru adımların başladığı Türkiye'deki sosyal ve siyasi durumu tanıtmaktadır. Ayrıca romanda, halkın değişime karşı tutumu da açıkça yansıtılmaktadır. Toplumun bilinmeyen bir kültüre nasıl adapte olduğunu gösterirken, kültürler arasındaki uyumsuzluğu da ele almakta, özellikle Batı, dinsel ve geleneksel Türkiye'ye yabancı ve kabul edilemez olan, kadın-erkek eşitliği ve özverili dostluğu öğretenin Batı kültürü olduğunu göstermektedir. Oysa geleneksel Türk düşüncesinde kadın ve erkek eşit değildir ve erkek ile kadın arasındaki dostluk kabul edilemezdir. Roman, ataerkil Türkiye'nin değişime yönelik tutumunu açıkça göstermektedir. Toplumun zihniyetini değiştirmesi ve yabancı bir kültürü kabul etmesine toplumun ne kadar zorladığını göstermektedir.

Ölümünü bekleyen Aysel, eğitim almak için neler yaşadığını ve eğitiminin ne işe aradığını tartışmaktadır. Aysel'in ailesi örneğinde roman, geleneksel ailenin Batı'ya karşı tavrını, geleneksel ataerkil ailenin değişimi kabul etmenin ne kadar zor olduğunu aktarmaktadır. Aydın, romanda geniş yer kaplamaktadır. Kaymakamın oğlu, ailesi, değişimi ve Batı kültürünü kolayca kucaklayan nüfuzlu ve üst sınıf ailelerin bir temsilcisidir. Aydın'ın gözünden yeni neslin geleneksel ailelere karşı tavrını ve aynı zamanda Türkiye'nin iki farklı toplumunun geleneksel ve modern yüzü görülmektedir.

Romanda genç neslin içinde bulunduğu kötü durum görülmekte, yani Cumhuriyet reformları genç nesle daha çok imkân sağlamakta, ancak hepsi bu imkânları kullanamamaktadır. Roman, Türkiye'nin tüm sınıflarının, üst, orta ve alt sınıflarının temsilcilerini aktarmaktadır. Aydın, üst sınıfının bir temsilcisidir, Aysel orta sınıfının bir temsilcisidir ve Ali, alt sınıfının bir temsilcisidir. Her üç karakter de aynı ideallere sahiptir. Üçü de Atatürk'e, onun reformlarına, Batı kültürüne ve en önemlisi kadının toplumdaki rolüne büyük bir örnek vermektedir. Ancak reformların refahı herkes için aynı değildir. Aydın için çok kolay ve Aysel için mücadele konusu ve Ali için hepsi imkânsızdır. Özellikle romanda en çok eğitim konusundaki zorlukları Ali çekmekte, eğitim almak istemekte, ancak annesinin aile işlerini yapmasını beklediği için ona eğitim alma şansı verilmemektedir. “ “Söyle bakalım kadın, ne yapıyor oğlun şimdi?” “Heeç... “ “Ne demek hiç? Okula gitmiyor mu?” “Eee, getti ya? Bitti çok şükür.” “Öyle çabucak biter mi bu iş?” “Çabuk mu deyon? Beş yıl...” “Bana baksana sen... Çocukları turnak kadar ken tarla işine sürüyorsunuz. Davar güttürüyorsunuz ... Ayıp değil mi bu?” Ali turnak kadar da değildi üstelik. Okula, ilçedeki birçok çocuğa göre geç başlamıştı. Artık on üçünü bitirmişti. Yazboyu da serpilip irileşti. “Nesi ayıpmış? Bubanın tarlasını kim sürüyo peki? Kim otlativeriyo hayvanını, varsa eğer?” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 59-60)Annesi için Ali'nin işi toprağı işlemek, ev işleri yapmaktır. Ali'nin örneği ile eğitim alma imkânı toplumun alt sınıfındaki aileler için önemli olmadığı görülmektedir. Herkesin reformları aynı şekilde kullanamayacağı romanda açıkça görülmektedir.

Kısacası, roman sadece kendini öldürmeye karar veren yalnız bir kadının hikâyesi değildir. Roman, Türkiye'nin tarihi dönemini anlatmakta, toplum tutum, zihniyet ve değişime yönelik tutumlar hakkında açık bir materyal sunmaktadır. Roman kadının toplumdaki rolünü ve kadına yönelik geleneksel tutumları açıkça ifade etmektedir.

Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* Kısa Bir İncelemesi

Ayna Kırıkları, Naira Gelaşvili tarafından 2006 yılında yazdığı romanıdır. "*Ayna Kırıkları*", Naira Gelashvili'nin birçok "kırıklarla" veya hatıra, kulaktan dolma, rüya veya hayali resimden oluşan ilkesine dayanan otobiyografik bir romandır.

Ayna Kırıkları, karmaşık bir yapıya sahip bir romandır. İlk bakışta durum böyle görünmemekte, çünkü yazar görevini yapay olarak karmaşıklığa çalışmamaktadır. En başından beri konumunu ve kavramını göstermektedir: Bize ruhun hareketini anlatmalı, ruhunun bir portresini yapmalı, bir otoportre oluşturmalı, ancak tam, birleşik ve bölünmez bir yansıma değil, aynanın kırıklarında yansıtmalıdır.

Aynanın birçok kültürde mistik bir yükü vardır. Gerçek ile gerçek dışı, dünyevi ve ötesi, yaşam ve ölüm arasında bir tür köprüdür. Yazar, aynanın bu mistik ve sembolik anlamlarını ve işlevlerini tam olarak kullanmaktadır. Anlatısı, ölüm adına bilincimize giren ölüm adına bile açıklanamaz, hatta ötesinde, bu dünyada olmaktan, yaşamdan aldığı izlenimleri aramakta ve buna dayanmaktadır.

Romanda isimsiz bir ana karakterin çocukluk anıları bulunmaktadır. Modern edebiyat eleştirisi belgesel nesir türünü, yani anıları yeniden tanımlamaya çalışmaktadır. Geleneksel anıların değiştiği ve farklı bir anlam ve boyut kazandığı açıktır. Ve gerçek bir biyografîyi değil, ruhun macerasını, yani yazarın kendisini, hayatını, büyük dünyadaki varlığını nasıl gördüğünü veya görmek istediğini yansıtılmaktadır.

Naira Gelaşvili'nin bu romanına göre, onun zaten böyle sanatsal, tamamen özgür bir otobiyografi yazdığı söylenememektedir. Hayali ile gerçeğin artık birbirinden ayrılamayacak şekilde bir araya geldiği ve kaçınılmaz bir gerçek olarak kabul edilmesi gereken "Otokurgu", oluşturulmuş bir sanat birimi. Bu metin şöyle: Yazar bize tamamen gerçek, belgesel hikâyeler anlatmaktadır. Bize gerçek, sevgili, yakın insanlar, yerler, olaylar, her şey var, her şey onunla ilgili, gerçekten, hem ruhsal hem de fiziksel olarak anlatıyor (bazen arşiv kayıtları bile var), ama yine de, bunun geleneksel bir anı olmadığı, "hatırladıklarının" bir anlatısı olmadığı açıktır.

Naira Gelaşvili, romanda sevimli bir çocuğu düz bir çizgide, kibar, sakin, dengeli, kendisiyle ve dış dünyayla uyumlu bir şekilde çizmeye çalışmamaktadır. Aksine, dünyaya karşı çıkan, bazen çok garip ve agresif bir şekilde protesto eden küçük bir kızın isyanları göstermektedir.

Romanda çocuk tarafından Sovyet sistemine, Sovyet ideolojisi olan okula, ikili ve ikiyüzlü ahlaka karşı, toplumun stereotiplere karşı bir isyan anlatılmaktadır. Böylece yeni neslin o dönemdeki duruma karşı tutumu da romanda görülebilmektedir.

Kısacası yazar, Romanda birey olma sürecini ve bu süreçte olan engelleri , engellere karşı çıkışı anlatmaktadır. Roman, Sovyet ideolojilerini, Sovyet yasaklarını, nüfusun bu ideolojilere karşı tutumunu, nüfusun kadınlara karşı tutumunu, mevcut kalıp yargıları ve mevcut klişeleri açıkça sunmaktadır.

3.2. ÖLMEME YATMAK İLE AYNA KIRIKLARI ROMANLARINDA KADIN TEMASI

3.2.1. Ailede Kadın Erkek Eşitliği ve Kadının Rolü

Aile, birlikte yaşayan akrabalık veya evlilik yoluyla birbiriyle ilişkili kişidir. Aile, öncelikle çevre ile sürekli etkileşim içinde olan sosyal bir sistemdir. Sürekli olarak çeşitli süreçlerin, değişikliklerin ve olayların meydana geldiği canlı bir organizma olarak düşünülebilir.

Ailenin yapısı ergenin gelişim için yetiştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ergenlik, çocuğun kişisel gelişiminin gerçekleştiği yaşamın önemli bir aşamasıdır. Ergenlikte bireyin ailesi, akran grubu ve genel olarak toplum için bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bir gencin büyüdüğü çevre ve insanlar, davranışını doğrudan etkilemektedir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* ve Naira Gelashvili'nin *Ayna Kırıkları* romanlarında aile ortamının ana karakterlerin zihinsel ve psikolojik durumunu nasıl etkilediği açıkça görülmektedir.

Ölmeye Yatmak romanında Aysel'in ailesi geleneksel, ataerkil düşünce ve kuralları takip eden bir ailedir. Aysel şehirde, sosyal açıdan dezavantajlı bir ailede büyür. Aile üyelerine baba - Salim Efendi, anne - Fitnat Hanım, ağabey - İlhan ve daha sonra kız kardeşi Tezel eklenir. Aysel'in babasının mahallede küçük bir dükkânı vardır, annesi ise ev hanımıdır.

Aysel, Cumhuriyet ideolojisinin takipçisi ve hayranıdır. Cumhuriyet ideolojisi Dünder'in hocasından da ona aktarılmıştır. Aysel'in amacı eğitim almak ve modern bir kadının statüsüne uyum sağlamaktır. Aysel'in aksine, aile üyelerinin ideolojisi farklıdır. Aysel'in ailesi geleneksel gelenek kuralını takip eder ve onlar için bir kadının

eğitimi önemli değildir. Aysel'in babası ve ağabeyi İlhan bile onun eğitim almasını engeller ve Aysel eğitim almakta zorluk çeker.

Aysel'in babası bir bütün olarak ne Cumhuriyet ideallerini ne de ulusal idealleri paylaşır, daha çok ortasında kalmış bir kişilik sergilemektedir. Aysel'in ağabeyi, Batı kültürünü tanımayan ve aile üyelerini ulusal ideolojileri paylaşmaya çağırın bir milliyetçidir. Aysel, babasından sonra kardeşi tarafından kontrol edilmekte, eğitimine ve erkeklerle arkadaşlık etmesine karşı çıkılmaktadır.

Aysel'in aile üyeleri için bir kadının görevi, annelik ve aile meselelerini, ev işleri bilmektir. Bu örnek olarak Aysel'in ortaokuldan mezun olduktan sonra babasının onu dikiş okula gönderme istemesi verilebilir. "...Ortaokul bitsin, doğruca oraya yollayacakmış. Hiç değilse, dikiş nakış öğrenirsin. Kız kısmına asıl bu yakışır deyip duruyor. Ben, bilirsin, nakış yapamam. Ellerim terler. Bakalım ne olacak? Ahim bana arka alır sanıyordum. Fakat hiç arka aldığı yok. Üstelik hep babamdan yana çıkıyor..." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 109) Bu örnekte toplum tarafından kadınlar için uygun faaliyetlerin seçildiği açıkça görölmektedir. Dikiş dikmek, Aysel'in babası tarafından bir kadın için uygun bir meslek olarak görölmekte ve kızının, aile işlerine faydalı olacağı bir mesleği öğrenmesini istemektedir. Ağabey İlhan'ın Aysel'i desteklemediği de açıktır.

Ayrıca annesi Fitnat Hanım, Aysel'in eğitimini ne kadar memnuniyetle karşılasa da düşünce hâlâ gelenekseldir ve Aysel'in aile işini öğrenmesi gerektiğini düşünmekte ve ev işlerini bilmek kadın için kitap ve eğitimden daha önemli görmektedir. "...Aysel'e durmadan ev işi buyuruyordu. Kızını her an bir kitabın başından kaldırmaktan nerdeyse gizli bir tat alıyordu. Önüne bir de bebek bezleri oyulgamak işi çıkınca Aysel, "Kendin yap!" deyip fırlatıverdi bezleri. Annesi önce şaşırıldı. Sonra artık kızının yaşının erdiğini, onu iyi bir baskıya almak gerektiğini düşündü. "Yarın senin de çocukların olacak. Kim diyecek bezlerini? Eller mi?" diye çıkıştı..." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 210) Aysel'in babası gibi, annenin Fitnat Hanıma göre de kadının ilk görevinin evlenmek ve anne olmak olduğu açıktır.

Ölmeye Yatmak romanı geleneksel Türk ailelerinde anneliğin ve ev işlerinin bir kadının görevi olarak görölmeksinin açık bir örneğidir. Ülkede cumhuriyet reformları yeni yapılırken, bu roman Türk ailelerinde var olan duruma net bir örnek teşkil

etmektedir. Açıkcası Cumhuriyet reformlarını geleneksel ailelerin kavramakta zorlanan aileleri tasvir etmektedir.

Aysel'in ailesinde tipik ataerkil ailelerde olduğu gibi erkeklere öncelik verilmekte ve erkeklerin sözü önemli görülmektedir; İşte Salim Efendinin İlhan'ı evinden kovduğu an da bunun bir örneğidir. Bu an hayatında ilk kez Aysel'e bir şey sorulduğu ve fikrine ilgi duyulduğu andır. Ama bu durumda bile sadece İlhan'ın kaderi önemsenmiştir, çünkü İlhan bir erkek ve ailenin tek umududur. "...Annesi, gözleri ağlamaktan şişmiş, geceliğinin üstünde bir hırka ile eli böğründe, ayakta duruyor. Aysel'i görünce, "Niye uyumuyorsun?" diye soruyor. Bir an sessizlik oluyor. Sonra Aysel, "Siz neden uyumuyorsunuz?" diyor. "Bilmem ki ... İşte ... Belki sancı. ... Geliyor belki ... " Derken kadıncağız 231 birden boşanıyor: "Ah kızım, nereye gitti acaba ahin? Böyle bir günümde ne yaparım şimdi ben?" Ve böylece Aysel'e ilk kez bir şey sorulmuş oluyor. Aile içinde ilk kez bir şey için fikri alınmak isteniyor. Akşamki olayın geçmiş olmasına nerdeyse sevinecektir Aysel... "Üzülmezin siz anne. Ben bulurum abimi." "Bulur musun? Nerde bulursun? Bulsan bile eve döner mi bakalım?" "Ben getiririm onu." Artık kendine güveni olan kocaman bir kadındır. Annesinin doğum yapacağını babasına da kendisi haber verecek belki. Belki telsizcinin annesine de haber vermek gerekecek. Memnune Hanım' a ... "Ben bulur getiririm onu. Bir de kardeşimiz oluyor, derim... Ama siz de babama söyleyin. Üstelemesin artık." Annesi derin derin içini çekiyor: "Korkma. Üstelemez. O da ancak uyudu zaten. Bütün gece bekledi durdu. Ne olsa tek oğlumuz. Tek umudumuz ..." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 231-232)

Yukarıdaki örnek, Atatürk'ün Cumhuriyet döneminde benimsediği toplumda kadının rolüne ilişkin reformlara rağmen, Aysel gibi geleneksel bir ailede kadının hâlâ ikinci sınıf olduğunu ve ailenin reisi ve önemli bir figürün erkek olduğunu açıkça göstermektedir.

İlhan'ın sadece Aysel'in kıyafet ve davranışlarını değil, annesini de kontrol ettiği unutulmamalıdır, her ikisi de sürekli kontrol altındadır. Fitnat Hanım'ın anne olmasına rağmen oğlu, erkeğin kendisinden daha fazla hakka sahip olmasının da bir göstergesidir, bu da onun erkek cins olduğundadır. Ayrıca Aysel'in geleneksel bir kadına uygun olduğunu düşündüğü bir saç modelini giymeye ve takmaya zorlanması da kadın haklarının ihlalidir. Bu nedenle Aysel, sürekli olarak aile üyelerine karşı

savaşmakta ve fakat bazı durumlarda hedefine ulaşmak ve eğitim almak için tavizler vermektedir.

Burada verilen rnekler, Aysel ailesinin muhafazakar, ataerkil geleneksel bir aile olduğunu açıkça göstermektedir. Cumhuriyet reformlarının dayanak sağlamayı zor bulduğu yer. Kadın hakları hâlâ ihlal edilmekte ve aile ve annelik kadının görevi olarak görülmektedir.

Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıklar'ı* romanına gelince, romandaki ana karakter Sovyet döneminde büyümektedir. Ailesinin hiçbir maddi sorunu yoktur. Annesi şehirli bir doktor kadındır, babası köyde büyümüş bir askerdir. Bu yüzden köy ve şehir arasında her zaman gidip gelmek zorunda kalmışlardır.

Ailesi, hem erkek hem de kız için eğitim ve iyi yetiştirilmenin önemli olduğu ailelerden birisidir. İyi bir yetiştirme uğruna, sadece bir kız değil, aynı zamanda bir erkek ocuk da mzık derslerine götürülmektedir.”...Nefret ettiğim mzık sınavına girecektim ... İyi bir yetiştirme için seferber ve mücadele eden annem ağabeyini de mzık derslerine götürüldüğünü hatırlamam gerekir...Ve o ders almak yerine bilinmeyen bir enstrümanla sokaklarda dolaşıp oyunlar oynardı.” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 134) Bu rnek, yetiştirme ve eğitimin aile için çok önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Çocukların mzık dersine gitmek istemedikleri, zorla gönderildikleri de açıktır. Roman, eğitimin aile için en önemli öncelik olduğunu ve çocuğun bunu almak zorunda olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Diğer aileler gibi ana karakterin ailesinin bile Sovyet kurallarına uymak zorunda kaldığını unutulmamalıdır. Sovyet rejiminin sağladığı idealleri kabul etmektedir. Dindarlık yasaklanmıştır ve aile bu yasağa uymak için kiliseye gitmemektedir. Ayrıca sistem aynı zamanda Batı şarkılarını da kabul edilemez bulmakta, bu yüzden aileler çocuklarının onları dinlemesini yasaklamaktadır. Ama görünen o ki ana karakter, ailenin koyduğu idealleri paylaşmamakta ve her şekilde karşı çıkmaya çalışmaktadır. Romanda Gürcü ailelerin Batı ideallerini değil, geleneksel ve Sovyet ideallerini paylaştıklarını görülmektedir.

Ailede toplumsal cinsiyet eşitliğine gelince: Ailenin ataerkil olduğu ne kadar açık görünmezse de kitapta sunulan birkaç örnek, ailede erkeğin kızıdan daha önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bir ailede bir erkeğe kızıdan daha fazla ayrıcalık

verilmektedir. Görünüşe göre ailede, erkek çocuğa, kız çocuktan daha çok sevgi gösterimekte, bu yüzden ana karakter kendini evlatlık hissetmektedir. Bu durum, soyadının halefi olarak erkek çocuğa, kız çocuktan daha fazla önem verildiğini de göstermektedir. Bu yüzden ana karakter ailede kendini baskı altında hissetmektedir.

“...Ağabeyim ilk çocukken ya da benzersiz bir şekilde sevildi. Küçük erkek kardeşim - genç olarak. Tek kız olmaktan kendimi alamadım. Kısacası, daha önce adaletsizliğin kurbanı olduğuma inanmıştım. Benim “evlat edinilmem” hakkında bir efsane bulmam için itici güç olması gereken bu duyguydu. Ama bu muhteşem hikâyeyi uydururken beni rahatsız eden arabuluculuğumdur. Zaten çocukları varken ya da ağabeyim varken neden beni evlat edindiler? Ve küçük erkek kardeşim var olduğu için başka bir çocuk sahibi olmayı da umut edemezlerdi. Bu durum veya iki kardeş arasındaki kronolojik ilişkim, zaten karışık olan tarihi büyük ölçüde karmaşıktır...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 126) Bu örnek, bir erkek çocuğun aile için özel olduğunu açıkça göstermektedir. Ana karakter, ailede bir kadın olarak sevgi ve ilgi eksikliğinden muzdariptir. Bu örnek, Sovyet ailesinin aile içindeki önceliğini kısmen yansıtmaktadır. Bu, soyadının halefi olan oğul olmaktadır. Bu örnekten, ailede anlamın erkeğe ve erkeğin sözüne verildiği de söylenebilir. Eğitimde cinsiyet eşitliği olsa da ailede erkek çocuğun tercih edildiği görülmektedir.

Gürcistan'da bir batıl inanç vardır, gökkuşağının ortasından bir kız geçerse erkek olacaktır. Romanda ana karakterin gökkuşağını görüp oğlana dönüşmek için ona doğru koştuğu bir pasaj vardır. “...Hepsi bu kadar! Onların görevlendirme ve yasakları sona erecek! Bugün her şey çözülecek! Önemli olan yetişmek. Ve koşuyorum ...Bir zamanlar kız olmanın dayanılmaz adaletsizlik ve şiddet olduğunu düşünüyordum ve buna tahammül edemiyordum. Bir kadından daha kafa karışık bir yaratık olmak neden istediğimi hatırlayamıyorum...An kısacası,arzum kadar büyüktü ki rüzgar hızıyla götürüyordu beni , tüm dünyayı doldurdu ve diğer her şeyi aklımdan atıldı: anne, baba, oyuncaklar,erkek kardeşler ve onların dayanılmaz, zorlayıcı görevler...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 37-38)

Burada ana karakterin bir kız olarak ne kadar çaresiz hissettiği görülmektedir. Bu yüzden bir erkek çocuğa dönüşmek istiyor, erkeklerin hiçbir yasağı olmadığını düşünmektedir. Ve kızlardan daha fazla hakka sahiptir. Bu, bir çocuğun gözünden görülen ve yaşanan bir durumdur, bir ailede kız olmak nasıl bir şeydir. Roman cinsiyet

eşitsizliğini doğrudan göstermese de, bu örneklere göre eşitsizlik, az çok hissedilmektedir.

Görüldüğü gibi her iki romanda, belli bir dönemi ve o çağda var olan ailenin ideallerini ve yapısını yansıtmaktadır. Çığır açan fikirlerin ailenin yapısı üzerinde net bir etkisi olduğu görülmektedir. Her iki roman da Gürcistan ve Türkiye'de aile yapısının aşağı yukarı ataerkil olduğunu ve erkeğin sözünün ve rolünün ailede öncelikli olduğunu göstermektedir. Toplum, Batı kültürünü kabul etmekte zorlanmaktadır. Aile geleneklerine modern ideallerden daha fazla önem verilmektedir. Ancak her iki romanda yeni nesil tarafından modernizinin benimsenmesi gözlemlenmektedir. Kısacası her iki roman da aşağı yukarı o dönemin ailesinin, aile yapısını ve ideallerini sunmaktadır.

3.2.2. Kadın İntiharları

İntihar, insan uygarlığına eşlik eden en eski ve kuşkusuz en büyük sorunlardan biridir. Her yıl dünyada bir milyona yakın insan intihar etmekte veya intihara teşebbüs etmektedir. İntiharla ilgili çeşitli görüş ve araştırmalar vardır. Bilim adamı Emili Durkheim, intiharı insan toplumunun bütünleşme ve düzenleşme seviyesiyle: örneğin bir kişinin topluma entegrasyon derecesi ile ilişkilendirmektedir.

İkinci boyutta Durkheim, toplum tarafından düzenleme oranını, yani etki derecesini dikkate almaktadır. Faktörlerden biri sosyal ve ekonomik durum olarak adlandırılabilceği gibi, intiharın kışkırtıcılık faktörü de bir kişinin yaşadığı topluma nasıl girdiği ile ilgili de olabilir. Yalnız bırakılan bir kişi, başarılı bir şekilde sosyalleşen bir kişiden çok daha kötü hisseder vb. Bir kişinin travmatik deneyiminin bir faktörü de vardır, örneğin kayıp veya diğer travmalar, başarısızlık, buna utanç ve suçluluk duyguları eşlik edebilir, ancak, herkes bu kadar ölümcül bir karar vermez. İntihar bir kişinin kişisel bir dramasıdır ve herhangi biri tarafından değil, birkaç faktörün birleşimiyle koşullanmaktadır.

Pagan dünyasında intihar kahramanca görülüyordu, ancak Hristiyanlık ve İslam her şeyi farklı görmektedir. İntihar cesaret değildir, aksine zayıflıkla ilişkilendirilmektedir. Filozof Nietzsche, insanın bir tür ızdıraba katlanabileceğini ve bunu yapma potansiyeline sahip olduğunu, ancak bu ızdırabın sonucunu anlamadığı takdirde dayanamayacağını ifade etmektedir. Sonucunun ne olduğunu, neden acı

çektğini veya bu acının sonucunun ne olabileceğini anlamayan bir kişi, çok çaresiz hale gelmekte, intihar etmektedir. Bu bir tür kaçma girişimidir, bu da insanın zayıflığını göstermektedir.

Kişi intiharı düşündüğünde gerçeklikten kaçmakta, kendi içine kilitlenmekte ve çözülmesinin imkânsız olduğunu düşündüğü sorunlarla baş başa kalmaktadır. Bu yüzden en kısa zamanda bitmesini istemektedir. Oanda, takipçisi olan Tanrı ile bir ilişki kurmak ve onun yolunda ilerlemek için ne zamanı ne de arzusu vardır ve bunun sonucunda topluma yararsız bir kişi haline gelmektedir.

Ne yazık ki modern yaşamda intiharlar çok yüksek düzeye ulaşmıştır. Bunun pek çok nedeni bulunmaktadır. Bir günah olarak intiharın nedenlerine, yani daha derine inildiğinde, her şeyden önce bencillikle ilgili olduğu ya da intihar bencil bir kişi tarafından yapıldığı görülmektedir. Beni, yani kendini öne çıkarmaya çalışmaktadır. O dünyaya kenetlenmiş, o anın bu dünyasına, iyiliğine odaklanmış, ve bunları başarmayı hedeflemekte, ancak o artık planlara ve dolayısıyla strese direnme zorluğuna katlanamamaktadır.

İntiharların bazı nedenleri şunlar olabilir: sağlığının bozulması, sevdiği birinin ölümü, gençlerde aşkla ilgili olaylar. Depresif insanlarda bir şekilde müzikten etkilenmektedir. Müzik, bir kişiyi ilahiler şeklinde Tanrı ile birleştirmeli, ona iyi niyetler aşılmalı ve onu sakinleştirmelidir, ancak ağır, dünyevi müzik kişiyi agresif kılmakta, onda gurur ve tutku uyandırmaktadır. O an her şeye kadir olduğunu ve artık Tanrı'ya ihtiyaç duymadığını düşünür hale gelmektedir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* ile Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* Romanlarında intihar konusu ana hatlarıyla işlenmektedir. Aşağıda bu iki romandaki intihar konusu tek tek incelenip analiz edilmektedir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanı otel odasından başlamaktadır. Aysel ne zaman intihar etme kararına varıyor, Aysel bütün hedeflerine ulaşıyor, okulu bitirip, hatta üniversiteden de mezun oluyor. Üniversitede hoca olup ders veriyor, Doçent unvanı kazanıyor, ailesi, kocası, arkadaşları var fakat her şeye rağmen bir şey eksik çünkü kendini yalnız hissetmektedir.

Aysel yalnızlıktan korkmaktadır. Bu yüzden de Ömer'le evlenir ama zaman zaman yalnız kalmayı ve insanlardan kaçınmayı tercih eder. Düşüncelerini sadece

defterlerine yazıp sadece kâğıda döker, yavaş yavaş içine kapanır. Bu durum o kadar tehlikelidir ki, bir insanın kendisini öldürmeye karar vermesine bile neden olabilir.

Otel odasında ölmeye yatarken, Aysel'e ölüm düşünüldüğü kadar hızlı gelmez "Ölüm bazen o denli çabuk gelmiyor. Ölümle savaşmak gerekiyor. Gülünecek en uygun anda gülmeyi kasıklarına hapsedişim bundandır belki. Ölmeye yatarken ölümle savaşmak gerekeceğini düşünmemişim." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 8)ve Batı romanlarındaki ana karakterleri, intihar eden kadınları hatırlar. Ancak bu romanlarda kendini öldürme nedeni aşk iken, Aysel'in durumunda doğrudan kendini öldürme nedeni aşk değildir.

"Yatağın içinde kımıldamadan yatıyorum. Ölmeye girdiğim oda sıcacık. Çıplak gövdem temiz, kolalı çarşafların üstünde yine de üşüyor. Battaniyenin altında titriyorum. Bu titreme beni hem ölüme yaklaştırıyor, hem ölümden uzaklaştırıyor. Bir ölüm titremesi belki. Ama titredikçe ölmemiş olduğumu anlıyorum. Hücrelerim henüz yaşadığımı bağırp duruyor. Acaba ne zaman öleceğim? Ne zaman tamamlanacak can çekişmesi. Kız öğrencilerimden biri, Anna Karenina ya da Madame Bovary gibi ölüme yattığımı görse, kimbilir nasıl güler! Kafa kafaya verip ne dalga geçerler bu tür seçimlerimizle..." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 31)Ancak Aysel'in intihar kararının nedeni aşktan değilse de sevgiden yoksun kaldığından kaynaklı olduğu düşünülebilir. Aileden, kocadan ve etrafındakilerden olan sevgi yoksunluğu. Sonuç olarak, eğitim almak için bütün çocukluğu boyunca aile üyeleriyle savaşmak ve direnmek zorunda kalmıştır. Çocukluğunda en çok desteğe ihtiyaç duyduğu zamanda bile o, aile desteği görmemiştir. Bu durumun onun psikolojisinde büyük iz bıraktığı net olarak söylenebilir. Bu yüzden çocukluğundan beri kendini yalnız hissetmiş ve bu yalnızlık onu yetişkinliğe kadar bırakmamıştır. Bu yalnızlık duygusu sonunda onu intihar kararına sürüklemiştir.

Aysel tüm çocukluğu boyunca, aile ve toplumdaki birçok tabuyla karşı karşıya kalmıştır. Atatürk'ün aydın kadınlarından biri olmak istemiş ve bu yönde mücadele etmiştir. Bağımsız ve modern bir kadın olmak için kıyasıya savaşmıştır. İlkokulda Dündar Öğretmen'in düzenlemiş olduğu etkinlikte diğer tüm öğrenciler bir çiçek ya da böcek rolünü oynasa bile, o bir kelebektir."Aysel'in dışında bütün öteki kızlar çiçek olmuşlardı: Lale, gül, menekşe, papatya falan... Böcekler, hoplayıp zıplayıp vızıldayarak çiçekler üstüne konuyor, diplerini eşeliyor, kemiriyor, kokluyorlar;

kelebek ise özgür, hep kanat çırpıp, o çiçekten bu çiçeğe konuyor” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 21) Kelebek bilindiği üzere bir özgürlük simgesidir. Aysel'in hedefi özgür ve aydın bir Türk kadını ve vatan için faydalı bir insan olmaktır.

Çok sayıda başarısına rağmen, Aysel hâlâ özgür bir kadın kompleksinden muzdariptir. Kendini tamamen özgür göremediğini düşünür, çünkü bu ona yetmez derinden hissettiği şey şudur: kendini kanıtlayacağı daha çok insan vardır. Özellikle her zaman Batı'ya yönelimi olan, Aysel'i eski kafalı ve geleneksel bir kız olarak gören ilkokuldaki sınıf arkadaşı Aydın'a da kanıtlamak ister. Aysel, ölmeden önce onu aramak ve özgürlüğünden haberdar etmek ister. “Başucumdaki telefon durmadan aklıma takılıyor. Neden ille telefon edip Aydın'ı çağırmak istiyorum? "Özgür bir Türk kadını" oluşumu onunla kanıtlamadım! Yirmi beş yaşında bir delikanlı ile kanıtladım. Anlaşılan bunu bilmesini istiyorum. Böyle ise, apaçık bir öç alma özlemi içindeyim demektir. Ne ki, bazı çirkinlikler fırsatsızlıktan önlenir. Benim de fırsatım yok şimdi. Ama bazı güzellikler de fırsatsızlıktan çirkinleşir. Onunla şimdi konuşmak istiyorsam, bu belki de son anda tamamlanabilecek bir şeyi tamamlayabilmek içindir. Hiçbir şeyi tamamlayamadan ölmüş olmamak için.” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 51-52) Burada Aysel'in hayattaki amaçlardan birisi ve en önemlisi de kendisinin özgür kadın olduğunu Aydın'a kanıtlamak olduğu aşıkardır. Aysel'in özgür bir Türk kadını olduğu büyük ölçüde görünse bile o, Aydın'dan onu özgür kadın olarak tanımlamasını istemektedir. Aksi halde hiçbir şeyi tamamlamadan ölmüş olacakmış gibi düşünmektedir. Onun, kendisini bir başkasına özgür olduğunu kanıtlamak zorunda kalmasının nedenini, özgürlüğünü tam olarak kazanmadığını hissettiğini açıkça göstermektedir. Gerçekten özgür insanın, iç dünyasını özgür hissetmeli ve bunu kanıtlamaya gerek kalmasını hissetmemesi gerekir.

“Gövdesiyle birlik beyniyle de doymak" isteyenlere yetmek için kaç kişiyiz? Kaç parça olması, kaç parçaya bölünmesi gerek kadınlık zarımızın bütün okumuş erkeklerimizi doyurabilmesi için? Sonuna dek özgürleştirebilmemiz için onları ve vatanı, bir gecede kaç yatağı bölüşmemiz gerek? Bunun oranlamasını da yaptırabilir miyim öğrencilerime? Bizlere güvenip güvenemeyeceklerini anlamaları için, böyle bir oranlamaya da itebilir miyim onları? Bunun gereğini nasıl anlatabilirim onlara?” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 351-352) Kendisinin ve bütün Türk kadınlarının özgürlüğü sorunu üzerinde endişelenen Aysel, bunu çözmek için yollar aramaktadır.

Yukarıdaki pasajda, Aysel'in evlilikte aldatmayı bir tür özgürlük olarak gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü böylece kadın sadakatsizliği ile ilgili gelenek göreneklerini ve kamuoyunun bazı düşüncelerini aşmış olmaktadır. Bu bir plan dahilinde olamamasına rağmen kocasını aldatarak, istediğini yapmakta ve böylece kendini daha özgür olduğunu hisstemeye çalışmaktadır. Ona göre ki, bu modern ve Batılı bir kadın örneğinin bir sonucudur.

Aysel, intihar etmeye karar vermeden önce, kocasını aldattığı öğrenci Engin'e kısa bir mektup yazar ve içinde bir miktar para koyar: "...Enginciğim, bu parayı bildiğin o son araştırma kitabımdan aldım. Bana gerekli değil. Senin odanın biriken kira borçlarını ödeyebilirsin. İnsan olmanın bazı küçük anları vardır. Son kez onu kaçırmak istemedim. Sevgiler... Aman ne iyi! "Enginciğim"bunu okuyacak. "Ne büyük kadın!" diyecek. "Ne insan kadın!" Parayı kendisi kullanmayacak üstelik. Götürüp doğruca Parti'nin Gençlik Kolu'na yatıracak. Bundan kıvanç duyacağımı bilecek. Partimiz daha da güçlenecek. Elele tutuşup miting alanlarına koşacağız. Yanında durmamdan övünç duyacak. Yanında olduğum için övünç duyacağım. Bu değil miydi beklediğim? Böyle yücelmeyi beklerken matbaa karası eli, bileğimi büktü. Öfkeli bir homurtu işittim. Zarfı eline vermeden oldu bu. Zarfı vermeye fırsat kalmadan. Matbaanın ortasında. Beni içerde görür görmez nerdeyse üstüme çullandı. Neden acaba? Üstelik bu soruyu da şimdi, ilk soruyorum kendi kendime. Bana neden öyle davrandığını matbaadan çıktığımdan buyana hiç düşünmemiştim." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 119)Aysel henüz kendini öldürmeye karar vermemiş olsa da mektupta "son bir kez" diye yazmıştır. Buradan intiharın onun bilinçaltında var olduğu da düşünebilir. Hâlâ karar almamışken bile onun içinde böyle hisleri ve duyguları vardır.

"...Ama iyice sönmeden önce hiç değilse Engin'e karşı kendimi haklı çıkarabilirim belki de. Ya da onu haklı bulabilirim. Aynı şeydir bu belki. Fakat daha önce çözmem gereken bir şey var: "Son kez onu kaçırmak istemedim" diye yazmışım. Demek, daha notu yazarken ölmeye karar vermişim. Demek, ölmeye karar verişim onun bu davranışından ötürü değil! Demek, öyle, gurur kırılması falan gibi cıvık bir duygu yüzünden yürümedim ölüme. Birden, si- garam dudaklarımda, cıvılcılık oturduğum koltukta, az önce he- sabını gördüğüm omuzlarımı dikiyorum. Kendi gözümde yeniden güzelleşip büyüyorum. Yeniden, bana verilen bütün haklarımı giyi-

niyorum; bu haklarla yeni haklara uzanıyorum. Türkiye'nin ayrıcalıklı aydın kadını oluyorum yeniden. Ölümümü kendim seçmişim işte. Kendim için de ölüyorum...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 121) Aysel sürekli özgür olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Bu pasajda, Aysel'in özgür kadın olmak için kendisini öldürmek istediğini göstermektedir. Çünkü bu kararı kendisi vermektedir. Bu konuda ne toplumun düşüncesini merak etmekte ne de kimse için yapmaktadır.

Bu romanda, Aysel'in intihar etme kararının nedenleri olarak şunlar düşünülebilir: yalnızlık, özgürlük arzusu, hatta protesto. Topluma ve sınırları belirleyen kültür yapısına karşı protesto.

Naira Gelashvili'nin *Ayna Kırıkları* Romanın ana karakteri, çocukluğundan beri ölüm konusunu düşünmeye başlamıştır. Ölümünden sonra ne olacağını merak etmektedir, ancak intihar girişiminin nedeni farklıdır.

“Bir insanın hangi yaşta intihar etmeyi düşündüğünü bilmiyorum. O sayılmaz ki ebeveynleri veya tüm aileyi cezalandırmak için bazen günde birkaç kez kendi hayal gücünüzde ellerinizi üstüne toparlayıp, sarı ve ruhsuz şekilde ölüyü taklit ederseniz ki onların kalbi kırılabilir, çok ağlasınlar suçluluk ve pişmanlıkla dolsunlar, sana bu kadar haksız muamele yaptığı için. Bu başka bir konu. Bu intiharı düşünmek değildir. O anda tüm sorumluluğu Tanrı'ya verdiniz, aniden sizi öldürdüğünü. Ve o zaman ailenize karşı intikam almak istiyorsunuz ve ailenizin acısından zevk almak istiyorsunuz. Sonra, bir şekilde, ölümden dirileceksiniz.” (Gelaşvili, *Ayna Kırıkları*, 2018, s. 205) Bu örnek, intihar nedeninin aileyi cezalandırmak olduğunu göstermektedir.

Yükardaki örnekte çocuğun yetişme sorunu, erken yaşta çocuğun ölüm ve intihar gibi olumsuz konuları düşünmeye başlaması olarak görülmektedir. Aileden ve ebeveynlerin ilgi ve sevgi eksikliğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Aile ortamı çocuğun psikolojik ve duyuşsal gelişimi için çok önemli olduğu bilinmektedir. Bu faktörlerin eksikliği, çocuğun psikolojik ve duyuşsal olarak çocukluktan intihar fikrini zihninde barındırmasına neden olmaktadır. İntiharı onun, kendi adına bir protestosunun bir işareti olacaktır. Belli bir kısmı, bu uyarılara, onun tutumuna karşı bir tepkidir. Kendisine haksız davranıldığına ve bu konuda hiçbir şey yapamayacağından dolayı tek protesto yolu olarak intiharı görür. Böylece o, ailesinin ona karşı olan davranışlarını, ailesini ve toplumu cezalandırıyor gibi düşünmektedir.

Ana karakterin çocukluğunda pek çok kez intiharı düşündüğü bellidir. Fakat tam olarak intihar etme kararını daha sonra ki farklı bir sebep dolayısı almeaktadır. “*Ve o zaman ben hiçbir şey düşünmüyordum, ne kendimi ne de ailemi kimseyi cezalandırmak istemedim, hatta nasıl bir ölüm gibi görüneceğimi düşünmüyordum. Aniden kendimi öldürme isteği zihnime üfledi, artık çünkü hayat benim için dayanılmazdı. Çok genç değildim, on bir yaşındaydım ve yurt dışındaydım.*” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 205)

Daha sonra Rusya'da bir tatil sırasında intihara teşebbüs etmeye karar verir. Bunun nedeni babasının annesini aldatmasıdır. “...Bazen ülkeyi terk ediyorduk ve tatil için Rusya'ya gidiyorduk... Ve o şehirde, o kiralık bahçeli evde birçok kez annemi ağlarken gördüm. Annemin ağladığını görmeye alışkın değildim, bu yüzden gözyaşları beni içimden yok ediyordu. Onu hiç bu kadar yalnız, çaresiz ağlarken görmedim. Tam tersi o her zaman enerjik, çalışkan ve güçlüydü. O bizi ağlatan ve çaresiz yapan kişiydi. Neden ağladığını anlamıyordum. Ama sanırım babam gözyaşlarının sebebiydi. Bence annem kıskanıyordu ve sanırım genç Rus komşu kadını yüzünden. Ağlarken babamın anneme nasıl bağırıp bir şey inkâr ettiğini gördüm (sanırım suçlama). Tek kelimeyle aralarında bir şey vardı. Bir huzursuzluk, bir yanlış anlama zamanıydı ve her ikisi de çalışkan ve vicdanlı bir şekilde işten kazanılmış bu tatilde hangisi her zaman ayrı yaşamları nedeniyle özellikle önemliydi şimdi ona tatil diyemerdik ve anlıyorum ki annemin gözyaşlarına dayanamıyorum sanki evre yok olup kafama düşüyordu. Hatırlıyorum o kadar güçsüz oldum ki konuşamıyordum bile.” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 206-207-208) Yine burada da aile ortamının çocuk psikolojisi için çok önemli olduğu görülmektedir. Ebeveynler arasındaki çatışma, birbirine soğuk davranışı onu olumsuz etkilemektedir. Buradaki intihar, babanın aldatmasına bir cevaptır. Çünkü hiçbir şeyi değiştirememektedir. Ailedeki durumdan o kadar rahatsız olmuş ve etkilenmiştir ki, kendini öldürmeye karar vermiştir. Annesinin acısına, gözyaşlarına dayanamamakta ve yardımcı da olamamaktadır.

“...O kadar basit, o kadar sessizce bu temel karar aklıma geldi ki eğer kendime hitap etmemiş olsaydım başka birinin böyle bir ifadesine inanmazdım. Bunu da şu an hatırlatmamın sebebi bir çocuğun kendini öldürmeye ne kadar kolay karar verebileceğini unutmamaktır... Abime komşularımızla göle gittiğimi söyledim. Kendimi boğmak kolaydı, sadece biraz göle girmem gerekiyordu. Zaten yüzme

yeteneğim sadece göle girmeye yetecekti. Kararsız değildim, hiç bir şey düşünmüyordum ve acı çekmiyordum. Direkt girdim ve boğulmaya başladım. Bağırmadım ve asla bağırmazdım. Kıyıya doğru dönüp bir adamı gördüm suya girip beni kurtardı... Birkaç kez tokat attı ve suni solum yapmak üzerindeyken derin nefesimi alıp ağlamaya başladım. Ağlama kızım , ağlama canım, ağlama tatlım diye söyledi. Canım ve tatlım daha önce kimse bana söylemedi, bu sözler beni daha da duygulandı ve daha çok ağlamaya başladım.” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 208-209) Burada yazar bir şekilde okuyucuya ve topluma çocuğun psikolojisinin hassas olduğunu ve dikkat etmek gerektiğine dair mesaj vermektedir. Bir çocuk için intihara yönelmek çok kolay olduğunu vurgulamaktadır. Ailedeki huzur ve ilginin çok önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Aile üyelerinin sevgisini göstermemesi, güzel sözlerle hitap etmemiş olması, onun, ailes sevgisi ve ilgi eksikliği olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Aile üyelerinden hiç duyulmamış bu sözleri, bir yabancıdan duymak onu duygusal olarak etkileyecek ve kalbine dokunacaktır.

Sonuç olarak Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak ile Naira Gelaşvili'nin Ayna Kırıkları bu iki romanın verilen örneklerinin gözden geçirilmesi, romanlarda intihar kararı almanın motifleri olarak şunlar ortaya çıkmaktadır: yalnızlık, aile desteğinin olmaması, aile idil eksikliği, sevgi eksikliği, protesto, arzuların memnuniyetsizlik.

Bu iki romanın örneklerinden hareket ederek intiharların ortak nedeni olarak bu protestolar değerlendirilebileceğini söyleyebiliriz. Protesto amaçlı olan intihar, Naira Gelaşvili'nin Ayna Kırıkları romanında, çocukluk çağı iletişim zayıflığı, sevgi eksikliği hissinden kaynaklıdır. Bu protestonun ilk adımı olarak intihar intihara yönelmek ve böylece hoşlanmadığı her şeyle yüzleşmek ve aileyi cezalandırmaktır.

Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak romanında da çocukluktan bir temeli vardır ki yetişkinlikte kendini öldürmeye karar vermektedir. Bu aynı zamanda duygusal bir protestodur, çünkü aşk için değil yalnızlığın üstesinden gelmek için evlendiği gerçeğinin de gösterdiği gibi, çocukluk korkularını yenememiştir. Toplumun karşısına çıkmış ve asıl amacına ulaşmıştır. Yani eğitim aldığı halde toplumdan destek göremediği için bu durumu yeterli görmemiştir, aksine toplumdan uzaklaşmıştır.

Bu iki romanlarda protesto ifadesi olarak intihar vardır, sözlü ve fiziksel olarak hiçbir şeyi değiştiremediğinde, güçsüzleşmişler ve bu nedenle güçlü olduklarını kanıtlama yolu olarak intiharı görmektedirler. Ölüme kendi kendine karar verdiğinde

de itici güç bireyin kendisidir veya ona bağlıdır, böylece kendilerini özgür hissetmektedirler.

3.2.3. Batı Medeniyeti ve Gelenekler

Son yüzyılda, hem Türkiye de hem de Gürcistan da kültürel asimilasyona uğrayarak batıya doğru hareket etmeye başlamıştır. Atatürk'ün Türkiye'deki reformları Batı kültürünü özümsemeye zemin hazırlamıştır. Bu eğitim sistemi için olduğu kadar giyim kuşamı ve hatta düşünce yaşamı için de geçerlidir. Gürcistan'da Batı kültürü yavaş yavaş toplum hayatına girmeye başlamıştır.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanı ile Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* romanlarında da bu konu ele alınmaktadır.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanı Atatürk'ün inkılaplarından sonraki dönemi açıkça göstermektedir. Toplumun batıya doğru adımlarını ve karşı çıktıklarını açıkça belirtmektedir.

Ölmeye Yatmak roman, okul ve eğitim sisteminin Batılı idealleri paylaştığını ve çocukları Batılı ideallerle yetiştirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. İlkokuldan başlayarak Dünder öğretmeninin düzenlediği etkinlik, Batı fikrinin öğrencilere doğrudan tanıtılmasına hizmet etmektedir. Özellikle çocukların dans ederken el ele tutuşup dans etmesi. Oysa Türkiye'de ondan önce okul bile kız ve erkek çocuklar için ayrıydı. Öğrenciler birbirlerine dokunmaya alışkın değildiler ve yapamıyorlardı da.

Hatta Aysel etkinliğe anne babası gelmediği için bile çok sevinçlidir çünkü Aysel'in ailesi Batı ideallerini benimsemiyordu, daha çok karşıydılar. "Aysel, annesiyle babasının müsamereye gelmediklerine şimdi için için seviniyordu. Önce Başöğretmenine ve Dünder Öğretmenine karşı çok utanmıştı. Hatta kendini biraz da öksüz duymuştu. Ama şu anda özellikle babasının orada bulunmayışına seviniyordu işte. Çünkü arı olan, Kaymakam'ın oğlu Aydın, bal almak üzere menekşeye konacağı yerde, kelebek olan kendi belinden tutuvermişti yanlışlıkla. Üstelik de şaşkınlıktan dudaklarını Aysel'in yanağına kondurup, "cızz" diye sokmuştu onu." (Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*, 2014, s. 21) Burada, ailenin küçük yaşlardan itibaren çocuklara bir kızla erkek arasında herhangi bir yakınlığın kabul edilemez olduğu ideolojisini öğretilmeye çalışıldığı açıktır. Yanaktan bir öpücük, Aysel'in utancının nedeni olur.

Batı için normal olan bir durumun geleneksel bir Türk ailesi için kabul edilemez olduğu görülmektedir.

Aysel sırf eğitim alabilmek için pek çok taviz vermektedir. Eğitime devam etmek için Ankara'daki bulunan ortaokulda Ayselin kıyafetleri ve saç stili okul öğretmenler tarafından kabul edilmemiştir. Batılı ideallere hizmet eden bir okul, Aysel'in kıyafetlerinin eski moda kabul edilmesi ve alay konusu olmaktadır. Okul arkadaşları alay etmenin yanı sıra, öğretmenler de ondan "çirkin" "eski moda" kıyafetiyle" Avrupa standartlarını" karşılayamadığı için kıyafetlerini ve saç stillerini değiştirmeyi istemektedir. Aysel'in ilkokul arkadaşı Semiha'ya yazdığı mektuplardan da bu öğrenilmektedir: 1. "...Ben oraya gelince, en ağırıma giden de annemin, babamın bana başımı örttürmeleri oldu. Sana anlattığım gibi, burda benim yaşındaki kızlar, hiç başlarımızı örtmüyoruz. Sadece, okula giderken kasketlerimizi giyiyoruz. Zaten Ölmez Atamız, bizlerin uyanık ve medeni olmamızı istemiştir. Şayet beni hurdan bir öğretmenim yazın, başım örtülü olarak dolaştığımı görseydi kimbilir neler derdi? Ama gel de bunu anneme ve bilhassa babama anlat. Buraya geri göndermeyiverirler korkusuyla ben de sesimi çıkarmadım. Sana bile derdimi açamadım. Eh tabii Aydın da beni o halde görüp iyice tepeden baktı. Sanki bunu ben istemişim gibi..." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 78)

2. "...Kardeşim Semiha, sana nasıl anlatsam bilmem. Burası Ulu Atamızın bize açtığı yolda medeni bir alem. Bütün herkes kız demeden, erkek demeden orta yere çıkıp ikişer ikişer birbirlerine sarıldılar, döndüler. Bizim orda müsamerede oynadığımız oyunlardan çok daha samimi. Sen ne düşünürsün bilmem, ama bence, ben çok uygar buldum. Dünder Öğretmen'in o kadar çabalayıp da bize zorla yaptırdığı bir işin böyle artık tabii bir şey oluşu çok hoşuma gitti. Fakat eniştem, yanımıza gelip de beni birlikte dans etmeye çağıran kırmızı saçlı bir oğlanı azarlayınca, çok utandım. Ne olsa eniştem de benim yanlarında emanet olduğumu düşünüyor. Eve dönünce teyzeme, 'Babasının bana pezevenk demesini istemem tabii' dediğini duydum, ki o da haklıdır bir bakıma. Ancak sen de bilirsin ki, biz kendimizi bildikten sonra ne olacak değil mi? Biz Türk erkeklerine hep kardeşimiz gözüyle bakarız ve bakmalıyız. Onun dışında bizim kötü düşüncelerimiz olamaz ve olmamalıdır..." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 80)

3.”...Fakat Tarih öğretmenimiz Nihal Hanım’dan çok korkuyorum. Çok sert ve benim çok çirkin giyindiğimi söylüyor. Saçlarımı Garplı bir kız gibi kestirmemi, alagarson yaptırmamı istiyor. Fakat babam, bunu duymak bile istemez.” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 109-110)

Yukarıda görülen örnekler, batı medeniyetine, geleneksel Türkiye’nin nasıl karşı çıktığını ve ne kadar kabul edilemez olabileceğini göstermektedir. Geleneksel dindar ailelerin kıyafetleri bile ideallerine radikal bir şekilde karşı çıkmaktadır. Aysel’in aile tarafından başını örtmesi, ailenin herhangi bir değişikliğe karşı çıktığı gerçeğini açıkça yansıtmaktadır. Gelenek ve dini idealler bazı ailelerin Batı kültürünü benimsemesine izin vermemektedir. Çünkü Türk kültüründen, kökten farklı olmaktadır. Bu batı normları ve fikirleri okullarda ve hatta bazı ailelerde mevcut olsa da, Aysel gibi ailelerde yer edinmesi hala zordur.

Yukarıda görülen birinci örnek açıkça gösteriyor ki bu denli bir asimiliasyonun neticesi olarak artık okullarda hiç kimse başörtüsü takmıyordu ve takan sadece Ayseldi. Aysel’in başörtülü olması da kendi kararı olmadığı aşikârdır. Aysel okuldaki akranları gibi, Batı medeniyetiyle giden öğrencilerden biri olmak istiyordu. Ancak aile gelenekleri bununla çelişiyordu. Aysel’in bu durumda başörtüsü onun için bir maskedir. O, sanki aile tarafından belirlenen kuralları da benimsiyormuş gibi davranıyor, fakat gerçekte bu onun isteği değildir. Öyle görülüyor ki, anne babasına itaat etmek, onları tatmin etmek için başörtüsü takmaktaydı ki eğitim hakkını elinden almasınlar. Aysel’in Batı fikirlerini benimsediği açıktır, ancak Ataurk’ün Türk kadını olmak istediği gibi, gelecekte eğitim alabilmek ve özgür bir kadın olabilmek için ailesiyle birlikte taviz vermesi gerekmektedir.

İkinci örnek, Aysel’in Batı’ya bakışını açıkça göstermektedir. Dünder Öğretmenin etkinliğinde yeni ve kabul edilemez olan şey erkek ve kızların beraber dans etmesi burada normal bir olay olarak kabul edilir. Aysel Batı kültürünü seviyor ve benimsemek istiyor fakat ailesi tarafından engelleniyor. Her ne kadar bir kızın ve bir erkeğin sadece ve sadece arkadaş olabileceğini tam olarak inansa da bir kız ve erkek arasındaki arkadaşlık, aile üyeleri için kabul edilemezdir. Evde olmasa da amcası bile Aysel’in erkekle dans etmeye karşı çıkıyor çünkü bunun Aysel’in ailesini rahatsız edeceğini biliyor. Bu örnek, Aysel’in tutum ve davranışlarının kendisinden

gelmediğini, aksine aile tarafından kontrol edildiğini ve aile kurallarına göre hareket etmeye çalıştığını açıkça göstermektedir.

Üçüncü örnek ise, Aysel'in okul kriterlerini karşılamadığını açıkça ortaya koymaktadır. Kıyafeti, saç stili, okulda batı ideolojisini tanıtmaya çalışan öğretmenlerini rahatsız ediyor. Ve fikirlerini açıkça ifade etmekten çekinmezlerdi. Ayrıca Aysel'den saç tarzını değiştirmeye teşvik etmekte. Uzun saçları okul için kabul edilemez ve eski moda olarak görülmektedir, fakat aile için tam tersine kısa saç ve batı tarsi giyim kabul edilemezdir. Bu durumda Aysel bir ikileme karşı karşıya kalır, ancak ailesiyle açıkça yüzleşemez, çünkü eğitimi onlara bağlıdır.

Aysel örneğiyle roman, o dönemdeki Türkiye gerçekliğini de ortaya koymaktadır, yeni neslin batı medeniyetinin temsilcisi olma arzusuna rağmen aile ve ebeveynler bunu engellemektedir. Romanın bir sonraki karakteri Aydın, batıya olan hareketi dikkate almak açısından önemlidir. Ailesi Batı kültürünü benimseyen, Aydın'ın gözünden Ayşe geleneksel ve geri kalmış bir kız olarak görülmektedir.

Aysel, Aydın tarafından şu şekilde karakterize edilmiştir: 1. “...Öyle utangaç da bir kız ki, her şeye hemen yüzü kızarır... Zavallı Aysel! O, hiç Ulu Önderimizin istediği gibi bir Türk kızı olamayacak bana kalırsa. Muaşeret dersimizde öğretmen anlattı: Avrupa'da kızlar erkeklerle rahat rahat arkadaşlık ederlermiş. Ben bunu zaten duymuştum. Ama bizim basit kızlarla arkadaşlık edilir mi? (Hoş etsek de öğretmenlerimiz kızar.) Aysel'e bir ders sormak istesen kıpkırmızı kesilirdi. Öğretmenimiz dedi ki, ilerde, daha büyüyünce bizim de kız arkadaşlarımız olacakmış. Biz, onlara birer kardeş gözüyle bakarsak, onlar da bize birer kardeş gözüyle bakarlarmış. Elele, yanyana memleketimizi uygar milletler seviyesine çıkarabilirmişiz. Öğretmenimizin bu sözleri çok hoşuma gitti. Ben de dünkü tatil günümüzde halama misafir gelen bir hanımın bizim yaşlarımızdaki kızına, “Kardeşim, benimle arkadaş olur musunuz?” dedim. Kız da ağlaya ağlaya beni annesine şikâyet etti. Gel de bizim memleketin kızlarıyla arkadaşlık et. Ama belki daha büyümeyi beklemeliyim. Acele etmemeliyim...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 43-44)

2. “...Hep başı örtülü geziyor ve karşıdan bir erkek arkadaşını görse, yolunu değiştiriyor. Bir seferinde çarşı başında burun buruna gelmiştik. Acele bir selam verdi ve kıpkırmızı kesildi. Bir Atatürk çocuğu olarak hiç hoş görmedim bu hallerini.

Kadınlarımız tam Batılı olmadıktan sonra Türkiye'mizi muasır medeniyet seviyesine çıkarmak çok güç.” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 85)

3. “Fransız Match ve Vue mecmuaları, memleketimize ait çok güzel resimler basmışlar. Çok güzel yazılar yazmışlar. Mösyö Maurin bize gösterdi. Birer Türk olarak çok gurur duyduk. Fakat resimlerden birinde bir erkekle başları örtülü on kız görülüyor. Resmin altına da "Eleves du Conservatoire de Musique" (Musiki Konservatuvarı Talebeleri demek oluyor) diye yazmışlar. Modern Türkiyemizde bütün talebelerin böyle başı örtülü olduğunu sanıyorlar galiba ecebiler. Ne yanlışlık! İşte Aysel gibi kızlarımızın yüzünden Garp dünyasında böyle tanınıyoruz. Buna çok canım sıkıldı. Mösyö Maurin bir mektup yazıp bu yanlışlığı düzeltireceğini söylüyor. Doğrusu bu muallimimiz biz Türkleri çok seviyor. Ben de buna seviniyorum tabii.” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 89)

Aysel ve Aydın karakterlerinin tutumları ilginç bir şekilde eski geleneklerin ve batı medeniyetinin bir etkileşimi olarak iç içe geçmiştir, ancak Aysel için mesele hicabı takmasının ve uzun saçların özgür bir seçimi olmadığı, ancak eğitim hakkını korumak zorunda kaldığı için yaptığı unutulmamalıdır. Eğitim almak zaten Aysel için batı medeniyete yaklaşma anlamına gelmektedir, bu nedenle eğitim alma amacını hicabı ve uzun bir saç taşıma yoluyla gizlemektedir.

Birinci ve ikinci örneklerde Aydın'ın gözüyle Aysel utangaçtır ve Aydın utangaçlığını Batı ideallerine uygun bulmamaktadır. Aysel'i, bu tür davranışları için bile zavallı olduğunu düşünmekte ve asla bir Atatürk kızına yakışacak kişi olamayacağına inanmaktadır. Burada Aydın'ın Batı ideallerini tamamen benimsediği ve geleneksel bakış açısını tamamen reddettiği açıktır. İkinci ve üçüncü örneklerde Aydın tarafından Aysel'in başörtü takmasının ne kadar uygunsuz ve hatalı gördüğünü açıkça göstermektedir. Batı kültürüne uygun olmayan bir başörtü. Hatta Aysel'i başörtülü olduğu için azarlıyordu. Çünkü onun gibi kızların varlığı Batıdakilerin Türkiye algısını değiştiriyordu.

Roman, geleneksel ve dini görüşlerin bile batı ideolojisinin savunucusu için kabul edilemez olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Aydın, Batılılığa sadece kıyafetlere, saç stiline değil, aynı zamanda davranışa da inanmaktadır. Batılı kadınlar özgürdür ve cinsiyetler arasında ayırım yapılmamaktadır. Burada, cinsiyet sorununun yavaşça çözüldüğü açıktır, Batı kültürünün takipçileri olan kadın ve erkekler arasında

ayrım yapılmaz, ancak geleneksel bir ailede büyüyen çocuklar için tüm kuralları bir kerede reddetmek çok zor olmaktadır. Aysel'in bu durumu, aslında gelenekleri takip etme arzusu değil, ailesine itaat etmektir.

Aysel, arkadaşı Semiha'yı mektupta şöyle anlatır: "...Yine yardım için buradaki Halkevi'nde piyes ve konserler tertip ediliyormuş. Adı Vatan ve Vazife olan piyesteki bir okul- lu küçük kız için Melahat Öğretmen benim rol almamı istedi. Ordan biliyorum. Ne yazık ki ben bu rolü alamayacağım. Ne kadar utangaç olduğumu bilirsin. Hadi vatan ve vazife uğruna utangaçlığımı yenmeye çalışsam bile, başta ahim, hurda ne teyzem, ne eniştem beni bu piyese çıkarttırmazlar. Melahat Öğretmen'in beyi de öğretmenmiş. Piyesi de o hazırlıyormuş... Fakat Melahat Öğretmen niye beni seçti bilmiyorum. Bizim sınıfta dolu memur kızı var hâlbuki. Duyduğuma göre, piyesteki kız, bir köylü kızı olacaktı. Başta öğretmenlerim olduğu halde, okulda beni hala köylü görmelerine elbette üzülüyorum. Herkesin önlükleri dizinin üstünde, benimki dizimin altında. Herkesin saçları kısa, benimki hala bildiğin gibi iki örgü. Eh, beni köylü görmelerinde, bir yanda da haksız değiller doğrusu. Fakat neden? Övünmek için söylemiyorum tabii, ama biz de köylü değiliz ki... Tarlada tabanda çalışan insanlar mıyız? Ben, bizim evde hizmet gören köy kadınlarını hiç aşağı görmediğim halde, hurda beni küçük görmelerine ne demeli? Bir de buna babamın durumu eklenirse ..."

(Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 97-98)

Yukarıdaki örnekte Aysel'in Batılı ve Atatürk kızına yaraşır olmak arzusunun olduğunu görülmektedir. Ayselin, saçlarının ve kıyafetlerinin diğer öğrencilerden farklı olmasından mutlu olmadığı görülmektedir. Bu durumu onu çok rahatsız etmektedir, çünkü okulda hâlâ geri kalmış bir köylü kızı olarak kabul edilmektedir. Aysel'in kıyafetleri nedeniyle okulda alay konusu olduğu açıktır. Ancak gelecekte eğitim yoluyla özgürlük kazanması için buna katlanmak zorunda kalmıştır. Aysel'in örneği, okulun Batı'nın ideallerini yaymaya hizmet ettiğini ve bu idealleri benimsemelerini ve asimile etmenin bir yolu olduğu bellidir, okul topluluğundan dışlandığını da açıkça ortaya koymaktadır.

Aydın'a ve özellikle aile üyelerine dönersek, Aydın'ın ailesinin Batılı ailesi ideali olduğunu, Ayselin ailesinin ise geleneksel Türk ailesi olduğu görülmektedir. "...Sevil'in yengesini işte o romandaki çamaşırıcı kadına benzetiyordu Aydın. Yine de Batılı çamaşırıcı kadınların kendi ülkesindeki en soylu hanımefendilerden daha ince

olduklarına inanıyordu. Babası, kaptan enişte, halası, Sevil, Sevil'in amcası ve yengesi. İşte böyle, birlikte olmaktan pek de utanç duyulmayacak, tam tersine belki de övünülecek bir grup, Büyükada'ya, Tilla'ya çay içmeye gittiler. Alman yenge göğsü, kolları açık, çok renkli bir rop içindeydi. Saçlarını kıvırmıştı. Sevil tam bir papatyaydı işte. Beyaz organzeler içinde ve hepsi Almanya'dan getirilmiş: Diz altına uzanan çorapları dâhil, üstünde ne varsa hepsi Batı'dan. Ancak bacaklarının biraz fazla kalınlığı ve kırmızılığı bu, diz altına uzanan çoraplara azıcık tozluk görünümü veriyor, organzenin uçucu- luğuna aykırı düşüyordu, ama olsun. Türk kızları bugünler soğan kabuğu ile boyanmış amerikanbezi giyiniyorlardı. İnsan, hep aynı bezi benzetmeli renkler içinde görmekten bıkiyordu...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 126)

Yazar, Aydın karakteriyle Türkiye'nin geleneksel görünümünü ve Batı'nın özelliklerini tasvir etmiştir. Gelenekleri izleyen kadınlar söz konusu olduğunda, bir kadın uzun saçları olur, genellikle bir kadının vücudunu tamamen kaplayan uzun giysiler giyer. Tıpkı Aysel gibi. Ve Aydın ile Sevil'in aile üyeleri Batı'nın bir örneğidir. Özellikle, kıyafetleri Batı'nın yüzünü açıkça tasvir eden de Sevil'in Alman yengesidir, özgür, açık kıyafetleriyle Aydın, Sevil'in yengesini çamaşırıcı kadına benzetse bile Özgür karakteri ve giyim kuşama Aydın'ın gözlerinde onu Türk soylu kadının üstüne koymaktadır. Aydın, Batı medeniyetini takip eden biri olarak, Türk kızlarının kıyafetlerinin tarzına ve zevkini beğenmemektedir.

Aydın cahilliği Avrupa standartlarına göre Türk kadınlarının okul ve üniversiteden mezun olduktan sonra değil, toplumda özgürce faaliyet göstermelerinin kısıtlanması olarak tanımlamaktadır.

Aydın Aysel: “...ya sen. Korkarsın. Bizim cahil kızlar hep korkak olurlar zaten!" dedim. "Biz de böyle erkek erkeğe dans edip gezeriz artık...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 181)

“...Köylü geldin, köylü gideceksin. Tam bir Batılı kız olsan kendinden korkmazdın... Senin bir çaya bile gelmemen, kendine güvenin olmadığını gösterir bir kere...” diyor. (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 368)

Görüldüğü gibi, Aydın, Aysel'in üniversiteye gitmesine rağmen, onu kırsal, geri kalmış bir kız olarak görmektedir. Buradan anlaşılıyor ki, Aysel'in eğitimi, fikrini

değiştirmedikçe ve daha özgür düşünceye gelmedikçe batı medeniyetini çok yakından takip edenler için de bir anlam ifade etmemiştir.

Burada Aysel'in ağabeyi İlhan'ın batıya yönelimi konusundaki tavrı da göz önünde bulundurulmalıdır. İlhan kendi eğitimini önemli görse de kadın eğitiminin tamamen gereksiz olduğunu düşünmüş ve hatta bu konuda Aysel'e karşı çıkmıştır“...Hiçbir şeyle ilgilenmiyorsanız neden okudunuz peki? Neden okumak istiyorsunuz? Kızlar bile okuyor... Bu da yeni moda işte! Kızlar okuyormuş...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 162)

İlhan aynı zamanda gelenek ve görenekleri takip eden, bir aile ve insan örneğidir. İlhan gece gündüz Türk türkülerini yüksek sesle dinlemektedir ki ailedekiler de dinlesinler. “...İlhan, dans edenlerin birer ahlaksız olduğunu, üstelik de Türklüklerini unuttuklarını yineler...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 153) Aysel'in ailesi, görüldüğü gibi, bir ağabeyi de dahil olmak üzere geleneklerin takipçisidir. Aile ne kadar etkili olursa olsun, Aysel'in gizlice Batı müziğini dinlediğı ve Batı edebiyatını okuduğı doğrudur. Aysel gizlice Abisi evde olmadığında Beethoven, Çaykovski hayranı olmaya devam etmektedir.

Aysel'in Batı edebiyatı okumasına ağabeyi karşı çıkmaktadır: “...Geçen gece odamda Shakespeare'in Romeo ve Juliette piyesini okurken abim tarafından yakalandım. Bunu da bana Sabahat Öğretmen vermişti. Yırtacak diye çok korktum. Beni bir dolu azarladıktan sonra, kitabı başıma fırlatıp gitti. Sözde ben, böyle balkon sefaları anlatan yabancı kitapları okuya okuya, züppe oluyormuşum...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 191)Türkiye'nin geleneklerle dolu yüzü Aysel'in erkek kardeşi örneğinde görülebilmektedir. Aydın, züppeliğı eski kültürün bir devamı olarak görüyorsa, İlhan örneğı ona züppeliğın bu Batı kültürü olduğunu göstermektedir. İlhan için Türkçe dışında edebiyat ve şarkıyı övmesi anlaşılmaz ve kabul edilemezdir.

Hatta Aysel'in ağabeyinin eğitim hakkındaki görüşü, geleneksel olarak ataerkil bir ailede bir kadının eğitiminin hiçbir değeri olmadığını göstermektedir. İlhan Aysel'e: “...Niye okuyorsun bir kere sen? Kadın kısmına okumak nerden çıkmış? Anandan mı gördün, ninenden mi? Yarın lise bitince bir de üniversiteye gitmeyi düşünüyorsan, nah gidersin! Babam bıraksa, ben bırak- mam. Oralarda okuyan kızların ne mal olduğunu şimdi çok iyi biliyorum ben. Üniversite öğrencisi adı altında bir yığın yırtık orospu!..” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 212-213) İlhan için eğitimin

Batı'dan geldiği kabul edilmekte, dolayısıyla Batılı olan ve geleneğe uymayan şeyler kabul edilemez ve düzensiz kabul edilmektedir.

Romanda ayrıca Aysel'in arkadaşı Behire'den, erkekle yürüdüğü için Aysel'i azarladığı bir mektup da dikkate değerdir. "...Yolda oğlanlarla dolaştığını öğrenince de sana kızdım doğru- su. Dolaştığın kimse Aydın yahut başka kim olursa olsun, doğru değil. Yakışık almaz. İstikbalde sana da namuslu bir hayat temenni eder, selamları- mı bildiririm Aysel..." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 289) Batılı bir kadının özellikleri ve geleneksel bir Türk kadınının görüş ayrılığı bu örnekte çok iyi gösterilmiştir. Aysel Batıya doğru ilerlemektedir, erkekleri kardeş olarak görmekte ve onlarla arkadaşlığı Batıda olduğu gibi onun için normaldir. Ancak etrafı yalnızca toplumun dayattığı geleneksel kültür ve normlarla çevrili biri olarak Behire ve bu tür kişiler için bunların hepsi kabul edilemez ve bir kadın için uygun değildir, hatta ahlaksızlık olarak da görülmektedir.

Yukarıdaki örnekler Ölmeye Yatmak romanında Türkiye Cumhuriyeti dönemini açıkça göstermektedir. Toplum reformları nasıl benimsediğini göstermektedir. Romanda geleneksel ve modern bir aile karşılaştırıldığı görülmektedir.

Ölmeye Yatmak romanındaki örneklerden yola çıkarak, geleneksel Türkiye'de dinin etkisi altında Batı kültürünü kolayca kabul etmenin zor olduğunu anlaşılmaktadır. Batı kültürü, Türk geleneklerinden kökten farklıdır. Çok açıktır ki toplumda Batının reformlarını ve ideallerini tam olarak destekleyen bir kısım da vardır, bu toplumun bir kısmı da eğitim sistemi tarafından desteklenmektedir. İkinci kısım, gelenekleri reddetmeyi ve batı kültürünü benimsemeyi kabul edilemez bulan geleneklerin takipçileridir. Kitap, reformların kadınların durumunu iyileştirmeye yardımcı olduğunu açıkça göstermektedir, ancak Aysel örneği, tüm bunların başarılmasının eğitim ve özgürlük için savaşımayanların değil, güçlü ve militan kadınların payı olduğunu açıkça göstermektedir.

Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak romanında olduğu gibi Naira Gelaşvili'nin Ayna Kırıkları romanında da Avrupa değerlerine doğru hareket aktif olarak görülmektedir. Ancak Adalet Ağaoğlu'nun romanından farklı olarak buradaki ana karakter Avrupa değerlerini kucaklıyor çünkü okul ve aile tüm bunları yasaklamıştır.

Naira Gelaşvili'nin romanındaki dönem, Gürcistan'ın SSCB'ye bağlı olduğu dönemdir. Sovyet sistemi, yasakları ve kuralları ile ayırt edilmektedir. Bu yasaklar yeni nesilde bir protesto duygusu yaratmaktaydı. Naira Gelaşvili'nin romanının ana karakteri, tüm yasaklara karşı çıkan ve tam tersine, okul ve aile tarafından kendilerine yasaklanmış olanı arzulayan kısımdır.

Roman, okulun yeni ve batılı her şeye karşı olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Okulda Sovyet ideolojisi ve kuralları geçerlidir. Batı kültürü okul için kabul edilemez. “...Bir tarafta okul müdürü, öğretim kadrosu, öncülerin başı, sınıf öğretmeni, öğretmenlerin geri kalanı, Lenin-Stalin, Kruşçev-Mzhavanadze, ebeveynler, akrabalar, Tamades, Tsurtavel-Rustaveli: Şuşanik- Varsken, Rostevan-Avtandil, Ağmaşenebeli David, Mzetamze Tamari, Dimitri, Ketevan, İlia, Tamro, Otaran'ın dul eşi, hatta Kako! Akaki onun Çonguri ile ve yeni karakterlerle: Matrosov-Morozov-Kosmodemyanskaya, Rukhadze Zoya, Kaptan Buhaidze ve diğerleri. Kısacası, Gürcistan'ın eziyet edilen tarihinde ya da Sovyetler Birliği'nin kahramanca, vatansever hareketlere ortaya çıkan ve şu anda ailenin, okulun ya da eyalet hükûmetinin başında olan ve bir “sistem” yaratanlar. Diğer tarafta çok küçük bir grup vardı: ben, birkaç arkadaşım, Ray Charles ve Elvis Presley. Tabii ki, güçlerin dağıtması dengeli değildi ve bizim kaybetmemizi sağlıyordu ama daha saçma şuydu ki Rustaveli, İlia, Vazha ve diğerlerinin, yani geçmişin gerçek bir isyancılar, düşmanlarımızın saflarına yerleştirilmesi açıkçası bu bir zorluluktur. Açıkçası bu onlardan çok çirkin bir demagojiydi, Ama iyi çalışıyordu: Çünkü okul müdürü, başöğretmen, danışmanlar, veliler onları sevdirmeyi çalışmıyorlardı, onları sevmeyi zorlanıyorlardı. Onların bilgisine, övgüsüne, yani kültürüne emrediyorlardı - bize ilham veriyorlardı. Böylece bütün yazarların işi kötüye gidiyordu. Onlar İstemeyerek aile, okul, devlet hükûmeti ve sosyalist asalet ideolojisinde ana silah oldular, anti-ideolojik isyanla mücadele karşı...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 214-215)

Yukarıdaki örnek açıkça gösteriyor ki okulun kendi standartları vardır, öğrencileri sistem tarafından tanınan kişilere ve halk figürlerini sevmeye zorlanmaktadır. Okul, geleneksel ve yerleşik normları sevmeyi öğretmektedir. Ancak romanın ana karakteri okulun kriterleriyle çelişse de, yine de geleneksel olanı reddetmediğine dikkat edilmelidir. Sevgisi onu zorlayan bazı tanınmış şahsiyetlerden ve yazarlardan nefret ettirmiyor. Aksine, okulun bu tavrı nedeniyle bu kişilerin de

onlara karşı sıraya girmesi yürek burkan bir durumdur. Geleneksel edebiyata veya kurallara bile, onları sevmediği için karşı çıkmamakta, aksine tüm bunlara karşı çıkmakta, çünkü öğretmenler onlara ister istemez zorla sevdirmeye çalışmaktadır. Zorlama, saygı duyabilecek kişilerin de reddedilmesine yol açmaktadır.

“...Bu isyanları biz yönetiyorduk ben ve benim arkadaşlar, Rey ve isyancı Presley ile. Ve bizim isyanımızın en güzel tarafı biz sisteme karşı savaşa çıkmıyorduk hayır biz istediğimiz gibi yaşamağa doğru gidiyorduk. Kimse bizi bir şey yapmaya zorlayamazdı. Bizim suçumuz değildi ki ebeveynlerimizin ve öğretmenlerimizin isteği biz onların isteklerin istemesiydi...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 215) Bu örnekte var olan kural ve geleneklerle çelişmediklerini, aksine kimi sevip kimi sevmeyecekleri konusunda kendi kararlarını vermek istediklerini bir kez daha görülmektedir. Bu konuda özgürlük kazanmak istiyorlar. Bu yüzden her zaman yasak olan şeyler için çaba sarfederek, özgür olduklarını kanıtlamak istemektedirler.

Kendileri için kararlar alan ve dolayısıyla onları özgür düşünce hakkından, seçme hakkından mahrum eden bir sisteme karşı oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu çekişmede, herhangi bir Gürcü edebiyatını veya Gürcü halk figürünü müttefik olarak değerlendiremezler, çünkü onlar da muhalifler arasındaydı, okul onları övmeye zorlamaktadır. Bu yüzden rakiplerin saflarında yer almayan kişiler onların ruhlarına yaklaşır. Bu tür kişilikler, okul ve sistem tarafından reddedilen Batılı şarkıcılarıdır, çünkü onları dinleyerek içsel olarak özgür görünmekteydiler

1.”...Bu dönem “Nachos’un” (saç şekli), “Padiubka’nın”(dibin alt kısmı),Charleston’un ve Twist’in dönemi arkadaşlar! Daha doğrusu Charleston’un ve Twist’in başlangıç dönemi (Tabii ki burda ,Sovyet Gürcüstan’da) Blues uzun zamandır var ve Rok müziğin güneşi sonsuza dek parlayacaktı...Söylemek zorunda olduğumuz şey, rakiplerin tüm enerjisinin “Nacho’nun”, “Padiubka’nın” ve benzerleriyle , yani moda karşı savaşıyorlardı. Savaşın bir sebepten biri bizim ayak dizleriydi. Onlar dizlerimizin elbiseyle kapatılması istiyorlardı bizim için ise onu göstermeksiz yürümek inanılmazdı. Kisacası moda uzun etekleri yasaklıyordu okul ise kısa...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 215-216)

2.”...Biz sonsuza dek mülteci ve gücenmiştik Rey ile Elvis ile kilitlenirdik ve gözü kapalı Yıkıcı ritime ve çığlığa katılıyorduk. Onlar bizim yerine bağırıyorlardı. Bizim yerimde, bize istediği gibi yaşatıyorlardı bize hegemonlar. Onların sesi –bizim

yanlızlığı, yüzyılın yıkılışı ve isyanı içeriyordu. Presley'in sesi tüm prangaları kırmak istiyordu: İkiyüzlülük, sahtelik, örtülü şiddeti. Okuldaki verdiği öğütlere kulak asmiyorduk diyemem, kulak asıyorduk beynimize kadar gidiyordu ama beynimizi algılayamıyordu... Rey Charles ve Elvis Presley'ye gelince, onlar komploduydılar ve bu nedenle okul terörü onlara geçmiyordu, tek aile içi baskının tek kurbanları onlardı.İşten döndükten sonra eğer onlar bizidinlerken yakalanırdılar, zorla bulduğumuz müzik plakamızı alıp özgürlük ritmilerimizi donduruyorlardı...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 217-218)

Yukarıdaki ilk örnek, batı kültürünün Sovyetler Birliği'ne yeni girdiği dönem olduğunu açıkça göstermektedir. Yeni saç stili, kısa elbiseler, batılı müzik. Yeni nesli çeken şey buydu ve onlar da bu modayı takip etmek istiyorlardı. Ancak okul Batı kültürüne karşıydı. Öğretmenler ve okul müdürü, öğrencilerin yeni modaları takip etmelerini sıkı bir şekilde kontrol edip yasaklamaktadır. Moda derslerinin ardından müdürlük ofisinde onur ve öz saygı dersleri verilmekteydi. Okul, gençliğinin görevi yeni eğilimleri özümsemek değil, mevcut geleneksel ve Gürcü kreasyonlarını korumak olduğuna inanıyordu.

İkinci örnekte de gerçeklikten, bu zorlamalardan ve okulun onları benimsemeye zorladığı rutinden hayattan kaçmaya çalıştıklarını görüyoruz. Okula doğrudan karşı çıkmazlarsa, batı müziğinin ezgilerini gizlice dinleyerek kısa bir süreliğine de olsa okul ve aile yasaklarından kurtulmuş gibi hissetmekte. Batı müziğinin melodileri bunun yerine okul ve kurallar için savaşıyor gibiydi. Aynı zamanda Okul ve aile onların arzularını paylaşmazlar, onlara mutluluk, özgürlük veren, zevk aldığımız şeyleri sevmezler. Böylece kendilerini yalnız, dışlanmış hissederek ve bu yalnızlık Batı müzik ezgilerinde öldürülmektedir. Aşikârdır ki tüm bunları okulla doğrudan yüzleşemedikleri, okulun tavsiyelerini dinledikleri ama bunu dikkate almadıkları halde yapmaktadırlar. Bu kadar öğüt almaları onlar için son derece yorucudur. Genç ruh, özgürlük istemekte ve bu özgürlükte batı kültüründedir.

Burada, aktarma şekli yanlış veya zorlama ise de, bir kişiye bazen yakın bir şeyin, uzak ve yabancı olabileceği de açıktır. Ve tam tersi uzak ve yabancı olan daha yakın olmaktır, çünkü onu kimse zorlatamaz. Romanda kabul edilemez ve genç kuşağa yabancı olan Gürcü geleneksel yaratıcılığı bunun bir örneğidir. Çünkü aktarma şekli

zorlatmadır. Ve daha uzak olan Batı kültürü de onlara yakın gelmekte, çünkü okul onu eski nesil ile kabul etmemekte, aksine yasaklamaktadır.

Batı müziği, kıyafetleri ve saç stiline yanı sıra romanda özgürlük arayan ana karakter ve arkadaşlarının gözünde özgürlüğe giden ikinci büyük etken kilisedir. Burada Sovyetler Birliği'nin tüm dinleri yasakladığını da belirtmek gerekir. Sovyet sistemi dine karşı çıkmıştır. Onu okullarda ve ailelerde ateist ideolojiye teşvik etmektedir. Sovyet yetkilileri, dindar, kiliseye giden insanı kabul etmemekteydi, çünkü rejim kurallarına göre Sovyet adamının ateist, Tanrıya inanmayan olması gerekiyordu. Sovyetler Birliği'ne göre Sovyet partisi hem bir tanrı hem de bir türbe olacaktı. Bu yüzden dine karşı özellikle acımasızca bir mücadele ilan edilmiş ve Sovyetler Birliği'ne bağlı olan ülkelerde yaygın olarak din karşıtı bir kampanya başlatılmıştır. Sovyet eğitim sistemi, Tanrı'nın var olma olasılığını yasaklamaktaydı. Okul, öğrencilere Tanrı'nın yokluğunu öğretip kategorik olarak kiliseye gidilmesini ve haçın taşınmasını yasaklamaktaydı.

Roman, okulun dini yasakladığı dönemi açıkça göstermektedir. Romandaki ana karakter arkadaşlarıyla kiliseye gitmeyi arzulamaktadır, çünkü okul bunu yasaklamıştır. "...Kiliseye gittik çünkü okulda ve çoğunluk ailesinde tamamen ihmal edilmişti. Örneğin, öğretmenimiz genel olarak dine ve dine ilgili tüm oluşumlara tek bir kolektif ve evrensel ifade atıfta bulunuyordu: büyü, ikonlar ve İsa'lar... İsa'ya ne kadar çok baskıya ve hor görürlerse, onun evine daha da gitmek gerektiğimi hissediyordum..." (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 222)

Yukarıdaki örnekte, ana karakter ile onun arkadaşlarının sistem tarafından yasaklanmış olan her şeyi yapmak istediklerini bir kez daha göstermektedir. Sistem ve okul için kabul edilmeyen bir kilise, onların sığınağı olarak kabul edilir. Hz. İsa da kendileri kadar özgür bireyler gibi toplumdan dışlanmıştır. Bu yüzden Hz. İsa'yı kendileriymiş gibi görüyorlar ve bu yüzden de kiliseye gizlice gidiyorlardı.

Okul ve aile din sevgisini yasakladığı için onların dini inançlarının olmadığını burada belirtilmesi gerekmektedir. Açıktır ki kiliseye gitmek bir protesto duygusundan ve yasak olanla ilgilenmekten kaynaklanıyor. Aynı zamanda roman, genel olarak ergenlerin, özgürlüğü arzulayan, sevmeye ve kendileri için seçmeye zorlanmadıkları şeylere yakın hisseden ergenlerin psikolojisini de göstermektedir.

Okulda Elvis Presley müziği dinlerken yakalanan gençlerin ve ailelerinin çağrılması da önemli bir durumdur. Başöğretmen ayrıca boyunlarına taktıkları haçları da öğrencilerin boynundan çıkararak ebeveynlere bir suç olarak sunmaktadır. Unutulmamalıdır ki, sistem kiliseye gidecek aileleri cezalandırmakta, psikolojik baskı yapmaktadır. Ve bu nedenle de ailelerin ister istemez dinden vazgeçmek zorunda kaldığı da ortaya çıkmaktadır. Başöğretmen ve müdür velilere, öğrencilerin medeniyet tarafından bir kenara atıldıklarını ve kültüre dokunmadıklarını bildirir. Bununla öğretmen, öğrencilerin okula itaat etmemesi durumunda Batı kültürünün hiçbir anlam ifade etmediğini belirtmektedir. Okula ve yaşlılara itaatsizlik, onları eski neslin gözünde kültürsüz kişilikler olarak resmetmektedir. Burada, eski neslin körü körüne itaat gerektirdiği ve itaatsizlik durumunda onların kültürsüz olarak kabul edildiği düşünülmektedir

Başöğretmen, yetişkinlerin dinlediği Elvis Presleynin müziğini açar açmaz velilerin ellerini kulaklarının götürdüğünü ve elleriyle kulaklarını kapatmaya başladığını, ancak ana karakter olan velilerin ayaklarının istemsizce ritimleri nasıl takip ettiğini fark eder. (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 237)Bu, yasakların eski nesil için bile keyifli olabileceğini ve asıl sorunun, tüm bunları yasaklayan sistemde olduğunu kanıtlamaktadır.

“Aferin Presley! Bravo! Bu senin en büyük galibiyetindi. Savaştan ve Stalin'den, ataerkil-anaerkil, muhafazakâr, işkence görmüş ve hırpalanmış Sovyet ayaklarının sıçrayışıdır. Maalesef duymadığın gerçek zaferindi Elvis.” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 238)Ebeveynlerin müzik ritmine ayakla eşlik etmesini, onların gençlerin görüşlerini belli bir düzeyde benimsediğini göstermektedir ancak Batı kültürünün sevgisini ve asimilasyonunu yasaklayan sistemin dayattığı yasalara ve kurallara da uymak zorunda kalmak gerektiği de açıktır. Görünen o dur ki, sistemin sadece yetişkinleri değil, toplumun tamamını yönetmek ve onları özgür seçimden mahrum bıraktığıdır.

Romanın ana karakter ile onun arkadaşları için özgürlüğe ve medeniyete giden bir sonraki yol kahvehaneydi. “...Kahvehane, medeniyet ve modernliğe giden yolda büyük bir adımdı çünkü başkentinde tek bir yerde bulabilirdin. Orada gerçek siyah kahvesi yani Türk kahvesi demlenirdi... Beni oraya gitme sebepim kahvenin sevmesi olduğunu düşünmeyin. Aksine, kahve ailelerimize hiç sokulmadı ve bu nedenle, o

yüzden onun yabancılığı büyüleyiciydi, esasen ataerkil dünya medeniyetten izole eden şehrinde yeni ayak uyduruyordu ve gururla ağır boynuzlarla yarışmaya hazırdı. Bu kahvenin adının yakın komşumuz Türkiye ile ilgili olduğu doğrudur ve bu nedenle bize Avrupa'dan daha yakın olmalıydı, ancak şimdi Avrupa'nın bile sembolü olduğu halde, bizim için yabancı bir şeydi, o bize rahatlığın, konforun ve medeniyetin ayrılmaz özelliği idi ve bizi çağırıyordu...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 224-225)

Ayrıca gördüğü üzere kahvehaneye gitmekte aile üyelerine yönelik bir protesto olarak görünmektedir. Ebeveynler kahve içmeyi ve onlar için kahve içmeyi kabul etemezlerdi, romanın ana karakteri de, onlara karşı çıkmak için kahvehaneye gitmektedir. Kahve, medeniyetin, konforun, Batı'ya taşınmanın bir özelliği olarak kabul edilirdi.

“...İtiraf etmeliyim ki, “Kara Kahve”deki sosyal yardım derslerimiz tamamen çöktü. Bir keresinde, zaten doğrudan pencerede bir masada oturmaya cesaret ettik, neredeyse sokakta oturuyorduk. Zaten tanıdık insanlarla doluydu. Aniden bir kadının soğuk çığılığı sokaktan geldi ve asfaltta iki ağır çanta düştü: Anne! Gözlerim ne görüyor! Burada ne istiyorsun kız? Bunun için kan ve safra döktüm, gömüldüm seni. Buraya dolaşan bir kızı kim alacak karısı olarak?...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 233) Kahvehane, toplum tarafından dürüst ve namuslu bir kızın giremeyeceği kötü bir yer olarak görülüyordu. Ve halk kahvehaneye girenlere kötü gözle bakmaktaydı. Yukardaki örnekten ortaya çıkıyor ki kahvehaneye girilme bile kadının itibarına çok büyük zarar vermektedir. Toplumun düşüncesine göre kahvehaneye giren bir kızla kimse evlenmez. Kahvede kötü bir şey olmamasına rağmen, orada toplananlar, toplum tarafından dışlanmaktadırlar. Burada, toplumun yeni olan, geleneklerden ve sistemik kurallardan farklı olan her şeyi bilmeden reddettiği gerçeğidir.

Sonuç olarak, Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* ile Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* romanlarını karşılaştırsak, her iki romanda da yeni bir neslin Batı medeniyetine yönelimi olduğu açıktır, fakat eski nesil bir düzeye kadar buna kendini sınırladığı ve karşı çıktığı görülmektedir.

Aradaki fark, Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanında, öğretmenlerin Batı kültürünü yeni bir nesle aşılması ve okulların eski geleneksel kıyafetleri, saç stilini ve geleneksel olan her şeyi kabul edilemez bulmasıdır. Naira Gelaşvili'nin *Ayna*

Kırıkları romanında, tam tersine, okul geleneksel normlara ve yerleşik kurallara olan sevgiyi öğretmektedir. Türkiye örneğinde okul Batı değerlerini onlara tanıtmaktan yanayken, Gürcü örneğinde ise tam tersine okul onu reddetmekte ve geleneği tanıtmaktadır.

Ölmeye Yatmak'ta Aysel'i ağabeyi Batı romanlarını okurken yakalayıp kitabını fırlatacağıdır. Aysel'in ağabeyi, kendisi eğitilmiş olmasına rağmen kardeşini desteklemez. *Ayna Kırıkları* romanında ise öğretmenler batı müziği dinleyen öğrencileri yakalayıp, ebeveynlerini çağırıp onlara öğrencileri şikâyet etmekteydiler, ebeveynlerin bu müziği sevdiği aşikâr, fakat sistem tarafından tamamen yasaklandığı için okul öğretmenlerini desteklemek zorunda kalıyorlardı.

Ölmeye Yatmak örneği açık bir protesto göstermemekte, aksine Aysel örneği gösteriyor ki ailenin zorla dayattığı yoldan yararlanmaya ve eğitim almaya çalıştığıdır. Bununla beraber saldırganlık ifade etmemektedir. Tam tersine Batı kültürüne uygun baksa da ailenin koyduğu kurallara uyar ve gerçek arzularını gizlemektedir. *Ayna Kırıkları* örneği, okula ve aileye karşı bir isyanı göstermektedir. Örneğin, Sovyetler Birliği'nde kiliseye gidilmesi yasak olduğu halde kiliseye gider. Okulun ve ailenin yasakladığı her şeyi yapmaktadır.

Her iki örnek de açıkça göstermektedir ki, her iki yazar da geleneksel normları, eski ve yeni nesillerin görüş farklılıklarını göstermek istemiştir. Aynı zamanda Batıya gitmenin ilk adımlarını da açıkça göstermektedir. Adalet Ağaoğlu'nun romanı, okulun Batı'ya geçişini desteklediğini ve sadece geleneksel ve dindar ailelerin engel olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Gürcü örneğinde, sistemin Batılı idealleri tanımadığını ve bunun yerine okulun geleneksel değerleri öğrettiğini ve Batı kültürünün kabul edilemez olduğunu kabul ettiği görülmektedir. Ailelere gelince, bazı Batı ideolojilerini sevseler de, yine de tüm bunları yasaklayan bir sisteme direnmeye cesaret edememişlerdir.

Bu yönüyle her iki roman da Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Sovyet Gürcistan'ının Batıya doğru ilerlemesinin güzel birer örnekleridir.

3.2.4. Atatürk ve Stalin Konuları

Daha önce de belirtildiği gibi her iki roman da belirli bir dönemi yansıtmaktadır. *Ölmeye Yatmak* romanında Aysel'in Atatürk'e olan bağımlılığı görülürken, *Ayna Kırıkları* romanında da ise ana karakterin Stalin'e karşı olan tutumları görülmektedir. İlerleyen kısımda bu tutumlar kitaptan alınan örneklerle açıklanmaya çalışılmaktadır.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanında, ana karakter Aysel'in Atatürk'ü çok sevdiğini ve Atatürk kızı standartlarına uygun olmak istediğini göstermektedir. Onun için Atatürk'ün getirdiği reformlar ve idealler çok değerlidir. O hep Atatürk'e yeterince layık olamamaktan ve Atatürk'ü mahçup etmekten korkmaktadır. Aşağıda Aysel'in Atatürk hakkında ifade ettiği birkaç cümle örnekleri vererek bu durum açıklığa kavuşturulmaktadır.

1. “...Ben oraya gelince, en ağırıma giden de annemin, babamın bana başımı örtturmeleri oldu. Sana anlattığım gibi, burda benim yaşımdaki kızlar, hiç başlarımızı örtmüyoruz. Sadece, okula giderken kasketlerimizi giyiyoruz. Zaten Ölmez Atamız, bizlerin uyanık ve medeni olmamızı istemiştir. Şayet beni burdan bir öğretmenim yazın, başım örtülü olarak dolaştığımı görseydi kimbilir neler derdi? Ama gel de bunu anneme ve bilhassa babama anlat. Buraya geri göndermeyiverirler korkusuyla ben de sesimi çıkarmadım. Sana bile derdimi açamadım. Eh tabii Aydın da beni o halde görüp iyice tepeden baktı. Sanki bunu ben istemişim gibi...” (Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*, 2014, s. 78)
2. “Güzel kardeşim, benim ne üzüntüler içinde olduğumu görüyorsun. Ona göre bana tez elden bir haber gönder. İnşallah babamın başına gelen bir yanlışlıktır. Ah, ben o züppe Aydın'ı bir görsem, babası için söyleyeceklerimi biliyorum ya, neyse... Çok şükür onunki gibi kılıbık bir babam yok. Evet, Ölmez Atamız, kadınımla erkeğimizin eşit olmasını istemiş; o zaman Kaymakam Bey'in de evinde hanımı kadar söz sahibi olması lazım gelmez mi peki?.. vb ...” (Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*, 2014, s. 98)
3. “...Bir Atatürk çocuğu olup da bu ödünleri vermek zorunda kalmak! İşte bu, yalnız bu bile mutsuz etmeye yetiyordu kendisini. Dünya başına yıkılıyor, bu yıkıntının altından, “Yakında lise bitecek. Üniversiteye gideceğim. Yurduma

daha yararlı olacağım ve benim gibi kızlar sayesinde erkeklerimiz artık yalnız kalmayacaklar” düşüncesiyle çıkıyordu...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 212)

4. “...Atamızın ruhu üstümüzde hep kol gezip dururken, “Kadını özgür olmayan ülkenin erkeği de özgür değildir” deyip dururken ve O'na layık olmak için kaç milyon Türk kadınına sırtımızı çevirip başımızın çaresine bakmak üzere küçücük gövdelerimizi nelere, ne törelere siper etmişken, niye?...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 351)
5. Semiha- Aysel: “...Güzel kardeşim, Atatürk Babamızın öldüğü gün çok ağladığımı, bütün arkadaşlarının, öğretmenlerinin, müdüranımın bile hıçkıra hıçkıra ağladığınızı yazıyorsun. Bunları okurken inan, ben de hıçkıra hıçkıra ağladım. Hem Ulu Önderimizin ölümüne, hem kendi kaderime. Orada, okulda olsaydım, ben de herkesle birlikte ağlardım. Evde gizli gizli ağladım kardeşim. Kimseler derdimi anlamadı. Keşke bari ilkokul hiç bitmeseydi. Böyle bir günde öğretmenimiz Bay Dünder ne güzel konuşur, Başöğretmenimizle birlikte okulda merasimler yaparlardı. Yine yapmışlardır herhal- de. Ama ben, artık bütün bu şeylerden mahrumum. Benim için hayat bitti. Keşke benim yaşım da senin gibi biraz küçük olsaydı. Bilirsin çabuk da serpildim. Beni şimdi eve kapattılar artık...” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 63)

Yukarıdaki örnekler, Aysel'in Atatürk'e karşı düşünceleri açıkça kanıtlamaktadır. İlk örnek, Atatürk'ün ideallerinin bir parçası olmadığı için başörtülü olmasını sevmediğini göstermektedir. Atatürk'ün amacı Türk kadınına modern yapmaktır. Aysel de başını örterek bu ideallerden uzaklaşıyordu. İkinci ve üçüncü örneklerde ise Atatürk'ün kadına, kadın-erkek eşitliğine ve kadın-erkek arkadaşlığına ne kadar önem verdiğini göstermektedir. İşte bu nedenle Aysel, erkeklerin yanında duran ve onları asla yalnız hissettirmeyerek gelecek nesli temsil etmek istemektedir. Dördüncü örnekte de, Atatürk'e göre kadının özgür olmadığı yerde erkeğin de özgür olamayacağını açıkça göstermektedir. Bu örneklerden Atatürk için kadınların ne denli değerli olduklarını açıkça görülmektedir. Ülkenin kalkınması için kadının kalkınmasına büyük önem vermektedir. Kadının eşitliği, özgürlüğü onun önceliğidir ve bu önceliği gelecek nesile aktarmaktadır.

Atatürk'ün kadınlarda gerçekleştirdiği reformlar toplumun bir kesimi için paha biçilmezdir. Bu yüzden beşinci örnekte Aysel ve arkadaşlarının Atatürk'ün ölümüne ne kadar üzüldüğü, hıçkıra hıçkıra ağladıkları görülmektedir. Roman, Aysel'in Atatürk'e olan büyük sevgisini ve saygısını göstermektedir. Aysel, Atatürk'ü kurtarıcı ve ideal olarak görmektedir. Aysel Atatürk'ün ideallerini benimsediğini ve sözünün uygulayıcısı olmak istemektedir.

Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* romanına gelince, roman Sovyet dönemini birçok yönüyle ortaya koymaktadır. Roman, ana karakterin ve toplumun Stalin'e karşı düşüncelerini de yansıtmaktadır. Romanda Stalin'e karşı iki zıt duygu görülmektedir. Biri sevgi diğeri ise korku. Ne kadar şaşkıncı olsa da Stalin'e yönelik bu iki duygunun bir arada olması, onun yasakları ve baskılarından kaynaklanıyordu. Stalin'in iyi reformlarına rağmen halk arasında ona karşı büyük bir korku vardı. Aşağıda romandan alınan örnekler bunun açık birer örnekleridir.

Romanda verilen pasaj, bu korkuyu açıkça ifade etmektedir. Ana karakter halasının köyüne gider, orada ise sirk gösterileri yapılmaktadır. Ancak o, köye vardığında sirk gösterileri sona ermiştir ve köyü terk etmek üzerededirler. Ana karakter asfaltta yanar ve ayağa kalkamaz hale gelir. Sirk gösterilerinin devam etmesini rica eder. Stalin'in gelmesinden korktukları için ve bu yüzden kimse onu asfalttan çıkarmaz.

“ ... “ Şimdi Stalin gelecek “, - söylendi ve kalbimdeki bir şeyin bana korku ve yalnızlık getirdiğini itiraf etmeliyim. Bütün dünya bana karşıydı, Stalin de ne istiyordu! Ve bu korku ve yalnızlığın benden gizlendiğine göre, hızlı bir şekilde anavatanımın kısa görüşlü ifadelerine döndüm: "Bana ne" - dedim. Ve aniden garip bir sessizlik çöktü. Çevresindeki insanlara korku aşıladı. Yüzler dondu. Halam eliyle ağzımı kapatmaya çalıştı. Ben de içgüdüsel bir korkuyla korkmuştum, çünkü içgüdüsel olarak akranlarım ve ben Liderimize karşı neleri söylemeyeceğinizi ve yapılamayacağımızı biliyorduk. (Açıkçası neleri söyleyip yapılabileceğine dair çok daha belirsiz bir fikrimiz vardı)...” (Gelaşvili, *Ayna Kırıkları*, 2018, s. 76)

Yukarıdaki örnek, toplumda Stalin korkusunun olduğunu açıkça göstermektedir. Stalin için ifade özgürlüğü yoktur. Stalin hakkında kullanılması gereken ve kullanılmaması gereken kelimeler zaten dayatılmıştır. Stalin hakkında kötü konuşma kabul edilemezdir, bu durumun ana karakterde bir korku faktörüne neden olduğu

görülmektedir. Çünkü bu hükmü ihlal etmiştir. Bu örnekte, sadece ana karakterin değil, toplumun kendisinde Stalin korkusu olduğu aşıkardır.

Köy meclisi başkanının kendisine benzediği için Stalin olarak adlandırıldığı da unutulmamalıdır. Ana karakteri, Stalin gelecek diye korkuturken de köy meclis başkanını kastediyorlardır. Fakat kendisi onun Stalin olmadığını bilmemektedir. “...*Bu sırada Stalin de geldi. “Ne istiyorsun - bana doğrudan sordu - asfalttan kalkman için sana ne verebilirim? Bana ne istediğini söyle, senin için yapacağım”.* Ona köyden sirk gitmemesini ve yarın bir gösteri düzenlemelerini söyledim ... Ve bana “şimdi kalk ve yarın kulüpte yine sirk olacak” diye söyledi... “. (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 77)

Ana karakterin ona gelen kişinin gerçek Stalin olmadığını bilmediği göz önüne alındığında, onun, korkusunun üstesinden geldiği ve onun arzusunu dile getirebilmesini bir zafer olarak görmüştür. “Aslında, Josef Stalin kalesi tarafından güçlendirilen büyük gizemlerin ve şefkatin bastırılmasına karşı, kendi özerkliğinin ihlaline karşı tamamen duyulmamış bir isyandı. Ve pes etmedim. ... Tam tersine, Stalin'i kendi başına gelmeye ve bir uzlaşma teklifinde bulunmaya zorlayan tek Protestan bendim...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 79)

Halkın Stalin hakkında kötü şeyler söylemekten korkması, tacize uğramasından da kaynaklanıyor ve bu da baskılara yol açmaktadır. Bunu aşağıdaki örnekten öğreniyoruz. “...Halam hak ettiği baskıdan sağ çıktı (bu kaçınılmaz olarak, kötü puan alan bir öğrencinin ebeveynleri veya halamın ceviz ağacının dallarının avlularına geçtiği komşuları tarafından iftira ederek olacaktı), eğer yeğeninin Stalin'i kötü sözle tanıtmasının haberini onlara bildirilirse, köylülüğün büyük bir kısmının daha büyük suçluluğunu ortaya çıkarırdı. Özellikle, ölümsüz Liderin ismi sıradan ölümlü kişiye çağırılmalarını...” (Gelaşvili, Ayna Kırıkları, 2018, s. 80) Daha önce de belirtildiği gibi, Stalin korkusu vardır. Stalin, hem ölümsüz hem de görkemli olarak kabul edilmiştir. Onun hakkında kötü şeyler söylemek kabul edilemezdir. Birinin kötü bir şey söylemesinin cezalandırıldığı romandan açık anlaşılmaktadır.

Korkuya rağmen, daha önce bahsedildiği gibi, toplumun da Stalin'e karşı sevgisi vardır. Roman Stalin'in ölümüyle ilgili bir pasaj içermektedir: “... *Onları Stalin'in ölümünden ve ülkenin çöküşünden sorumlu tuttum. Lider'in öldüğü gün, herkes resminin önünde durup ağlarken ben de anlamsız şekilde ağladım...* “. (Gelaşvili, Ayna

Kırıkları, 2018, s. 56) Burada görünen o ki, toplum Stalin'in ölümünden acı çekmiş, hatta ana karakterin kendisi de. Ancak tüm bunları iyi anlamaması ve başkalarının gözyaşlarından etkilendiği için ağlamış da olabilir.

Bu iki romanı ve Atatürk ile Stalin arasındaki ilişkiyi karşılaştıracak olursak. Öyle görünüyor ki *Ölmeye Yatmak* romanında Atatürk'e karşı saf bir sevgi vardır ve baskıdan kaynaklı bir sevgi değildir. Tamamen içtendir. Yeni kuşakta ona olan sevgi baskındır. *Ayna Kırıkları* romanında ise öyle görünüyor ki, Stalin'e olan sevgi taatten kaynaklanmakta ve ona karşı bir korkuyla içiçedir.

3.2.5. Kadın Eğitimi

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanında, Atatürk'ün eğitimde gerçekleştirdiği reformları ve halkın bu reformlara karşı tutumu açıkça gözler önüne serilmektedir. Yukarıdaki bölümlerde belirtildiği gibi, eğitim sistemi Cumhuriyet döneminde değişmiştir. Ve artık eğitim eski medrese sisteminden çok farklı bir sistemle devam etmektedir. Eğitim sistemi, kız ve erkek çocuklarının birlikte eğitim alabildikleri ve batı eğitim sistemine benzemektedir.

Romanda açıkça görülmektedir ki toplumun bazı kısımları özellikle aydın kısmı bu reformlarla ve Batılı sisteme geçmeye açık durumdadır. Roman, toplumun yeniliklere açık olan bir kısmının bu değişikliklere ve Batı'ya yönelmeyi memnuniyetle karşıladığını açıkça ortaya koymaktadır. Ancak nüfusun orta ve alt sınıfları ile dini ve geleneksel görüşlere sahip olan kısmı da bu değişiklikleri olumsuz olarak görmektedir ve ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında; bu bölümde Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanındaki baş karakter Aysel'in eğitime yönelik görüşlerinden yola çıkarak kadın eğitimi incelenmektedir.

Adalet Ağaoğlu'nun romanı, Türkiye'de kadınların eğitimiyle ilgili inançları tartışmaktadır, Gürcistan'da da birçok eğitim reformu yapılmıştır. Sovyetler Birliği'ndeki eğitime ve özellikle kadınların eğitimine özel önem verilmektedir. Bu bakımdan Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* ve Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları*, toplumun ve kadınların bir kısmının, o dönem kadınlarının eğitimine yönelik tutumunu yansıtmaktadır. Aşağıda bu iki romandaki kişilerin eğitim hakkında tutumu irdelenecektir.

Ölmeye Yatmak romanının başkarakteri Aysel ile Naira Gelashvili'nin başkarakteri eğitime bakış açısı yönünden çok farklı durumdadır. Aysel, ileride kendi mesleğine sahip olabilmek ve bir Atatürk kızına yakışan bağımsız bir kişi olabilmek için eğitime, okula gitmeye ve çalışmalarının her aşamasından geçmeye kararlıdır. Aydın kadınlardan biri olmak için çabalamaktadır. Bunu başarmak için ne kadar çok zor engelleri aşması gerektiği de romanda açıkça gösterilmektedir. Aile üyeleri, özellikle de babası ve ağabeyi, eğitiminin kadın için bir zorunluluk olmadığını benimseyip kadının eğitimine önem vermemektedirler, hatta ona karşı çıkmaktadırlar.

Ölmeye Yatmak Türkiye'deki eğitim sisteminin artık kız ve erkek ayrımı yapmayan ve Batı'ya yönelim olduğunu açıkça göstermektedir. Romanda bu durum açıkça şöyle belirtilmektedir:

Aysel birinci sınıftayken okulun düzenlediği gösteriye katılmaktadır. “Merkezden gelen emirde, Batı'ya pencere açılması isteniyordu. İyi ya işte; Savcı'nın kızı keman çalacak. Kız öğrenciler erkek öğrencilerle birlikte Çiçekler ve Böcekleri oynayacaklar. Polka ille gerekli miydi? Polkada oğlanlar kızlara sarılacaklar. Elele tutuşacaklar. Evet, belki Batı'ya (sayfa12)daha geniş bir pencere açılmış olacak, ama bütün kasaba halkı da ayağa kalktı. Çocuklarını okuldan geri almak isteyenler bile çıktı”. (Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*, 2014, s. 13)

Bu pasajda, okulun geleneksel görüşleri ve özellikle de cinsiyet eşitsizliğini değiştirmeye hizmet ettiği açıktır, ancak nüfusta kız ve erkeklerin birlikte dans etmelerine, tokalaşmasına karşı çıkan geleneksel ve dini görüşler hâlâ mevcuttur. Hatta bazı aileler yeniliklere o kadar karşıdır ki çocuklarını okuldan almaktan bile kaçınmamaktadırlar. Roman, nüfusun yeni gerçekliğe alışmasının zor olduğunu açıkça göstermektedir. Daha da fazlası yeniliklere açık olanlar toplumdan dışlanıyor ve “Gâvur” olarak nitelendirilmektedirler. Bunun belirgin örneği de okulun başöğretmeni Dünder hocadır.

Dünder hocayı ne kadar “Gâvur” diye çağırırlarsa da onun hedefi toplumda cinsiyet eşitliği düşüncesini geliştirmek ve bunun için gereken herşeyi yapmaktır.

Okulun düzenlediği etkinliğe bazı aileler katılsa da, yapı olarak hâlâ bir kadın ve bir erkeğin birlikte oynaması ve dans etmesini günah olarak görmektedirler:

Bazı öğrencilerin babaları, anaları, hısım akrabaları, fötrlü, kasketli, başörtülü, sıklımaşılı; yerlerine oturmuşlardı. Bazıları, erkeklerden bazıları, başlarını açmayı akıl etmişler. Yaşlı kadınlar damalı örtüleriyle yüzlerini kapatıyorlar. İçlerinden on kez, "Allahım sen günah yazma" diye yakarıp dua ederek, üç kere bağırklarına tükürüyorlar.

Erkek kadın "umum" bir yerde ilk buluşmaları. Yine de Başöğretmen akıl etmiş: İlk sıralar, sandalyeler gerisinde, yerli halktan erkeklere ayrı, kadınlara ayrı yerler ayırtmış.

Seyirciler arasında sadece iki kadın, başlarına tavuskuşu tüyleriyle süslü şapkalar giymişlerdi. Biri Kaymakamın karısı, öteki Savcı'nınki. Jandarma Kumandanı yalnızdı. İlçeye yeni atanmış olduğu için karısını, çocuklarını getirememişti henüz.“ (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 14)

Bu bölümde, nüfusun üst sınıflarının değışiklikleri memnuniyetle karşıladığı, orta sınıftakler ise için bu değışikliklerin hâlâ kabul edilemez olduğu açıktır.

Dündar öğretmenin hedefi öğrenciler arasında çağdaş ideoloji ve çağdaş yaşam tarzı yaygınlaştırmaktır. Düzenlediği etkinlikte erkek ve kız öğrenciler ilk kez birbirlerine değebileceklerdi. “Çocuklar yine sünnet düğünlerinin bandosu eşliğinde polkaya başladılar. Onu rondo izledi. Birkaç memur çocuğundan gayri, hemen hepsi polka ve rondonun adını bile bu müsamereden ötürü duymuşlardı. Kız ve erkek öğrenciler ilk kez birbirlerine değeceklerdi. Ama onca provaya karşın değemiyorlardı. Adımları birbirine karışlıyordu. Sarılmak gerektiğinde, birbirlerinden birer metre uzakta duruyorlardı. Bu bile, erkek ve kız çocuklar arasında, birinin de kendini dereye atıp boğulmasıyla sonuçlanan büyük aşklara yol açacaktı.” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 20)

Bu pasajda ortaya çıkıyor ki öğrencilerde küçük yaşta bile erkek ve kız ayrımı ideolojisi var ve bu ilk olarak aileden sonrasında ise toplumun görüşlerinden onlara da geçip onları etkilemektedir. Dündar Öğretmenin çabasına rağmen onlar için birbirlerine değmek sanki tabudur ve yıkılması zor bir domino taşı gibi olmaya devam etmektedir. Çünkü toplum ve aile bunları iyi karşılamamaktadır:

“Seyirciler arasındaki eşraf ve esnaf babalar, polka ve rondo ile kirlenen namuslarını örtbas etmek için durmadan öksürüyor, kafalarındaki bütün sıkıcı düşünceleri kovalamak için gerekli gereksiz gülüyorlardı. Medeni olmak buyrulmuştu.

Eh, ne yapsın onlar da medeni olmuşlardı işte. Suç kendilerinde değildi.” (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 21)

Ölmeye Yatmak'ta eğitim sistemindeki yenilikler açıkça görülmektedir ve ayrıca batıya doğru yönelimin olduğu ve okuldan başladığı da açıktır. Okul, öğrencilere modern ve batıya uygun davranışları öğretmektedir. Fakat aileler için bunlar kabul edilemez ve onlardan geleneklerine uygun davranmaları beklenmektedir.

Dündar öğretmenin çabalarına rağmen okulun ilk mezunları arasında Aysel de vardır. Fakat okulu birincilikle bitirmesine rağmen Aysel'in ortaokulu okumasına ailesi karşı çıkmaktadır. Dündar öğretmen çocukların eğitime devam etmesini çok önemsemektedir ve devamı hakkında çok endişelenip onlara destek olmaktadır. Hatta öğrencilerin ailesine gidip onlara çocukların eğitime devam etmesi gerektiğini söylemektedir. Aysel'in babasına, Selim Bey'e de oğlunu okuttuğu gibi Aysel'i de okutmasının çok önemli olduğunu söyler. Aydın'ın mektuplarına göre:

“...Ortaokula gidebilmek için çok ağlamış. Kendini dereye bile atmaya kalkmış. Babası, onu yine de öyle kız haliyle başkente gönderemezdi ama babam araya girdi. Babamın zoruyla Aysel'i Ankara'ya, teyzesinin yanına gönderdiler. Zaten abisi İlhan da bu yıl orada devam ediyormuş. Aysel'in babası çok geri kafalı bir adam. Aysel'i mezuniyet müsamesine bile çıkarmak istemedi. Yine benim medeni ve uyanık babam araya girdi. Atatürk inkılaplarına böyle karşı gelirse, Belediye Reis'ine dükkânını kapattıracağını söyledi de, Aysel müsamereye öyle çıkabildi.”(sayfa 44)

Yukarıda görüldüğü gibi Aysel okuyabilmek için çok büyük zorluklardan geçmektedir. Aysel'in babası Salim Efendi hariç annesi Fitnat Hanım bile kızının örgün eğitim almasının gerekli olmadığını düşünmekte ve ona göre kızlar için önemli olan şeyin ev işleri olduğu görülmektedir. Bundan dolayı da eve gelen Aysel'e hep ev işlerini öğretmeye çalışmaktadır ve onun okumasına karşı çıkmaktadır.

“...İlçelerde çocuklar ya çok küçük ya çok büyük yaşta okula başlarlar. Okuma yazma seferberliği okul sıralarını başka türlü doldurmuyordu çünkü. Aysel de işte bu yüzden, yarıyıl ara vermek zorunda kaldığı halde, bir lise son sınıf öğrencisi olmak için çok küçüktü. O yıl on yedisini sürüyor. Okumaya karşı olan deli ve anlaşılmaz tutkusuna Salim Efendi teslim olduğu sıra, karşısına annesi çıktı. Sanki kendi okumamışlığının öcünü alıyordu. Aysel'e durmadan ev işi buyuruyordu. Kızını her an

bir kitabın başından kaldırmaktan nerdeyse gizli bir tat alıyordu. Önüne bir de bebek bezleri oyulgalamak işi çıkınca Aysel, "Kendin yap!" deyip fırlatıverdi bezleri. Annesi önce şaşırıldı. Sonra artık kızının yaşının erdiğini, onu iyi bir baskıya almak gerektiğini düşündü. "Yarın senin de çocukların olacak. Kim diyecek bezlerini? Eller mi?" diye çıkıştı." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 210)

Fitnat Hanım gelenekleri izleyen ve ona göre hareket eden bir kadındır, geleneğe bağlı bir kadının asıl görevi anneliktir. Bundan dolayı Aysel'e annelik ve aile için gerekli becerileri öğretmek istemektedir. Fakat Aysel'in hedefi bunlar değildir. Ve annesine karşı çıkıp hiç evlenmeyeceğini söyler. Aysel medeni, aydın kızlardan birisi olmak istemektedir:

"Bir Atatürk çocuğu olup da bu ödünleri vermek zorunda kalmak! İşte bu, yalnız bu bile mutsuz etmeye yetiyordu kendisini. Dünya başına yıkılıyor, bu yıkıntının altından, "Yakında lise bitecek. Üniversiteye gideceğim. Yurduma daha yararlı olacağım ve benim gibi kızlar sayesinde erkeklerimiz artık yalnız kalmayacaklar" düşüncesiyle çıkıyordu." (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 212)

Görüldüğü gibi Aysel'in tek düşüncesi eğitim alıp ülkesine ve toplumuna yararlı bir insan olmaktır. Aysel'in bu hedeflerini onun abisi İlhan da desteklemez. Hatta Aysel'in okumasına Salih Efendiden bile daha fazla tepki göstermektedir. Ders çalışırken İlhan yüksek sesle şiirler okumaktadır ve Aysel'in ders çalışmasına engel olmaktadır. Aysel ondan sessiz olmasını isteyince de İlhan şöyle yanıt vermektedir: "Niye susacakmışım? Halis muhlis bir Türk sazı! Hanımefendimiz ders çalışacakmış! ...Niye okuyorsun bir kere sen? Kadın kısmına okumak nerden çıkmış? Anandan mı gördün, ninenden mi? Yarın lise bitince bir de üniversiteye gitmeyi düşünüyorsan, nah gidersin! Babam bıraksa, ben bırakmam. Oralarda okuyan kızların ne mal olduğunu şimdi çok iyi biliyorum ben. Üniversite öğrencisi adı altında bir yığın yırtık orospu!" (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, 2014, s. 212-213)

Kendisi eğitime devam etmeye kararlıyken İlhan, Aysel'in bir kız olarak eğitimini önemsiz ve gereksiz görmektedir. Bu pasajda, evde erkek olarak egemenliğin onda olduğu vurgulanmaktadır. Eğitim almasına rağmen onun fikirleri ve görüşleri hâlâ eski geleneklere göredir ve Atatürk devrimlerinden çok uzaktadır. Bundan dolayı Aysel bazen onun Atatürk'ü gerçekten sevdiğinden şüphelenmektedir. Görüldüğü gibi

Ölmeye Yatmak romanında Aysel, eğitimini devam ettirebilmek için elinden geleni yapmaktadır.

Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları*'ndaki isimsiz kahraman eğitim ve okul konusunda Aysel'den çok farklıdır. Çocukluğunu büyükanne ve büyükbabasıyla birlikte köyde geçirmektedir. Doğayı sevmekte, ağaçları, bitkileri ve hayvanları önemsemektedir. Onlarla iletişim kurmaya çalışmaktadır. Doğanın içinde kendisini hissetmektedir. Ağaca tırmanmak için kendi gücüne güvenmesi onun için yeterlidir. "Ağaçlara tırmanmak, yaşım için büyük bir fırsattı ve açıkça kendi gücüme güvenmemi sağlayan bir avantajdı. Ayrıca dünyaya ve özellikle büyüklere yukarıdan bakmamı sağlıyordu." (Gelaşvili, 2018, s. 31)

Görüldüğü gibi o köy hayatında kendini güçlü hissettirmektedir. Doğayla iç içe olmaktan çok memnundur ve tüm güzel ve hoş anıları köy ile bağlantılıdır. Şehirde okumasına rağmen ve 7 yaşından beri sadece tatilini köyde geçirmesine rağmen, tüm hayatını köyde geçirdiğini düşünmektedir. Dünyadaki bütün gerçeklerin köyde olduğunu sanmaktadır. En kötü anıları hatırladığı yer onun için şehirdir. Bu anılar da okula ilk girişle başlamaktadır.

Büyümesiyle birlikte başına olumsuz olaylar gelmeye başlamaktadır. Böyle olumsuz olaylardan biri onun için okula başlama dönemi olduğu kabul edilir. Sanki çocukluğu bitmiş gibi cennetten cehenneme taşınmıştır. Dışarıdan göstermiyordum, ama annem ve ben okulun önünde toplanan çocuklara, ebeveynlere ve seslere katılınca, korku beni kaptı, bir araya gelen bu yabancıların önünde korkmuştum ve ben onlara katılamazdım çünkü onlar benim için çok yabancı ve gariptiler. Sanki herkes birbirlerini anlıyordu, orada toplama sebebini biliyorlardı sadece ben onlardan uzaktım. Orada niçin ve neden olduğumu bilmiyordum. Bu da içimde suçluluk ile kusurlu olduğum hissî uyandırıyor" (Gelaşvili, 2018, s. 172) Okul onun için kendini yabancı biri gibi hissettiği yer durumundadır. Sanki herkes neden okulda toplandıklarını biliyormuş gibi sadece o neden burada olduğunu bilmemektedir. Okul ve okulda geçirilen dakikalar onun için acı vericidir, bir sürü yabancıyla çevrilidir.

Okul öncesinde hayat onun için o kadar kolaydır ki, sadece ismi yeterlidir, soyadını bile bilmesine gerek yoktur. Soyadına daha önce ihtiyacı yoktur. Köyde, kimliğiyle ilgilenen biri "Sen kimin çocuğusun" ? Diye sorardı, hatta adı bile nadiren sorulurdu. Ama şimdi okuldaki öğretmen listeyi okuduğunda, kendisini kendi adı ve

soyadıyla bile tanımlayamıyor ve öğretmene yanıt veremiyor. “...Hayatımda ilk kez soyadımı söylüyordum. Şimdiye kadar sadece ismim ile geçiniyordum...Tanrı aşkına, adımı ve soyadımı ilk duyuyordum ve nasıl hoca listeyi alınca ona benim diye söyleyecektim, İlk başta onu ayrıca onunla kendimi özdeşleştiremedim ve onu duyduğumda – Benim diye söylemek gerektiğini nasıl bilecektim?...” (Gelaşvili, 2018, s. 172-173)Diğer çocuklar okulun ilk gününde gülerken ve eğlenirken o ağlamaya başlar: “Biraz sonra insanlardan, yani kitlelerden ve kolektiflerden korktuğumu öğrendim. Bu da “Ben” in doğumuna on bir yıllık aralıksız saldırı başlatıyordu.” (Gelaşvili, 2018, s. 174)

Görüldüğü gibi, okul ortamı onu korkutmakta ve okuldan düşmanca bir şey beklemektedir. Okul onun için acı verici bir yerdir. Onu değiştirmeye zorlayan ve dahası “hiçbir şeymiş” gibi hissettiren yeni bir yer. Bunun örneği de, öğretmenin gelecekte hangi mesleğe sahip olmak istediğini sormasıdır. “...1 Eylül'den bu yana uzun sürmedi öğretmenimiz bizden "Kim olmak istiyorsun?" sorusuna cevap vermemizi istedi. Tüm sorun, ben hiç kimse de olmak istemiyordum zaten böyle de kendimi çok iyi hissediyordum, tabii ki okul dışında ve şimdiye kadar kimsenin olmadığını hissetmiyordum. Herkes ayağa kalkıp- öğretmen, doktor, pilot olmak istediğini görünce kusurlu olduğumu düşünüyordum. Fakat emindim ki onlar da hiç bir şey olmak istemiyorlardı. Muhtemelen gelecekteki meslekleri anne babaları onların kafasına koymuştu.

“Emindim ki büyüyünce denizaltında da seyahat edecektim, suyun dibine çok ilgi duyduğum için denizaltı ile seyahat edebilseydim harika olurdu... İkincisi, gökyüzünde neler olduğunu, özellikle yıldızlarda ve genel olarak bu yıldızların ne olduğunu anlamak çok isterdim.” (Gelaşvili, 2018, s. 174)

Öyle görünüyor ki, gelecekte hangi mesleği seçeceğine yönelik karar çocuk yerine çocuğun ailesi erken yaşta vermektedir. Bu meslekler arasında doktor, öğretmen vb. dâhildir. Bu meslekler toplum için öncelikli olanlardır ve çocukların arzusuyla hiçbir ilgisi olmayan mesleklerdir. Onlar için yabancı veya öncelikli olmayan bir mesleği işittiklerinde, onlarla dalga geçmeye başlarlardı. “...Gökyüzünün haberlerini bilen insanlara astronot denildiğini duymuştum... Ve soru şu ki, kim olmak istiyorsun? –Artık cevap verme sıra bana geldi. Ben de ayağa kalktım ve istemsizce, doğru ve içtenlikle, “Astronot” dedim. İlk başta sessizlik düştü ve sonra

herkes bana gülmeye başladı...Bu arada, sadece sekizinci sınıfta paylaşılan astronomi ders kitabını bilseydim, hangisi az olsa gökbilimine olan susuzluğumu söndürecekti. Kitap öğrenmek istediğim şeyle karşılaştırıldığında çok sıkıcıydı – bunu o an bilseydim kollektif alay beni çok fazla üzmezdi. Buna kitabı suçlardım ama o an sadece astral hayalim sinizm okuyla yok edildi.” (Gelaşvili, 2018, s. 176-177)

Naira Gelaşvilinin romanındaki başkahraman meslek hayatının doğayla ne kadar ilgili olduğunu ve doğanın gizemlerini nasıl keşfetmek istediğini göstermektedir. Ancak diğerleri için onun hayallerindeki mesleği de alay konusudur.

Okulla ilgili aşağıdaki hoş olmayan anılar da öğretmenlerle ilgilidir. Öğretmenler de ona okul sevgisi aşılayamadılar. Çünkü kendisine adaletsiz davranıldığını da hissetmektedir. “...Başöğretmene saygı duyamıyordum. Onu ilgisiz biri olarak görüyorum çünkü bize herkese aynı şekilde davranmazdı. Eğer onu gerçekten sevseydim, bana karşı işlediği haksızlığa gerçekten tahammül edemezdim. Öyle bir haksızlıktı ki, sanki dünya başıma düşmüştü ve beni Tanrı'nın varlığından şüphe ettiriyordu. Ancak, muhtemelen daha sonra katlandığım korkunç adaletsizlik çeşitlerine karşı dehşete hazırlıyordum.” (Gelaşvili, 2018, s. 178)

Ona sınıftaki başka bir kız eziyet etmekte, o ise karşılık vermemektedir. Başöğretmene söyleyip sınıf arkadaşını şikâyet etmeyi de güzel bir hareket olarak düşünmemektedir. Başöğretmenin onları görüp onu bu eziyetten kurtaracağını düşünmektedir, ama maalesef bir gün öğretmen ikisini de kaldırıp dersten atmıştır. “... İkimiz de kovulduk. İkimiz birlikte. Sadece beni kovsaydı kimin haklı olduğuna karar veremediğimi düşünürdüm. Ancak onun için gerçeğin ile adaletin hiç önemli olmadığı belliydi. Suçluyu ve kurbanı aynı şekilde cezalandırdı. Koridordayken okul müdürü geldi ve ailemizi çağırdı. Bu ailem için büyük bir haksızlıktı. Hayatımda nadiren böyle bir haksızlığa karşılaşmıştım.” (Gelaşvili, 2018, s. 179)

Yukarıda okulu sevmek için bir sebebinin olmadığı açıkça görülmektedir ve okul ortamında kendini üzgün, yani özgür hissedememektedir, onun için okul haksız ve baskı altında oldukları bir ortamdır. “...Bu olay ile okula karşı takıntılı-kompulsif tutumumun sonu geldi ve ben onun radikal bir reddine dönüştüm.” (Gelaşvili, 2018, s. 179)

Okulda da hiç arkadaşı yoktur. Bu aynı zamanda okula alışamamanın bir nedeni olarak da değerlendirilebilir.“Herkes farklı ya da yabancıydı: bana ve muhtemelen birbirlerine de: alt sınıftakiler hakkında diyorum ama üst sınıftayken de değişmedi bir şey. Sadece bazıları daha korkunç ve cesurdu, bazıları ise zararsız ve diğerler onları azarlıyorlardı. Burada gerçekten bir yakınlık hissî olduğunu düşünmüyorum: Birbirlerine, özellikle öğretmenlere. Ancak, bu duygu resmi olarak ders kitaplarına, öğretmenlerin sözlerine, aforizmalara, yazılarımıza, davranış kurallarımıza - tanımlanmış dostluk-arkadaşlık ideolojisine hep yansiyordu. Ve eğer sınıfta iki veya üç kişilik olan sınıf arkadaşlığı görünüyorsa, muhtemelen kendilerini koruma içgüdüsüne sahip olduğundan dolayı ve bu tesadüfi ve mahkûm veya çözülmemiş faktörler tarafından yönlendirildiler: ortak bir sıra veya okuldan eve aynı yol veya tam tersi. Ve sıra, okul ve yol değişince onların arkadaşlığı da bitiyordu. Okul bittikten sonra ise tamamen onların yolu ayrılıyordu.” (Gelaşvili, 2018, s. 181)Görüldüğü gibi okul ve öğretmenler arkadaşlık ideolojisini aşılansa da öğrenciler bir arkadaş edinmeyi bir tür zorunluluk olarak görmekte ve bu zorunluluk için bir veya iki arkadaş edinmektedir. Bu dostluk tabii ki mezuniyetle kaybedilmektedir.

Okul dönemi, hayatının unutulmaz bir travmasına dönüşmüştür. Okul onun için 12 yıllık bir cezadır ve o kadar çok kötü anı bırakır ki onda, onu uykuda bile rahat bırakmamaktadır. “...Okulun meydana getirdiği travmalardan biri sık görülen bir rüyaya dönüştü: yıllar sonra, ortaya çıkıyor ki okulda bir dersten kalmıştım, sınavı almamışım, bazen bu sınıftan sınıfa geçecek bir sınavdır, bazen de okuldan mezun olmak için bir sınava girmem gerekiyor ve bu nedenle aldığım okul bitirme diploma yasadışı almış oluyorum ve dolayısıyla üniversitede de yasadışı girmişim, diplomam ve işim de yasadışı, kısacası her şeyi yasadışı olarak almışım. Şimdi acilen, “başarımın” başlangıcına geri dönmem ve o sınavdan geçmem gerekiyor. Gördüğüme göre rüyamda altın madalya ve kırmızı diplomam işe yaramıyordu.” (Gelaşvili, 2018, s. 180)

Bu bölümün sonunda Aysel ile Naira Gelaşvili'nin başkahramanını bu bağlamda karşılaştıracak olursak, her ikisinin de özgürlük için ve bağımsız birer birey olmak için savaştığı aşikârdır. Fakat onlar, hedeflerine ulaşmak için farklı yolları kullanmışlardır. Aysel için eğitim, ülkesine özgürlük ve faydalı olmak için eğitim Aysel benimsediği en gerekli bir önceliktir. Aksi takdirde onun hayatı evlenmek ve geleneksel aile

görevlerini yerine getirmekle sınırlı olacaktır. Naira Gelashvili'nin figürü ise tam tersine, kendisini okul dışında, doğanın koynunda daha özgür görmektedir. Onun hedefi tabiatı tanımak ve onunla bağ kurmaktır.

Görüldüğü gibi Naira Gelaşvili'in başkahramanının eğitiminin önünde hiçbir engel yoktur, tam tersine kendisi istemesine rağmen acı çektiği okula gitmek zorunda kalıyor. Aysel ise aksine eğitim almak için mücadele etmek zorundadır.

Bu iki kız figürün hikâyesi, Türkiye ve Gürcistan'da nüfusun eğitime yönelik tutumunu açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye'de Atatürk'ün reformlarından sonra kadınların eğitimine önem verildiği görülmektedir. Günümüzde toplumun düşünce yapısı kadınların eğitime hala önem vermektedir. Diğer yanda ise eğitimin her iki cinsiyet için de öncelik olarak görüldüğü, Gürcistan'da romanın yazıldığı dönem Sovyetler, yani komünizm dönemidir. Bu dönemde aileler cinsiyet ayrımı yapmayı çocuklarını okula götürüp ve onlara meslek kazandırmaya çalışmaktadır.

SONUÇ

Çalışmanın amacı, Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* ile Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* romanlarında, Cumhuriyet sonrası Türkiye ve Sovyet dönemindeki Gürcistan'daki kadın konusunu ve ona bağlı olarak kadın sorunlarını ortaya koymaktır. Romanları, iki komşu ülke, iki kadın yazarın gözünden görülen bir kadının durumunu ve o, kadının durumunu gözden geçirmek yolu ile sunulmuştur. Çalışma, her iki ülkedeki kadınların durumunun hemen hemen aynı olduğunu göstermiştir.

Her iki yazarın da eserleri, Türkiye Cumhuriyeti sonrası ve Gürcistan Sovyet döneminin kamusal alanın yanı sıra Türk ve Gürcü ailelerin, kadının rolünü ve statüsünü sunmak amacıyla benzersiz bir materyal olduğu ortaya çıkmıştır. Adalet Ağaoğlu ve Naira Gelaşvili'nin eserlerinde yapılan araştırmada, kadın sorunu tarihsel bir bağlamda ele alınmıştır. Yazarların çalışmalarının bir analizi ve kadın karakterlerin simalarının tartışılması, kadınların sınırlı haklarından mahrum bırakılmış statüsünün tam bir resmi olduğunu göstermiştir.

Modern yazarlar olarak Adalet Ağaoğlu ve Naira Gelaşvili, Türk ve Gürcü toplumundaki cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmışlar ve karakterlerinin yardımıyla toplumu bu sorunun üstesinden gelmeye ve bu sorunla mücadele etmeye çağırmışlardır. Eserlerin detaylı analizi, çeşitli yönlerden ele alınan ve geliştirilen araştırma süreci açısından, aşağıdaki sonuçları çıkarılmasına olanak sağlamıştır:

1. Her iki ülkedeki toplumda da reformlara rağmen, kadınlar ikincil bir kitle olarak görülmüştür. Erkek ailede hâlâ egemendir, erkek aile içinde önemli kararlar veren olup, kadınların fikri pek ilgi görmemiştir. Erkek - emri veren, kadını itaat edendir.
2. Atatürk'ün kadınların eğitimini önemli kılan okul reformlarına rağmen, kadınlar hâlâ anne, ev hanımı ve ev işleri yapacak kişi olarak görülmüştür. Bu nedenle toplumun bir kısmının kadınların eğitime önem vermediği ve gereksiz gördüğü, Gürcistan'da ise kadınların eğitiminin önemsendiği, ancak toplum, hangi mesleğin kadınlar için uygun kabul edilebilir olduğuna karar veren bir çerçeveye sahiptir. Okul, Sovyet sisteminin doğrudan hayata geçirmiş olduğu bir projedir. Bu da bazı kısıtlamalar anlamına gelmektedir. Tartışılan materyal,

modern toplumda bile kadınlar için seçilmiş meslekler olduğunu ortaya koymuştur. Her İki ülke örneği karşılaştırıldığında, Türkiye ve Gürcistan'ın ataerkil kültürlü toplumu, kadınları hâlâ anne ve ev hanımı olarak gördüğünü göstermektedir.

3. Batıya yönelimin, Batı kültürünün yayılmasına rağmen, geleneksel Türk ailelerine değişik gelmekte ve kendilerine yabancı gelen bu kültürü kabul etmekte zorlanmışlardır. Kadınları ve erkekleri arkadaş olarak gören ve onları birbirinden ayırmayan Batı kültürü, geleneksel bakış açısına göre kabul edilmemekteydi. Gürcistan örneğinde de Sovyet sistemi yeni her şeyi yasakladığı vakit, sistem için yalnızca Sovyet ideolojise uygun olanı kabul edilebilirdi. Bugün ise her iki ülke de de aynı modern standartlarda eğitim devam etmekte, ancak bazı geleneksel kalıpların izleri de görülmektedir.

Bu yazarlar tarafından sunulan ana karakterler, yeni nesil kadınların rolüne önem vermeyen geleneklere karşı da kadınların tutumunu tasvir etmektedir. Onlar daha parlak bir gelecek, ilerleme ve kadınların bağımsızlığı için savaşıyor yeni bir nesli temsil etmişlerdir. Toplumun ve geleneksel ailenin onlardan talep ettiği şeyleri değil, gönülden istediklerini yapmak düşüncesindeydiler. Her iki romanda da kadınların toplumda kendilerine bir yer edinebilmek için aşmaları gereken engelleri bulunmaktadır. Adalet Ağaoğlu *Ölmeye Yatmak* örneğinde, ana karakter geleneksel ancak yalnızca gelecekte istediği bağımsızlığını kazanmak için kısmen geleneksel aileye itaatkardır. Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* örneğinde ise ana karakter topluma ve aileye karşı açıkça protestocudur. Her zaman ailenin, toplumun ve Sovyet sisteminin yasakladığı şeyleri yapmaya çalışmaktadır.

Her iki roman örneğinde, her iki yazarın da açık mesajı görülmektedir, kadınların hakları için savaşılmaya başlama zamanıdır. Kısacası her iki yazar da kadının durumunu, kadının cinsiyet eşitliğine yönelik mücadelesini aktarmıştır. Kadınların bağımsız bireyler olarak özgürlük kazanma ve gelişme mücadelesini sunmaktadırlar. Her iki romanda da ana karakterler kadının rolünü yükseltmek için büyük mücadeleler etmişlerdir.

Böylelikle Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* ve Naira Gelaşvili'nin *Ayna Kırıkları* romanını okuyup analiz ederek, Türkiye'de Cumhuriyet dönemi sonrası ve

Sovyetler Birliği d6neminde G6rcistan'da kadınların durumunun rahatlıkla anlaşılabilceği s6ylenbilir.

KAYNAKÇA

1.Kitaplar

- ACT (2013). Enhancing Gender Equality in Georgia. Tbilisi: UNDP Georgia.
- Afetinan, Ayşe (1982). Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Afetinan, Ayşe (1983). Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları. Ankara: Türk Tarih Kurulu Yayınları.
- Ağaoğlu, Adalet (1985). Göç Temizliği. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ağaoğlu, Adalet (1996). Geçerken. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ağaoğlu, Adalet (1996). Hayır. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ağaoğlu, Adalet (2000). Göç Temizliği. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ağaoğlu, Adalet (2014). Ölmeye Yatmak. İstanbul: Everest Yayınları.
- Aktaşlı, İrem; İlhan, Ebru. Kız Çocukların Eğitimi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Güncel Veriler ve Öncelikler. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Arslan, Şengül, Altan (2000). Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, T.C. Başbakanlık KSSGM. Ankara: Beyda Ofset.
- Attwood, Lynne (1999). Creating The New Soviet Woman. London: Macmillan Press.
- Aydemir, Dilek; Aydemir, Elvan (2011). Türk Siyasetinde Kadınlar: Çok Oluyoruz. Ankara: USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Bank, Asian Development (2018). Georgia Country Gender Assessment. Mandaluyong: Bank Asian Development.
- Beria, Aia. Gürcü Sovyet Köyünde Kadın Emegi ve Cinselliği. Tbilisi.
- Bingham, Natasha (2012). (EN)Gendering Policy: Gender Policies in Former Soviet Republics.
- Brody, Alyson (2018). Georgian Country Gender Assessment. Mandaluyong: Asian Development Bank.
- Buckley, William (1989). Anabolic Steroid Use: Indications of Habituation among Adolescents. Pennsylvania: Pennsylvania State University.
- Caporal, Bernard (1982). Kemalizm'de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını. Ankara: Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları.

- Chkheidze, Ketevan (2010). Gender Politics in The South Caucasus.
- Chugoshvili, Tamar (2018). Gender Equality in Georgia: Barriers and Recommendations. Tbilisi.
- Çarkoğlu, Ali; Kalaycıoğlu, Ersin. Türkiye’de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: Koç
- Çimen, Ali (2015). Tarihi Değiştiren Kadınlar. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Derince, Şerif M. (2012). Toplumsal Cinsiyet, Eğitim ve Anadili. İstanbul: Disa Yayınları.
- Doğramacı, Emel (1999). Osmanlı Devleti’nden Günümüze Kadın Haklarındaki Gelişmeler. Ankara: 75. Yıldönümünde Türkiye Cumhuriyeti: Geçmiş ve Gelecek. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Duban, Elisabeth (2010). DevTech Systems, Inc. Gender Assessment USAID/Georgia. Tbilisi: The United States Agency for International Development.
- Engels, Friedrich (1902). The Origin of the Family, Private Property and the State. Chicago: C.H.Kerr and Company.
- Esen, Yasemin. Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Eğitim.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (2018) Gender, Agriculture and Rural Development in Georgia. Rome.
- Gelaşvili, Naira (2018). Ayna Kırıkları. Tiflis: İntelekti Yayınları.
- Goldman, Wendy Z. (1993). Women, the State, and Revolution: Soviet Family Policy and Social Life, 1917-1936. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gökçimen, Semra (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. Ankara: Yasama.
- Ilic, Melanic; Attwood, Lynne (2001). Women in the Stalin Era. New York: Palgrave.
- Ishkanian, Armine (2005). Gendered Transitions: The Impact of the Post-Soviet Transition on Women in Central Asia and the Caucasus. Boston: Perspectives on Global Development and Technology.
- Jashi, Charita; Tokmazishvili, Mikheil (2009). Gender Dimensions of the Financial Policy of Georgia. Tbilisi: Sida/UNDP.
- Kachkachishvili, Iago; Nadaraia, Khatia ; Rekhviashvili, Bela (2014). Men and Gender Relations in Georgia. Tbilisi: Vesta.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2019). Türkiye’de Kadın. Ankara: T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

- Kerestecioğlu, İnci Özkan (2004). Türkiye'de Kadının Sosyal Konumu: Başarılar ve Sorunlar. İstanbul: KA-DER.
- Khomeriki, L; Javakhishvili, M. (2005). Women's Public Activities in Georgia: The Second of XIX Century and the Beginning of XX Century. Tbilisi.
- Kocatürk, Utkan (1984). Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri. Ankara: Turkan Yayınları.
- Kurnaz, Şefika (1991). Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839–1923). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kurnaz, Şefika (1991). Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839–1923). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Lapidus, Gail Warshofsky (1978). Women in Soviet Society: Equality, Development, and Social Change. Berkeley: University of California Press.
- Lapidus, Gail Warshofsky (2000). Making the Transition Work for Women in Europe and Central Asia. Washington: The World Bank.
- Macdonald, Lisa (2003). In on the Emancipation of Women. Chippendale: Resistance Books.
- Mann, Lori (2018). Gender Equality in Georgia : Barriers and Recommendations. Tbilisi: Parliament of Georgia.
- Muhittin, Gül (1998). Bizde Kadınların Siyasal Haklar Alması Ve İlk Kadın Milletvekillerimiz, Cumhuriyet'in Kuruluşunun 75.Yılı Armağanı. Ankara: Gazi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tar.Arş. ve Uygulama Merkezi.
- Nadaria, Lika (2013). Participation of Women in Public and Political Life.
- Narayan, D. (2000). Voices of the Poor. New York: Oxford University Press.
- Oğuzkan, Turhan (1997). Atatürkçü Eğitim Politikası ve Milli Eğitim. İstanbul: Atatürkçülük II.
- Pilishvili, Catherine (2017). Gender Norms in Georgia in Relation to War and Peace.
- Shulman, Elena (2008). Stalinism on the Frontier of Empire. New York: Cambridge University Press.
- Sumbadze, Nana (2008). Gender and Society: Georgia. Tbilisi: UNDP.
- Surmanidze, L. (2002). Gender Problems in Georgia. Tbilisi.
- Tezel, Sıdıka (1983). Atatürk ve Kadın Hakları, Kadın Dernekleri Federasyonu ve Gönüllü Kuruluşlar. II. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Tezel, Şükrü (1982). Atatürk'ün Hatıra Defteri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği; Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (2008). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği. İstanbul: TÜSİAD-T; KAGİDER.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2015). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi, İstatistiklerle Kadın 2012. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Unan, Nimet (1959). Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II. Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
- UNICEF (2011). An Update of the Situation of Children in Georgia. Tbilisi: UNICEF.
- Ülker, Nuran (2010). Türk Kadını. İstanbul: Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Ünal, Kudret (2013). Müfide İlhan Türkiye'nin İlk Kadın İl Belediye Başkanı. Mersin: Özgür Yayınevi.
- Women's Fund in Georgia (2014). Research on Teacher Knowledge and Attitudes Towards Gender Issues. Tbilisi.
- World Bank Group (2016). Georgia Country Gender Assessment. Washington.
- Yaraman, Ayşegül (2001). Resmi Tarihten Kadın Tarihine. İstanbul: Bağlam.
- Yundt, Heather (2015). Georgia Edges Towards More Equal Parliament. Institute for War and Peace Reporting.
- Zickel, Raymond E. (1991). Soviet Union a Country Study. Washington: Area Handbook Series.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Acar, Hasan (2019). "Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın." İnsan ve İnsan Dergisi, 6 (21), 395-411
- Akgüz, Yahya (1992). "Atatürk'ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri." Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 8 (24), 233-240.
- Aksoley, Mebrure (1947). "Türk Kadınının Cumhuriyet Rejiminden Evvel ve Sonra Medeni Hali." Kadın Gazetesi, S.21. 19 Temmuz.
- Altındal, Yonca (2007). Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

- Altuncuoğlu, Neslihan (2012). Türk Kadınının Sosyo-Ekonomik ve Kùltürel Hayata Katılımı (Kayseri Örneği: 1923-1950). Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Aslan, Sacit; Yılmaz, Ahmet (2001) Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (2), 93-108.
- Avcı, Cemal (2003). “Cumhuriyetin Ülkemize ve Bireylere Özellikle Türk Kadınına Kazandırdıkları.” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XIX (57),1289-1297.
- Brandenberger, David (2002). Ulusal Bolşevizm: Stalinist Kitle Kùltürü ve Modern Rus Ulusal Kimliğinin Oluşumu. Cambridge, Massachusetts ve Londra: Harvard University Press.
- Buckley, Mary (1981). Sovyetler Birliği'ndeki Kadınlar. 01/07/1981. 79-106
- Bukuri, Maia (2012). Türkiye'de Kadın. Tiflis: Ivane Javakhishvili Devlet Üniversitesi.
- Çakmak, Banu (2011). “Tanzimattan Cumhuriyete Uzanan Çizgide Osmanlı'da Kadın Hareketleri Dönemin Tiyatrosunda Kadının Temsili Ve Kadın Sorunu.” Tiyatro Eleştirme ve Dramaturji Bölüm Dergisi, (18), 44-79
- Çivrilili, Nazlı (2005). İnkılapların Türk Kadını Üzerindeki Etkisi (1919–1937). Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Çkheidze, Khetevan. 1990'lardan Beri Gürcistan'da Kadınların Siyasi Temsili. Womens Voice. <https://womensvoice.tsu.ge/index.php/WOM> Erişim tarihi 17/11/202.
- Cunbur, Müjgan (1992). “Atatürk Döneminde Kadın Eğitimi.” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 8 (23), 259-272.
- Doğramacı, Emel (1992). “Atatürk ve Kadın Hakları.” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 8 (24), 443-450
- Dudko, E.V. (2019). Türkiye'de Kadının Hukuki Durumu. Colloquium. 42-44.
- Duğancı, Nihat (2006). Adalet Ağaoğlu'nun Romanları ve Romancılığı. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Erdem, Ali Rıza (2015). “Atatürk'ün Kadına ve kadın Eğitime Verdiği Önem”. Belgi Dergisi, (9), 1266-1277
- Evecit, Yıldız (1985). “Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Ücretli Kadın Emeği.” Toplumsal Araştırmalar Dergisi, (85), 77-90.
- Glenn, Curtis E. (1994). Gürcistan, Ülke Araştırması. Hong Kong: Kessinger.
- GMDA, Kayıd No. 284, açıklama 1, defter 206, s. 2.

- GMDA, Kayıt No. 284, açıklama 1, defter 369, s. 11.
- GMDA, kayıt No. 284, açıklama 1, defter 369, s. 9.
- GMDA, Kayıy No. 284, açıklama. 1, defter 958, sayfa. 47.
- Gürcisan Gürcistan İçişleri Bakanlığı Arşivi, Fon N14, Tanım N11, Kutu N17, Dava N148; Gürcistan İçişleri Bakanlığı Arşivi, Fon N14, Açıklama N11, Kutu N19, Dava N174.
- Gürcistan İçişleri Bakanlığı Arşivi, Fon N14, Açıklama N11, Kutu N15, Dava N134.
- Holmes, Larry Eugene (2005). *School and Schooling under Stalin in Educational Reform in Post-Soviet Russia: Legacies and Prospects*. Psychology Press,
- Hoş, Hüsniye (2001). *Türk Kadını ve Cumhuriyet Dönemi Kadın Hakları*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kavrayış, Nergiz (2002). *Türk Kadının Sosyal Ve Siyasal Gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kaymaz, İhsan Şerif (2010). *Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (12), 333-336
- Kaypak, Şafak; Kahraman, Mehmet (2016). *Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13 (33), 298-315.
- Kornilova, İrina V; Magsumov, Timur A. (2017). *Eğitim Sisteminde Kurtuluş: Rusya’da Kadın Yüksek Öğreniminin Oluşumu*. *European Journal of Contemporary Education*. 352-366.
- Köse, Marduç Melda (2015). *Uluslararası Belgelerde ve Anayasalarda Hukuksal ve Siyasi Eşitlik Bağlamında Kadın*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurt, Funda (2019). *William Faulkner’in Döşegimde Ölürken Romanı ile Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak*. Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Lapidus, Gail Warshofsky (1975). “Political Mobilization, Participation, and Leadership: Women in Soviet Politics.” *Comparative Politics* (8), 90-118.
- Liber, George (1991). *Korenizatsiia: 1920'lerde Sovyet Milliyet Politikasını Yeniden Yapılandırma*. *Ethnic and Racial Studies*. 15-23.
- Liber, George (1991). *Korenizatsiia: Restructuring Soviet nationality policy in the 1920s*. *Ethnic and Racial Studies*. 15-23.

- Manvelishvili, Nani (2019). Stalin'in yönetimi sırasında kadınların statüsündeki değişim Gürcistan ve Sovyetler Birliği'nde (1922-1935). Tbilisi: Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi.
- Martin, Terry (2001). Olumlu Eylem İmparatorluğu: Sovyetler Birliği'nde Milletler ve Milliyetçilik, 1923-1939. İthaka ve Londra: Cornell University Press.
- Mert, Aslıhan Kübra, Ahmet Deniz ve Uğur Taştan (2019). "Çalışma Hayatında Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Analizi." Uluslararası Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi, (52),7211-7229.
- Pilkington, Hilary (1992). Rusya ve Eski Sovyet Cumhuriyetleri: Sovyet Birliği Maskesinin Ardında: Kadın Yaşamlarının Gerçekleri. Second Story Press. 180-235.
- Ross, Leslie W. (1960). Some Aspects of Soviet Education. Journal of Teacher Education. 539-552.
- Şahin, Hatice Kübra (2019). Türk Kadınının Siyasete Ve İktisadi Hayata Girişi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Selvi, Ertuğrul, Beyazıt (2019). Kadınların Siyasete Katılımı: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Terkan, Banu (1999). Kadının Toplumsallaşmasında Yazılı Basının Rolü ve Yazılı Basında Kadın İmaji. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tokaoğlu, Sibel. Türkiye'de Kadın Hakları.Yıl, yer yayınevi eksik.
- Topaloğlu, Yüksel (2005). Adalet Ağaoğlu'nun Çağdaş Türk Romandaki Yeri. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne
- Ünal, Birsen (2010). Türk Kadınlığı İçin Çağdaş Bir Adım: Kadın Gazetesi (1947-1951). Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Uzun, İsmail (2017). "Kadın Haklarının Kazanılmasında Bir Cumhuriyet Kadını: Afet İnan." Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3 (1), 165-180
- Watson, Peggy (2000). "Politics, Policy and Identity: EU Eastern Enlargement and East-West." Journal of European Public Policy, 7 (3), 369-84.
- Yamen, Hülya (2006). Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarında Kadına Bakış. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavuz, Öznur (2015). Kadınların Toplumsal Hayata Katılımında Yerel Yönetimlerin Rolü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, Ahmet (2010). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e: Kadın kimliğinin Biçimlendirmesi.” ÇTTAD Dergisi (Bahar-Güz), 191-212

3. Elektronik Kaynaklar

Ani, Chankotadze. Cultural Stereotypes. Gwi-Boell. http://www.gwi-boell.de/downloads/cultural_stereotypes.pdf Erişim tarihi: 11.11. 2020.

Azimbayeva, Gulzhan (2017). Kazakistan, Rusya ve Özbekistan'da Yüksek Öğrenim Yönetişiminde Sovyetler Birliği Değişikliklerinin Karşılaştırılması. Cogent Education. <https://www.cogentia.com/article/10.1080/2331186X.2017.1399968> . Erişim tarihi: 19.11. 2020.

Blumberg, Rae Lesser. The Invisible Obstacle to Educational Equality: Gender Bias in Textbooks. Isc. 7 4 2009. http://www.isc.vu.lt/dokumentai/renginiai/BlumbergThe_invisible_obstacle_to_educational_equality_2008.pdf Erişim tarihi: 11.11. 2020.

Center, Icelandic Human Rights. The Right to Equality and Non-Discrimination . <https://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/substantive-human-rights/the-right-to-equality-and-non-discrimination#:~:text=Article%20%20ICESCR%20FICCPR%20contains,equality%20between%20men%20and%20women>. Erişim tarihi: 11.11. 2020.

Corso, Molly (2010). Georgia: Women Mostly Accept Triple Burden of Home, Hearth and Career. <https://eurasianet.org/georgia-women-mostly-accept-triple-burden-of-home-hearth-and-career> Erişim tarihi: 11.11. 2020.

Culture of Georgia. <https://www.everyculture.com/Ge-It/Georgia.html> Erişim tarihi: 11.11. 2020.).

Geostat. National Statistics Office Of Georgia. Geostat. <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/59/general-education> Erişim tarihi: 11.11. 2020.

Gürcistan'dan Stalinist listeler (2013). <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=26&t=3970> . Erişim tarihi: 19.11. 2020.

IRI. IRI. <https://www.iri.org/country/georgia> Erişim tarihi: 13.11. 2020.

Milli Eğitim Temel Kanunu. Mevzuat. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> Erişim tarihi: 24.11. 2020.

National Democratic Institute (2016). Georgian Task Force Lobbies for Gender Quotas. <https://www.ndi.org/georgian-task-force-lobbies-gender-quotas> Erişim tarihi: 13.11. 2020.

- National Security Concept of Georgia. Georgian Foundation For Strategic and International Studies. https://www.gfsis.org/media/download/GSAC/resources/National_Security_Concept Erişim tarihi: 19.11. 2020.
- NDI. NDI. <https://www.ndi.org/eurasia/georgia> Erişim tarihi: 13.11. 2020.
- NGO Association Amagdari (2010).
- Parliament of Georgia. Georgian Constitution. http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf Erişim tarihi: 11.11. 2020.
- Sovyet Okullarında Stalinizm ve Okul Çocukların Durumu (2019). https://idfi.ge/ge/stalinism_in_soviet_schools. Erişim tarihi: 19.11. 2020.
- Stalin, Josef (1928). Temmuz Plenumunun Sonuçları C.C., C.P.S.U. (B.). Marxist. https://www.marxists.org/reference/archive/stalin/works/1928/07_13.htm . Erişim tarihi: 19.11. 2020.
- The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW). <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/> Erişim tarihi: 11.11. 2020.
- The DHS Program Statcompiler. <https://www.statcompiler.com/en/> Erişim tarihi: 11.11. 2020.
- The World Bank Gender Data Portal. Gender Data Portal. <https://datatopics.worldbank.org/gender/country/georgia> Erişim tarihi: 11.11. 2020.
- UN Women. UN Department of Economic and Social Affairs. Sustainable Development. <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg5> Erişim tarihi: 13.11. 2020.
- World Economic Forum (2016). The Global Gender Gap Report. World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/GGGR16/WEF_Global_Gender_Gap_Report_2016.pdf (erişildi: 11 13, 2020).
- World Economic Forum (2017). The Global Gender Gap Report. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf Erişim tarihi: 13.11. 2020.

ÖZGEÇMİŞ

İlk orta ve lise öğrenimi Batum'da tamamladım. 2013 yılında Batum Şota Rustaveli Devlet Üniversitesinin Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne başladım. 2015 yılında Azerbaycan, Nahçıvan Devlet Üniversitesinde bir dönem eğitim aldım. 2016 yılında ise bir dönem Türkiye, Çukurova Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Mevlana değişim programıyla eğitim aldım. 2017 yılında mezun oldum. 2017 yılında bir dönem Batum Devlet Müzesinde İngilizce, Türkçe ve Gürcüce rehberliği yaptım. 2017 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında başladığım yüksek lisans eğitimine devam etmekteyim. 2018-2021 yılına kadar American Life'de İngilizce öğretmenliği yaptım. 2021 yılında bahar döneminde Erasmus değişim programıyla Polonya, Adama Mickiewicza Üniversitesinde eğitim aldım.